

XIV. évfolyam, 151. szám

2014. május

www. Irodalmi Jelen hu

Böszörményi Zoltán:
Majorana: Moderato
cantabile

Keszthelyi Rezső:
Szobasétány

Tőzsér Árpád versei

Kányádi Sándor
köszöntése

Ladik Katalin:
Folyékony tükör

Vass Tibor:
<Bibinke és>
az áprilisi tréfák

Szócs Géza: Sziveri és
akiknek soha nem kellett

Bartha Ákos:
A harmadikutas Márai
vallomásai

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Árad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az Occident Média Kft.

Főszerkesztő: Böszörményi Zoltán

Főszerkesztő-helyettes: Bege Magdolna

Főmunkatársak: Mányoki Endre (vers, próza), Szócs Géza,

Makkai Ádám (Hawaii)

Munkatársak:

Boldog Zoltán (kritika, interjú),

Laik Eszter (helyszíni tudósítás), Varga Melinda (Kolozsvár),

Szócs Tekla (fotó).

Olvasószerkesztő: Hudy Árpád

Lektor: Jámbor Gyula

Rendszergazda: Csipkár Nándor

Igazgató: Kurjatkó Péter

A borítón: **Mészáros Szabolcs** festménye

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

**MAJORANA:
MODERATO CANTABILE**

Napernyőre tűztél minden nyarat,
sereglő felhők ánizs-illatát,
jólesik újra a sok fény-falat,
csillapul éhed, tested járja át.

Hozzád simul a gőzölgő közöny.
Pirosló ég alatt tétovázik,
messze fut tőled a piciny öröm,
fák lombjába bújva mással játszik.

Nem készülsz semmire, ez a lecke.
A tudat falán gondolatábránd.

Színes festék a lét, metafora-kence.
Lelked nyári időszámításra áll át.

KESZTHELYI REZSŐ

SZOBASÉTÁNY

A műterem üvegfaa szűk és hosszú völgyre, enyhén emelkedő hegyoldalra nézett; zöld térközökkel gondosan elkülönített villákra, szanatóriumokra és szalodákra. A látvány, a maga valóságában, igen szép: fákkal takaródzó városrész. Egyébként az inkább nagyobb szobányi méretű helyiségből nézve alig-alig értelmezhető kép, mert az üveg maszatos volt; hónapok, talán évek óta nem tisztították. A szürke por maszatderengő falként választotta le a külvilágot, és ilyenkor, a délutáni órákban, mikor a világosság oldalról érte, néhai sétái nincstelen emlékként kezdtek kóvályogni e belső térben.

Két vagy három éve valószínűleg még minden nap járt erre, ugyanazon az egy úton, mely itt ér véget, a domb nyugati lejtőjén; eddig jöhetett minden áldott nap, és mindig délután tehetette meg ezt az igen hosszú utat. A domb átellenes oldaláról érkezett, át a gerincén, a körutakig ereszkedő utcákból, amerre akkoriban lakott.

Hirtelen visszahőkölt. Hosszan nézte, szempillantás nélküli tekintettel a völgyre zúduló fényt, akárha első ízben látná, vagy feledte volna.

Akadnak itt olyan pillanatok, mikor a fény örök érvényű, a sugár egyenesen megvilágít mindent, és szintakkor elérhetetlenül messzeségbe vesző, vagy éppen onnan érkező, és e pályatér kitérte benne a kérdést: hol ér véget a fény, ha van olyan kázus egyáltalán, vagy örökösen visszaköltözik önága. Ez az átható és bensőséges érzet valahány jöttében elképesztette, jóllehet tapasztalatból ismerte, mi várja útja eme részén.

Ám míg a napos térséget vigyázta, a tekintete idővel elkézelkedett, és már közömbös volt inkább, mint fogékony. Leült a fűbe, hátát egy vadkörtefa törzséhez pihentette, mert lihegett a melegtől és a nehezülő fáradságtól.

Ott maradt, azzal a gondolattal: tulajdonképpen nem is szereti ezt a völgyet, amelyet szeretne, ha szerethetné, és mert valami okán tilalmazott szeretnie, most idegennek, szinte visszatetszőnek érez. Másvalakik bizonyára kedvelhetik, kiknek nem idegen, viszont azok nem ő, bár lehetne, és mégse lesz ők.

Mindazonáltal nem volt se levert, se bús, válla azonban nem dőlt oly magabiztosan a fa törzséhez. Ez a kétes testtartása meg a völgyön csüngő súlyos tekintete olyanfajta fegyvelmezett akaratból eredhetett, amely akárkit bármily tévedésbe ejthetett. Csak mikor szeme, mely megviseltnek tűnt attól, amit észlelt, lecsukódott időnként, akkor lehetett hinni, igazából afféle rémlátó.

És ha így behunyja a pilláit, egészen másként rejlik erre, és ekkortájt, ki tudja, hány ízben már, megértette, nem ő az, itt, a gyümölcsfa alatt, aki nap mint nap eltalál ide, valaki egyéb személynek kell lennie, és attól tartott, ővele soha se fog találkozni, minthogy jómagát ide-oda hajigálja hely és idő.

A szoba, mióta benne lakott, fokról fokra innen esett a fénytelenségen, és ez a homály szeparálta őt a sugárzásból fölmerülő fakoronáktól, meg a színeket cserélgető finom párán és a tömött lombokon nyugvó háztetőktől, és szinte percről percre és önmagát rejtegetve nőtt, mivel a porréteg és a maszatderengés állandóan vastagodott az üvegen.

Persze, idővel be kellett volna látni: a tájvilág hovatovább teljesen elenyészik, és mindössze emlékképek marcangolása marad. Ő azonban nem láthatta ezt, mikor pusztán önmagára hagyatkozhatott, mert hozzátörődött ahhoz, nincs biztonságos tudata a környezetéről, mi több, még a tudatáról sem.

Ott maradt továbbra is, ahol volt. Ült a vadkörtefa árnyas tövében. Nem moccan, még arra se, mikor elveszítette szemét a völgy. Hagyta, maradjon eszerint zárva világtalansága.

Elfelejtí.

TÓZSÉR ÁRPÁD versei

Icek

Gyermekkorom falujában minden a mélybe,
az alapokig nyúlt: ekevas, erő, erőszak, játék.
Nem lehetett mellébeszélni, a szofisztikától a mező
nem fogant, s ha igen, a paréjt az ég boronája kifésülte.

Ha dolgoztunk, ha vertek bennünket, ha pigéztünk,
ha ugróiskolát rajzoltunk az iskolaudvar porába,
vagy ahogy mi mondtuk: ickéztünk, csupasz talpunk tán
a püthagoraszai számelv négyzeteit érintette.

Ez a falu már nem az a falu, mondom a barátomnak:
a magához ragadott lehetőséget megvonta a tegnapi léte-
zőtől. –

(Idegenvezetőként idegenítem el a tárgyat magamtól,
s az megszégyenülve összehúzódik, szinte vinnyog.)

A feszültség tapintható, az ickék nyolc egész négyzetből
állott, a barátom a kilencedikben állva hallja
a tegnapi létezők: a meztelen talpak csattogását.
Kicsik voltunk, de ugrani fél és egész számot is tudtunk.

Aequam memento rebus

(Apokrif strófák egy Horatius-vershez)

Fel-fellobban a vén Delliuban a remény:
Tíz év is adathatik még! – De aztán: Minek?
Minek még lejjebb menni a kemény
héj alá? Túlról sem lágyabbak a kitinek.

Emitt csódtömeg voltam. Amott, túl, ében
éj vár: a semmi, s még az is másként.
Már jegyzik a sötét, imaginárius létben
a képzetes részem, a nem-énként várt ént.

Moriture Delli...Kapkod a kihunyó elme...
Nem a fűvön – a fűben bomlik már élttem. –
Cserébe: más kocka csörög bevetve
az urnába, s én, kinn, különbözhetek, vétlen.

LADIK KATALIN

FOLYÉKONY TÜKÖR

(Részlet a Vadhús című, készülő regényből)

Szobám ablaka csordultig telve az örök étvágyú szemközi tűzfallal, melynek olyan a fénytete, mintha égboltot préseltek volna össze sárga vakolattal. Az ablakból nem látom az eget, csak odaképelem. Nincs egyetlen fa sem az utcában, hogy az ágak hajladozásából kikövetkeztethetném a lég rezdüléseit. Csupán a kémény zúgásából tudom meg, ha kinn fúj a szél.

Nap mint nap elnézem a furcsa, finom penészrajzokat a szemközi falon, a fény által kivájt, és nem nyomon követhető repedéseket, melyek a tengeri kagyló héjához hasonlatosak. Ezt a csodát – mintha csupán egy járókelő lennék, aki felkapott egy kicsi, furcsán alakult meszes héjat a homokban – naponta megvizsgálom és megcsodálom az ásványi tekervényeket, alakzatokat, lerakódásokat, melyek miként a kagyló, úgy a fal mozgalmas múltjára utalnak. A kagyló természetes védekezési reakciója a belsejébe kerülő idegen tárgy ellen, hogy egyfajta réteget von a szennyeződés köré, és így létrehozza a vékony gyöngyházzréteget. A fal vajon hogyan védekezik? Szórt növeszt?

Hogyha a Művésznő az Üvegezőnő testét kapta meg a teremtőtől védelmező csigahéjként, az én testem vajon kinek szolgál menedékkül? Ki vagyok, ha nem agyagba sűrűsödött iszony és magány?

Egy

Amikor felébredt, a világ
mozdulatlan és süket volt.

(Borges)

*Ez a repedt fal álomkórtól terhes.
Ki ez a darázs fölöttem?
Ki ez a nő, aki meszel bennem?*

*Ha mindez, ami körülvesz – fal,
ha én darázs vagyok
és bennem ez a rovar – ember,
akkor hol végződöm én, s hol kezdődik az ember?*

Ez az évszak: szekrény

*Ez a szekrény sötét, barna és nedves,
mintha asszony volna, nevet.
A gyönyör benne mély és hasít.
A rovarok munkája volna ez?*

*Selyemblúzom véres,
pókok másznak ki belőlem,
irtózatossá válnak idebenn.*

A csiga öntudatlan téridő rajza a velünk született kozmikus tudáshoz hasonló: olyan kincs, melyet a legtöbb ember elpazarol, holott ápolni kellene, mint egy tiszta vizű, feneketlen kutat. Abban a kútban, egy spirális alakú héjban, önmaga farkába harapó halhatatlan lény honol, mely az Univerzum első élőlényeként lett teremtve. Ennek a lénynek nincs szeme, mert önmagán kívül semmi sem látható. És minden, amit tesz vagy elszenved, önnönmagában történik. Ebből a lényből keletkezett a csiga.

Csiga

*Nézem a köben: nincs.
Nézem a fában: nincs.
Lélegző dombok húsa alatt
a pirkadat fájós repedéseiből
elnő tőlem egy-egy szokás hűsége.
Ezüstben arcomon arcod.
Pikkelyeivel havazik.*

Csigaház

*Minden ürt beszippantott,
többé semmi sem jöhet ki belőle.
Kéjvágya sziklába süllyedt,
ahová arca is alámerült*

*Spirálisan átölelkezik,
így várja az álmodást.*

*Fényhúr pattan szempilláján.
Álmában téridő-tölcsérként
táncol örömtelenül,
önmagát örökké újra megszülő
hangmozdulat.*

Delimir Rešicki horvát író azt írja az egyik novellájában: „ha a bor képes arra, hogy szüret után, évek múltán is palástot képezzen, alkoholos gélből csodálatos burkot alkosson önmaga körül, akkor a bor valóságosan él, akkor éjjel-nappal titkos, felfoghatatlan élet történik benne”

A szuperhúrelméletek egyike szerint az elemi részecskék tulajdonképpen a térből kialakított apró húrok vagy fonalak. A húrok szakadatlanul és végtelen számú frekvencián rezegnek. Minthogy ezek a húrok a tér önálló darabjai, ahogyan Steven Weinberg kifejezte: „rezgési energiájuk nem képes eltávozni”. Hamvas és Böhme szavaival kiegészítve: „Ez a kezdet előtt az önmagába beleragadt makacs és konok akarat, saját sötétségébe és fogcsikorgató görcsbe burkolva, ez a hüllőség, amely önmagán kívül semmit sem akar, és mindent kizár, hogy önmagának a végtelen végtelenségéig megmaradjon.”

Keszthelyi Rezső költő budapesti szobaablakából sem látni az eget. Az ő lelki szemei minden bizonnyal a Vonalak kertjét nézték, amikor ezeket a sorokat írta:

*„a hóhullás beszakítja
az erek falait és ellobban
a gyengeség levegője*

*hiszen a föld angyalai
elborítják a csontokat
és nagy vérrögök hallgatják
a repülés éjszakáit
és a tudó öröm még ilyenkor
a szájba betör a tér
ezernyi szép sárkányfeje
és a halál is felszáll a madarakig
ezután nehéz lesz lebontani
a valóság csöndjét a holdfény
golyáiról és befedni a kő
minduntalan fogyó szívét
és ami egyforma különbség
napkeletről ered a napkelte
és ugyanarról támad fölé az alkony”.*

Hullámozó képkeretben a tenger

Keszthelyi Rezsőnek

*A műtárgy visszatér a tett színhelyére.
Derűs, zöld fény ragyogja be a szobát.
Visszajött, hogy kioltsa magát,
Hogy eljusson ő is a titokhoz,
Mert legfőbb titka a művészetnek az álom,
Melyet szürke álmainkban nappal álmodunk,
S ébredéskor, izgatottan rájövünk,
Hogy az örökkévalóság
Villáma hasított belénk:
„Miként a fák, ahogy mi sem történik velünk,
Ahogy ami történik, mi sem a fák.”*

*Az ajtót, ablakot befalazza,
A tükröt letakarja hullámaival.
Behömpölyög a sós képkeretbe.*

Ma ismét meglátogatott az Üvegező, és rábeszél, tekintsük meg Győrben Hefter László üvegművész műtermét. Vonatra szálltunk. Nem árulta el teljesen utazásunk célját, csak annyit mondott, hogy eddigi talányos viselkedésére és a hozzá intézett megválaszolatlan kérdéseimre ott, az üvegművész műtermében kapok magyarázatot. A vonaton megkérdeztem tőle:

- Egy műalkotást szeretne ott létrehozni, üvegből?
- Nem vagyok meggyőződve arról, hogy készülő művem művészi alkotásnak nevezhető-e majd – válaszolta lassan, megfontoltan –, ez sokkal több lesz annál.

Ezzel a válasszal még jobban felkeltette érdeklődésemet.

- Mi lehet több egy jó műalkotásnál?

Az Üvegező elmosolyodott. Sokatmondóan, szinte szánakozva fürkészte arcomat:

- Nem tudom, eléggé felkészült-e arra, hogy meghallja és elviselje válaszat – mondta felsőbbrendű nyugalommal, majd leereszkedő kedvességgel folytatta:

- Hallott már a Plejádok Fényküldöttéről? A Kristály Gyermekéről, vagy az Indigó Gyermekéről? És a Tesla rezgésszámról?

- Csak Tesláról, a fizikusról és feltalálóról hallottam – vallottam be tájékozatlanságomat. Az Üvegező csalódottan húzódott a vonatablakhoz, és egy ideig úgy tett, mintha a tájat szemlélne. Én is elfordultam tőle, és a kupé üvegajtáján és a folyosó ablakán kettős expozíció által megtört rohanó villanyoszlopokat kezdtem számolni. Aztán, így elfordulva tőlem, mintha az ablaknak beszélne, megszólalt:

- A világ nem anyagból, hanem dinamikus, rezgő energiából áll. Érzékszerveink ezt a rezgést csupán korlátozottan képesek érzékelni. A fül elvileg a 20Hz-20kHz közti hangokat észleli csak, a szem a színeket csak a 350nm-700nm közti hullámhosszon észleli. Az ibolyántúli, vagy az elektromágneses hullámok létezéséről vannak ismereteink, habár nincsenek érzékszerveink, amelyekkel érzékelhetnénk azokat, mégis érezzük hatásukat ránk és környezetünkre.

- Ezeket az alapvető dolgokat még egy kisgyerek is tudja – szóltam meg, kissé sértődötten. Egy pillanatra rám nézett, majd nagy útításkájában keresgélve, mintha a táskájához beszélné, folytatta:

– Az emberekben levő energiának egy részét, amit aurának is nevezhetünk, láthatjuk is, ha rá tudunk hangolódni. Ez a képesség mindenkiben megvan. Minél sűrűbb az energia, annál inkább alacsonyabb a rezgése, és annál inkább megmutatkozik a mi anyagi világunkban. Mi emberek, és a Plejádok Fényküldöttei a Fény Családjának tagjai vagyunk. A Fényküldöttek ősei a mi őseink is egyben. Közös őseink DNS-e részévé vált a jelenleg élő emberi faj kromoszómaállományának, és most tanuljuk, miként ébredjünk rá saját isteni lényegünkre, kapcsolatunkra a Teremtővel, azaz az Első Alkotóval és mindennel, ami létezik. A Fényküldöttek azzal a megbízatással jöttek a Földre, hogy segítsék átalakulásunkat, mert 2012 végén, illetve 2013-ban nagy változások lesznek bolygónkon.

Végre abbahagyta a táská motozását, megtalálta, amit keresett. Egy marék sötétbarna hajcsatot vett elő belőle. Finom mozdulatokkal, egyenként kirakta őket az ablaknál levő, kihúzható kis asztalkára. Éreztem, hogy vár tőlem valami visszajelzést a hallottakra.

– Miféle változás lesz a Földön 2013-ban? – kérdeztem őszinte érdeklődéssel. Ő pedig, mintha csak erre a kérdésre várt volna, nagy lélegzetvétel után, kissé lefojtott hangon folytatta:

– Pólusváltás történik a Földön, ezáltal megváltozik a Föld Naphoz viszonyított helyzete. Ezzel egy időben a Napban is pólusváltás zajlik le. Az Orion csillagkép minden csillagán és bolygóján pólusváltás megy végbe. Ezután az Orionban újra megnyílik a galaxisok közötti átjáró. A Naprendszer keringési pályája megváltozik, az Alcyone helyett – az egész Plejádok csillagrendszerrel együtt – a Szíriusz körül kezd el keringeni. A pólusváltást követően a Földön és az Univerzumban dimenzióváltás következik be, így csak azok lesznek képesek ezt a folyamatot a Földön túlélni, akik erre felkészülnek. – Itt elfulladt a hangja. Táskájából elővett egy műanyag flakon vizet, ivott belőle. Mélyeket lélegzett.

Én is a légszomj tüneteit kezdtem érezni magamon. Kinyitottam az ajtót. A vonat zaja erősebb lett. Ő pedig, mintha valaki sürgetné, közelebb ült hozzám, és felém fordulva beszélt:

– Mindenkinek két választása lesz. Az első lehetőség: nem kíván a Földön maradni. Ebben az esetben a galaxis egy másik

részében található bolygóra kerül, ahol folytatódni fog karmikus evolúciója. A második lehetőség: a Földön kíván maradni. Ebben az esetben azonban meg kell nyitnia és aktivizálnia kell Kacsatornáit, hogy teste képes legyen kiállni a Földön bekövetkező rezgésszint-változást. Aki dimenziót vált, azaz marad, és elér egy bizonyos tudati fejlettségi szintet, éljen akár olyan területen, ahol hatalmas földrengések vagy sodródó árvizek pusztítanak minden útjukba kerülőt, ő mégis túléli a kataklizmát. Ugyanis feljebb fog rezegni a következő dimenzióba, és halál helyett egy fajta szellemi emelkedettségi állapotba kerül majd.

Úgy tűnt számomra, az Üvegezónő valóban hitt ezekben a modern okkultista eszmékben.

– Kitől tudta meg ezeket a dolgokat? Tudják ezt mások is magán kívül? – kérdeztem elámulva. Ő pedig nagy hévvel és kissé verejtékeztve, készségesen válaszolt:

– A Plejádok Fényküldötteitől tudom én és mások is. Nekik már kidolgozott, hatékony módszerük van arra, hogyan gyógyítsuk meg, alakítsuk át, és készítsük fel szervezetünket a változásokra. Ők azonban nemcsak ezeknek a módszereknek a technikáját hozták el nekünk, hanem maguk is hatékonyan részt vesznek a munkában. 1987-ben kezdődött el az energiaváltoztatás, és ez az energia folyamatosan érkezik hozzánk a kozmosz távoli részéből. Emlékek és még sok minden más áradata zúdul ránk azóta. Amint elérkezünk majd a Fény Korába, olyan világok nyílnak meg, amelyeknek a létezéséről addig nem is tudtunk. Változás következik, dimenzióváltás, amely csökkenti a harmadik dimenzió sűrűségét, és ezáltal magasabb szintekre fogunk emelkedni, ahol csökken a test sűrűsége. Minden kérdésünkre a válasz ott van bennünk, mélyen eltemetve. A bennünk lévő sejtemlékek emlékezni fognak arra, amit már régóta tudunk. A kulcs a szeretet. A szeretet meg a jin és a yang alkotja a világmindenséget.

Elhallgatott. Én sem tudtam megszólalni egy jó ideig. Már közel voltunk úti célunkhoz, Gyórhöz. Ő pedig tükör nélkül, hajcsatjaival szépen, koszorú alakba feltűzte a haját, ahogyan a fényképeken is láttam. Amikor elkészült új frizurájával, felálltam, fogtam a táskámat, és odavetettem neki:

– Talán igaza van. Mégsem hiszem, hogy az embereket és Földet bárki megmentheti.

*

Hefter László üvegművész barátságosan fogadott bennünket. A középkorú művész arcvonásai belső harmóniát és jóságot tükröztek. Megmutatta a műtermét. Készségesen válaszolt kérdéseimre, amelyeket művei megtekintése közben tettem fel neki.

– Hasonlóan dolgozom, mint egy festő, csak több dimenzióban, kinetikus képeket készítek, amik változnak a fényben, napszakok, évszakok szerint; változnak percről percre, pillanatról pillanatra, változnak a valóságban és változnak a képzeletben – hangja nyugodtnak, kellemesnek tűnt. – Színes ablakokkal szeretném megvilágítani azt, ami belül történik. Nem a tér, a sík, a kompozíció, nem a formák játéka, nem a folt, a vonal, nem az ellentétek és a kapcsolatok a fontosak, hanem a belső térbe érkező fény. A történések, élmények, tapasztalatok fényét kell átbecsátani önmagunkon. Csak azt engedjük át, amit megmutatni kívánunk. Amit átengedünk, legyen nemes és tiszta. Arra kell törekedni, hogy a lehető legjobb fényvezetők legyünk. Az üveglablak olyan, mint egy szonett; zárt formákból és ölelkező rímekből épül fel.

– Köszönöm, hogy alkotói hitvallásába beavatott, meglehet, nem is vagyok rá méltó – szóltam megilletődve. – Kérhetnék egy pohár vizet?

– Az üveglablak-készítés egy „szín-vallás”. Szó szerint színt kell vullanunk. Mennyei harmónia és disszonáns ütközés, mindez színekkel és fényekkel – mondta, és elindult a vízért.

Én időközben belemerültem a műtárgyak szemlélésébe. Éppen a Napfoltoknál voltam, amikor a hátam mögött megszólalt:

– Észrevettem, megfigyeltem, lerajzoltam és kiszíneztem fénynyel. Vannak szent jelek – a fény arra készítet, hogy meglássuk azokat. – A pohár vizet tartotta a kezében. Elvettem tőle a poharat, majd a Fénytornyoknál megálltam.

– A fények és színek levegős, tiszta terekben legyenek, maradjon esélyük a mozgásra és változásra. Szeretem az ilyen struktúrákat fénybe hívni és elindítani egymás felé. A kék, a piros és a sárga egymásra hatása váltja ki a fény rezgését.

– Úgy tűnik számomra, hogy maga nemcsak látja, hanem egy különleges érzékszervvel érzi is a színeket és az anyagot – szólaltam meg lenyűgözve.

– A fény tereken át érzékel hozzánk. Hozzáteszem a színeimet, és továbbengedem. A fényeket nem lehet terekbe, formákba és

síkokba zárni – világosított fel. Amikor a Fényerekhez értem, ismét megszólalt: – Egy ablakon láttam ezt a fényt, és ott tartottam.

– Hát ez hogyan lehetséges? Éppen az imént mondta, hogy a fényt nem lehet terekbe, formákba zárni – ütköztem meg kijelentésén. Erre elmosolyodott. – Mindennap átmegyek ezen a hídon, alattam a vizek sodrában terem az élet, felettem a madarak röptével tágul az ég.

– Igen, azt hiszem értem, mire gondol – szoltam elgondolkozva. – Gyerekkoromban, amikor lehunytam a szemem, vagy álomban, egészen különleges színeket láttam, amelyeket a valóságban nem tapasztaltam.

– Több száz sárga színt ismerek, kedvenceim az aranyeső sárgák. Még sohasem láttam két egyforma aranyeső bokrot és egy ágon két egyforma aranyeső sárga virágot – mondta, és kivette kezemből az üres poharat.

Az üvegolvasztó kemencét is meg szerettem volna nézni. Éppen meg akartam kérni az üvegművészt, hogy meséljen a nyersanyagról is, amiből a műtárgyak készülnek, amikor rájöttem, hogy már jó ideje elvesztettem szem elől az Üvegezőnőt. Kissé aggódva megkérdeztem a Mestert, ugyan hová tűnhetett el a barátnőm, mire ő mosolyogva a műteremnek a műhely részébe vezetett. Ő tudta, ott találjuk majd az Üvegezőnőt.

Meglepődtem, hogy az Üvegezőnő milyen otthonosan érzi itt magát. Elfoglalta a műhelyben a kemence előtt azt helyet, ahol egy teknő alakú forma-öntvény volt helyezve. Akkor eszembe jutott, hogy a nálam tett legutóbbi látogatásakor megemlítette, hogy egy általa nagyon tisztelt üvegművésznél tanulja az üvegművészet mesterségbeli részét két másik tanítvánnyal együtt: az egyiket Veronikának hívják, a másikat pedig Aurórának. Veronikával annyira összebarátkoztak, hogy Szigligeten egy TRIP-TI-CHON című performanszt is előadtak, amelyben – magától értetődően – az üvegnek és a tükörnek központi szerepe volt.

– Mondja, azt a Trip-ti-chont-t is névrokona, a Művésznő nevében adta elő? – vontam kérdőre.

– Hát persze – vonta meg a vállát. – Számít ez valamit, bárkinek is?

Erre a válaszra nem számítottam. Talán igaza van: aki nincs, az nem hiányzik. A Művésznő már nagyon régen nincs jelen a

művészi életben. Feltételezem, nincs tudomása arról, hogy az Üvegezónó plagizálja az ő műsorait, performanszait, és hogy az ő nevében lép fel.

Az Üvegezónó most elővett útításkájából egy színes fali szőtest és egy rongybábut. A szőtest leterítette a padlóra, és rátérdelve magához ölelte a rongybábut, majd a teknő fölé hajolt.

– Ebben a teknőben születik meg a folyékony tükör – suttogetta a teknőbe.

– Azért jöttünk ide, hogy megmutassa nekem, hogyan készíti el a folyékony tükröt? Ez volt utunk igazi célja, eltaláltam? – Örültem, hogy végre magyarázatot fogok kapni utazásunk igazi okára.

– Maga aztán tényleg nem értett meg semmit abból, amit a vonaton mondtam – válaszolta csalódottan. – Ez a rongybábu a kezemben a Kerényi Mari teremtette bábu családból való. Én Zsáktündéreknak és Zsákboszorkáknak neveztem el őket. De hallgassa csak, mit károg rólam ez a kőcboszorka:

– Az éjszakák az anyémek, mondja a gyapjúrózsa, szeméremajkát kissé nyitva felejtve, hanyagul kitárulkozva a foszlányokban beszüremlő szürkületnek. Meghallja ezt Ladikkati, azon nyomban megmarkolja a füledt sötétet, rokkájával befonja, hozzáadja a sóhajokat, a nyálat, a lepedőn elhullajtott szőrszálakat és körmöket, mert ezekből készíti azt a fonalat, amiből majd szövőtrónusán görnyedve megalkotja teremtményeit, és benépesíti velük az Alkonyvilágot. Ez a kortalan holdleány öltés nélkül varr, s úgy főz, hogy gőze sem száll, holdnál szebben fehérleő hosszú nyakú lány, szövőszéken mulatja magát, talpából szikrák pattannak elő, saját gőzéből varr ruhát, ezüstös hangon felnyerít, kinek fejébe néz, bogara öntött ezüst. Mostanra Zsákzsóka is nyiladozni kezd, hasát fogja, mert nagyon szorítja Ladikkati zsinege, nyöszörög, de nem hallja más, csak én, fogom hát a nagy sárga ollómat, csattogok vele, vijjogok, így fúvom a mondókámat: drótból fontam kendermagot, vizet teszek, babot rakok, három kancát megpatkolok, három kantárt legyintek rá, három kanca, három leány. Akkor látom, hogy két feje van a lánynak! Hát ennyit Zsákzsókáról. Ahogy így vagdosom le a zsinegekkel felfüggesztett, fának puha, rongynak kemény teremtményeket, látok egy családi fényképet cérnahínárban. A fénykép kancsalít. Mert úgy van befűzve a cérna. A szemébe. Aki ezt csinálta, a beszélő teknőbe mondatja el a fényképen levő család kívánsá-

gait: fehéret, ha evett, fehérnek látszik, feketét, ha evett, feketének látszik, föld, amin ringatják, zsírrá lesz, föld, amit beletesznek, tükkörre lesz, aki abba belenéz, emberré lesz. Aztán itt van ez a másik rongybábu a rezgős, selyemszöttes labirintusban, akárha a túlvilágról, a megpuhult, szálkás deszkavilágból lógatna le Ladikkati hosszú hajából készült lajtorját az álmából felriasztott Duna menti város fölé, ahol a levegő tele van selyemszálakkal, a folyóparti bokrok pedig színes hernyókkal, amelyek a bugyi illatú gypajúrózsákba fűrik magukat Ladikkati éneke hallatán:

*Fehér falhoz visznek, fal fölé emelnek,
lábam a kéményt veri, még följebb emelnek,
hajam hat lány varrja, vízbe dobnak engem,
hajamat húzzák, derekam eltörik,
eredj, fogj egy madarat, legalább madarunk legyen,
ha gyermekünk nincsen!*

Meglepődve hallgattam és néztem végig az Üvegezőnő hasbeszélőnek is beillő mutatványát. Ő pedig, még mindig révületben, így folytatta:

– Mind e mai napig senki sem merte említeni Iokasté takaróját: rejtegették a kíváncsiskodók tekintete elől, arra vártak, hogy a „feledés homályának” folyója eláztassa, és elrohadjon, majd így szétmállva, mintegy a bűn megtestesülését, elégezzék. Iokasté gypajú szöttese az Örök Nő naplója: izzadtságból, spermiumból és vérből szőtt takaró ez – a férfi és a nő, az anya és fia, a gyilkos és az áldozat hadszíntere. Ezt a gypajúból szőtt mennyország és pokol darabkát Iokasté tükörként a falra akasztotta, hogy a párás kora hajnali fényben letörölje combjai között az izzadtságot, és szembesüljön saját kéjes vágásával abban a gypajútükkörben. Nem várván meg az újbóli ébredést, itélkezett önmaga fölött, és ítéletét végre is hajtotta, maga mögött hagyván a megvakult menyasszonyt, aki mind a mai napig arra vár, hogy kinőjenek az emlői. Ezt az ártatlan teremtetést idők múltán az Oedipus névvel ajándékozták meg az emberek, kinek a saját emlői utáni végtelen sóvárgástól, valamint a borzongató gyönyörtől, amit Iokasté gypajú-takarójának érintése okozott – kinőtt a szakállá.

Miután elmúlt a révülete, még csak ennyit mondott:

– Ebben a teknőben olyan szövedék keletkezik majd, amelyet folyékony tükörnek fogunk látni. Ez olyan plazma-átjáró lesz egy másik téridőbe.

Az Üvegezőnő odasúgott valamit Hefter üvegművésznek, majd egy szűk ajtón át távozott. Tanácstalanul néztem Hefter művészre, ő azonban csak széttárta karját, és titokzatosan mosolygott. Rövid várakozás után elbúcsúztam tőle, és egyedül visszautaztam Budapestre.

(Már megbántam, hogy erre a fontos eseményre meghívtam a Szerkesztőnőt. Alig vártam, hogy elmenjen, és befejezzem a szertartást. Bezárkóztam az olvasztókemencébe, ahová Hefter mester kérésemre egy jó adag olvasztani való üveget készített elő. Meztelenre vetkőztem, majd bepréseltem magam a halványzöld üveglemezek közé. Megadtam neki a jelet, kapcsolja be a kemencét. Nikola Teslára gondoltam, rá összpontosítottam minden erőmmel. Egyedül a MENNYEI PRÓFÉCIA című könyvet vittem be magammal, és belelapoztam:

„Az ezredforduló táján az emberek felfedezik az energia új formáját, amely lényegét képezi minden dolognak, kisugárzik mindenből, beleértve saját magunkat is. (...) Testünk egy bizonyos szinten rezeg. A szeretet által tudjuk a rezgést magas szinten tartani, és ettől maradunk egészségesek. (...) Össze kell hasonlítani az álmunkat életünk történetével. „A rossz álmok hordozzák a legfontosabb üzeneteket.” (...) Ha valaki keresztezi utunkat, mindig hordoz valamilyen nekünk szóló üzenetet. Véletlen találkozások nincsenek.

Minden fejlettebb forma az előzőnél magasabb rezgés-szinten működik. Ahogy emelkedik az energiaszint, úgy emelkedik testünk atomjainak rezgésszintje is. Így egyre könnyebbé, egyre inkább tisztán spirituális lényekké válhatunk. Hirtelen láthatatlanok leszünk azok számára, akiknek rezgése alacsonyabb szintű. Úgy látjuk, hogy még mindig ott vagyunk, csak éppen könnyebbnek érezzük magunkat.”

Itt, az üvegolvasztó kemence magányában, mintha újra a gyerekkori „duzzogómban” lennék, ahol kis tükröcskéreppel izzadt tenyeremben, csendben megbeszéltem magammal saját és a világ dolgait. Már hallom is anyám

hangját, amint hívogat: Katóóó, Katóóóóóóó! Hol vagy Katókám? De én nem válaszolok, nem árulom el neki, hogy én most egy üvegolvasztó kemencében, egy úrszondában vagyok, mely elvisz ahhoz a csillaghoz, amelyről származom, miként azokat az embereket, akik 1997 áprilisában a Hale-Bopp üstökös megjelenésekor eltávoztak az üstökössel együtt egy biztonságosabb és boldogabb helyre.

Szent Ágoston szerint az emberi testben és az időben való létezés kockázatos, mert abban a legjobb és a legrosszabb dolog egyaránt megtörténhet. Azonban halandó test nélkül az embernek nem áll módjában többé vétkezni, gonoszat cselekedni, de megtérni sem. Az emberi lét labirintusának csupán egyetlen kijárata van; ez a végítéletet követő örökkévalóság.

Mit szólnál, anyus, ha nemsokára találkozánk? Egyre inkább felismerem és felerősödik bennem a te szívdobbanásod. Meglehet, nem ismernél fel, mert már én sem tudom, melyik vagyok a három Katalin közül.

Látod, körmeim füstölögve pattognak, kézfejemről leolvadt a bőr, tenyeremen jajong a vérző és sercegő stigma, de semmi baj, ne aggódj, nemsokára felhővé válok, és átlátszó leszek, mint ez az üvegmassza, amellyel összeolvasztottam magamat. Eggyé válok a gyermekkori „duzzogó” rejtékhelyemet és a mostani üvegolvasztó kemencét jelképező méhedben. Leszek is, meg nem is. Vicses, ugye? Újra elfogadnál lányodnak? Vajon melyiket a három közül? Esetleg mindhármunkat elfogadnád?

Elárulok egy titkot: kislánykorom óta fontos döntéshozatal előtt mindig beléptem a tenyeremben levő kicsi tükörcserépbe, onnan néztem önmagam és a körülöttem zajló eseményeket. A kicsi tükördarabban az egész világot láttam. Rendszeresen eljártam a Tükörvilágba, szárnyakat növesztettem magamnak, és repülni tanultam. Eleinte csak titokban gyakoroltam a repülést, leginkább telihold idején, amikor megnő a kukorica szőre, és olyan furcsa bizsergés fogja el az embert. Később már nem hordtam magammal a tükördarabkát, nélküle is tudtam a Fényvilágba vezető utat.

A Fényemberek kedves, türelmes lények voltak, alig beszélték, mégis megértették egymást. Nem lepődtek meg

azon, hogy én is ott vagyok közöttük. Nem mondták, mikor jöjjek, és mikor menjek. Én azonban tudtam, mikor kell mennem, miként a hal is tudja, milyen mélyen merülhet alá a vízben, és mennyi időre dughatja ki belőle a fejét. Később az utcán is találkoztam olyan emberekkel, akikről rögtön tudtam, értik a Fényvilág nyelvét, akár csak én. A fénybeszédet ugyanis nem kellett megtanulni. Rájöttem, hogy ezt a képességet minden ember magában hordozza ugyan, de ha nem él vele, elveszíti. A fénybeszéd az a bizsergés, amelyet egymás között éreznek az emberek; az a tiszta villám, amely hangtalanul szikrázik két ember között.

Távoli, ismeretlen országok elképzelt térképeit rajzolgattam; a tengereket, a folyókat, amelyek fölött majd át fogok repülni, és szinte éreztem szárnyaim között a levegő súrlódását. A sasok magányát hordoztam bordáim között – és meglehet, féltem ettől a magánytól, mégis boldog voltam.

Az a bizonyos tükördarabka már régóta a testemben volt, és finom, pókháló vékonyságú vérerek nőtték be a tükröt, leheletfinom szivárványszínekkel szótták át. Így néha mindent világoskék színben láttam, zöldben, vagy olykor feketében, de megesett, hogy szikrázó, fehér színűek lettek az utcák, az emberek.

Szárnyaimat ügyesen elrejtettem, így hát nem is különböztem a többi gyerektől. Csak amikor nagyon megaláztak, akkor estem kísértésbe, hogy kibontsam szárnyaimat, és megcsattogtatva a szikrázó tollakat felröppenjek, de igazából még sohasem bontottam ki mások előtt a szárnyaimat, de a gondolataimat kiolvashatták a szememből, mert gyakran nagyon furcsán néztek rám az emberek, és azt mondták: „a fellegekben jár”, ami igaz is volt. Álomban gyakran repültem, és átlátszó, láthatatlan volt a testem, mintha felhő vagy az üveg lenne.

Képzeld, anyus, most is úgy érzem magam, mint mikor kislánként egyszer odanyomtam orrom az ablaküveghez, és felfigyeltem a rendkívül nagy csendre, akár csak most, az üvegolvasztó kemencében. Mintha villám sújtott volna testembe, és patakot hasított volna belém, megindult bennem egy halk csobogás. Tisztán hallottam

a hangot. Arcom forróságától elhervadt a jégvirág a szoba ablaküvegén; kopaszon és feketén álltak a fák, és szél nyargalt bordáik között. Egyszerre látom egykori kislány magamat, és mostani idős önmagamat a kemencén kívülről és felülről, miként régen a didergő fák láttak engem ablaküvegre nyomott orral, nagy, zöld, tágra nyílt szemmel, kipirult arccal. Azt is látom, amint kilépek asszonytestemből, akárha verőfényes reggelen saját árnyékát lépi át az ember. Egyszerre két helyen látom magam: az egyik helyen egy leányka áll az ablaknál és feszülten lesi az eget, a másik helyen éppen idős emberi testemből távoزم, majd kibontom felhőszárnyaimat, melyek időközben akkorára nőttek, hogy betöltötték, és fanyar füstszaggal árasztották el Hefter mester műhelyét.

Amikor Hefter mester kinyitotta a kemence ajtaját, füst tódult ki belőle. Nem éreztem, csak láttam a füstöt, amint szüntelen áramlott nemcsak a kemencéből, hanem a testemből is. Megdöbbenést láttam a mester arcán. Aztán, mintha izgatottan engem keresett volna a füstben, de nem talált. Nem értettem, miért nem vett észre, hiszen ott álltam előtte. Egyre kétségbeesettebben keresett a füstben, még a forró kemencében is kotorászott, majd megsemmisülten lerogyott a műhely kövezetére.

Kinyitottam az ablakot. Ráálltam az ablakpárkányra, megsuhintottam szárnyaimat, és elrugaszkodtam. Ekkor nagy forróság támadt felhőtestemben. Úgy éreztem, elszédülök, és belezuhanok az alattam sötétlő, fájdalmasan nyöszörgő és kiszáradt Pannon-tengerbe.)

VASS TIBOR

<BIBINKE ÉS> AZ ÁPRILISI TRÉFÁK I.

Készecske A Nagy Bibinből

Favorit évszaka ősz, hónapja szeptember.
Favírit évszakja tél, hónapja február.
A lágyjeltől tart, keményítővel nem kezel.
Böszmeséget büszkeségnek orront, egres szúrja szőrét és köszméte,
szerinte ilyfajta, tiszta büszkeséget lovas nemzet
nem egrelt még szőr mentén, mint amit mi csináltunk,
fiúk az árfolyamgáton.

Közmétely, azt is szereti mondani. A kövérre, hogy közmételt.
Földszint az ég, az is. Köröttem rég Binkéről beszélek,
Bibinke közel se távoli vasszobrász rokonáról.
A látszó társam akarsz-e lenni, vallat,
évnap, hónap, élénken kever szótagokat. Vállat
von, elcsöszöd vagy nem csöszöd, gyakran ken lószőr ecsettel,
pipázik közben, kedvence a hemorájt és a holland vaníliás,
hamurojt közvetlenül rozsdára. Elvagyunk, mint be-

és hajadonfőttek. A rezsicsökkentést Erzsicsökkentésnek,
a pártost honfivérnek hallja.
Körbetartozást nőbetartozásnak, sampányt kampánynak.
Tesséket lásséknak, Krímet kínrímnek.
Ruszliból a hagymát elvből nem eszi, skandálja: ruszlik haza.

A bolygóját elől írja pontos jével, a golyát jól tudta az életiskolákban.
Iszkol a sok lyukasórás helytől, időt nem kótyál, nem vetyél,
olvasta kőbe vésvé:
ha a félek zengi be az iskolát, az élet is derűs iszkola lesz.

Félsze érthető, amíg képbe nem jön a hollandi,
aztán maga Vágner, cipőalsórész-készítő az Ötödik Ricsárd utcából,
öreg volt már gyermekkorunkban is,
mi is lassan öregek leszünk, akkor hány éves lehet. Országomat egy ló ért.
Szépkoromra lovas szobrot ígért nekem, léleknagyságút.
A szépkorúság szép szó, Binkének az jut róla eszébe,
hogy a kurvaság szó szépkorúak körében szép, ha áhítattal adja elő.
Így: kúr vaság, s közben lendít a szabad kezével.
Szerinte a kiállítás-megnyitó az ősbemutató és némahás szó,
előlről marad le há, iába beszél neki az ember, lendítene jobb eszével,
ogy ez nem az az eset, ogy válogassa meg a szavait.

Bebeszélte, bibiszólta magának a hőst, hőskórság emésztí,
vaskorúság és vasskúrság, elkúrtuk. Nem kicsit, nagyon.
Nyilvánvalóan végighazudtunk pár szoborpercet,
az utolsó másfél-két évet. Hazugság alatt azt értem,
hogy nyilvánvalóan és hogy végig, hogy párat,
és hogy reggel, éjjel, meg szenteste.
Napközben néha mondhattuk volna az igazat.
Füvet kövérebbnek, ebeket hitványabbnak.
Teljesíthettünk volna évszakot jobban,
túléltek volna több időt a párválasztási malacok.

A volna az előbb kétszer játszott,
a következőkben egyszer sem fog. Nem is lesz következő mondat,
nem is volna félelme. (Lám, megint hazudunk, mint a vízfojás.
Megéri a világ, ha ember marad, aki volt,
nemes, küzdő, szabadlelkű leokádiák.)

FALUDI ÁDÁM

INICIÁLÉK

**Szondaxin. Tekintetteddel
ennyi meg ennyi év után**

Amikor egy pillanatra elcserélt bennünket valami tévedés, úgy láttam és éreztem mindent, ahogyan te, és nem találtam a kijáratot. Meghosszabbítható örökkévalóság. Sajnálom, hogy tekintettel voltam eddig bármire is. Kicsavarozom a televíziót, kibútorozom a szobát, az elektronika hipnotikus álmát ráfirkálom a falra, és hagyom a reggeliző abroszra vetülni árnyait. És mit érezhettél te ugyanakkor? Az a sok féreg félig se bírt elrontani. Cselvetés, lék után lék, furdancs mélyül a csontboltozatba, nem titok, hogy ez egy álcázott szonda. Kőbe vajt borospince homlokod van. A védelem az erőssége, lássuk csak, miből tevődik össze?

Olyan világgal, amilyen benned létezik a létező világról, érzékelhetetlen a létező világ. Ceruzát szeretnék hegyezni veled, meg diót törögetni. De mindez itt benn csak egy gyorsan futó kaland. Belőled nézve engem, elfog a rémület, mert semmi nem igaz belőlem. Kivel vagy akkor te most itt éppen, és kivel én? Engedjük közénk a hajnalt, hogy igazságot tegyen. Nyiss ablakot velem. Szonda egy. Szonda kettő. Megszondázott zsúfolt üresség. Szondaxin, a gyógyászat szemszögéből nézve. Másképpen mondva Galaxis. Egy szilárd, repülő testet juttatunk ebbe az ürességbe, és tágítjuk, ahogyan csak bírjuk. Nincsen ezen a repülő tárgyon olyan, aki vezetné. Nincsen pilóta. Szeretnéd ismerni a célt? Hát ez a cél. Hogy ezen gondolkozz, amíg a fullánkfúró zavartalanul puhatol. Sikátorszendvics. Ismeretlen kifejezés, ilyen szó nincs is. A sze-

relem napja lassan lefelé megy, elnyeli az óceán. Szondaxin. Ismeretlen kifejezés, ilyen szó nincs is.

Kézenfogva a tengerpart ledeszakázott sétányán

Célszerű, ha hiszel a szeletelt, tartósított időben. Időkarikák, időszálami-szeletek amelyek nem romlanak addig, amíg az emlékezet nem romlik. Utána elvész számodra, elvész mindenkinek a felidézhető. Az utólagos tanulmányozás lehetősége a tudományos lélekvesztőkre marad.

Tegyünk próbát! Amatőr hajózóként és most! Az Under the Boardwalk, a második lemez második dala ehhez megfelelőnek ígérkezik. Megteszi, ahogy mondani szokás. Aszfalttáncoltatás. Lengyel gyártmányú Tašma (magnetofonowa) fekete szalagavató kétszázötven méteren az első idézet. A jelzett Under the Boardwalk ott hullámszik rajta, egyedüli ábrándozás, jóval túl a megengedett sebességen. Nem tudok a jövő-kínálatokból választani! Mit szeretnék majd akkor, ha messzire sodortak innen már a hullámok. Elég hosszú lesz a karom, hogy kihívjam a Teremtőt bokszozni? A kiderül csak az időjárás jelentésekben értelmezhető kifejezés. Ez az én szobám itt, az ablakon jövök be, az ajtón nézek ki, és elszántan várakozom az első tévedésekre. Már kopog is a deszkával borított parti sétányon. Ha nem engedem, akkor engedem igazán. Azt tanácsolja, hogy mielőbb fogjál mellé, hogy túl legyen rajta. A megismételhetetlenek élőhelyén tartózkodsz, nem a halhatatlanok között.

Ó, a majdani olasz Milfon öböl! Időugrás a mágneses hangrögzítésben, kecses vitorlást látsz mediterrán kikötőben. Azúrban. A lány ott napozik a fedélzeten lila kétrészesben és a

partról megkéréd a kezét. Mindenki szeretnél együtt élni, de legelőbb övele. Minden lány kezét megkéréd, ha nem a fedélzet deszkáján napozik, akkor is. Elég, ha megtetszik, és már küszöbön is az újabb lánykérés.

A Sikoltás Démona, a Benzo Démon még nem akasztja ki hangjával a Richter-skálát, nem sír valódi vegyi könnyeket. Nagyjából egyidős velem. Ott ül a homokban a sétány szélénél, és a világ legjobb legrosszabbja szeretne lenni. Híres, híresebb, leghíresebb.

– Ez nem igaz. Mindössze egy nagyszabású melléfogást tervezek. A lányok gyönyörűek. Azt szeretném, hogy majd, amikor már az összes szent kiawe táncomat eljártam, és a testemet nem tudom elvonszolni a kenumig sem, mert a testem elhagyott, akkor égessék el ezt a testet. Utána hamvaimat itt a parti homokon szórják szét, és így még esélyem lesz arra, hogy bejussak a lányok bikinijébe. Under the Boardwalk. Under the magnetofonowa, benzodiazepine, időkarika. Most.

Gerezdes pók, amely mögött nem látszik a háló

Drága végtelen, végtelenül drága végtelen. Nagydobosi fej, gerezdes lovag, egy ijesztés szándékával viselt tör Velencéből. Marco Polo, gyere játszani! Azt látjuk, ami látszólag látszik. Egyik részletem, hármass focival, amelyikben piros gumi-belső feszül a külső belsejéhez. Spárgával elkötve a léggömb szájához hasonlatos része. Bőrfűző húzza össze a külsőt, alatta a nyelv. Nos, létezett ilyen focilabda, kibokszoltad, ronggyal kifényesítetted minden gerezdjét. Ezt látjuk látszólag itt. Meg egy érmet a környakú velencei póló szö-

vedékébe tűzve. Lassan lengő óraingának is vélhetné, aki ismeri a lassan lengő óraingát. Bármelyik korról is legyen szó, gyógyíthatatlan betegséget kap az utána következő kortól, és szemed láttára sorvad végső mosolyáig. A fától fáig szomorúság öreg hiba lenne, rosszul és csökkentett üzemmódban kialakított létértelmezés. Ez azt jelenti, hogy a teremtesed mikrocspijét megrongálta a teremtesedet. Így azonban értelmetlen a valóságba menekülni, értelmetlen a gerezdes pókok szövési gyakorlatát tanulmányozni. Nincs a kapun háló, egy félévszázados úr jelenti, hogy a drótkerítés bemélyedései attól a labdától származnak, amelyeket a hármas foci becsapódásai formáltak. Talán a véletlen hozott erre csodálkozni. Majdnem elámultál a dróthálót meglátva tegnap. Nagyon régen jártál erre.

A mértéktelenség civilizációjából úgy lépsz ki, hogy felhagysz a mindig egy számmal nagyobb szám bányászatától. Ez az út járhatatlan. Ne nézz vissza, túl messzire se. Ott állj meg, ahol hamarosan történik majd valami. Nem érdekelnek a tanácsaid, előbb mutakozz be! A drága végtelent eltorlaszolni egy kis időre, ez lesz a fedezetem. Mindez elfogadhatatlan, a fedezet poszt már nem létezik. És a Nap? A Nap mindig ugyanaz, a nap soha nem. Ez egy tökéletes tévedés. Csodálkozz, amin csodálkozol. Nagydobosi fej, bőrlabda-gerezdek, drótkerítés. Egy kartondoboz földkörüli pályán telekiabálva a kerítésszaggasztás tilalmaival. A pusztulás a jövő naplóírója. Ólmoskönyv.

HEGEDŰS GYÖNGYI versei

a teremtés suttogópontja

az álmomban hallott hangok
teltebbek.
mintha a levegő víz lenne.
még azelőtt hallhattam így,
hogy megszülettem,
s szétváltak volna az érzékszervek.
a teremtés suttogópontján
női hangja volt istennek.

jánosi olvasat

nem számoltam a saját fájdalommal
nasztaszja filippovna.
hogy az is részt kér a történetből
gyilkosan.
mintha három evangéliummal hitelesített bánat volna
a mások szerelmi tébolya.
s az enyém: hiányzó jánosi olvasat.

a tördelő

harmadnapon kezdek félni
a lapoktól.
nem tudom miért épp harmadnapon válik
égtelenített felületük
egyetlen halálozási rovattá. és
voltaképp nem is tudom miért kellene nekem
félnem a maga halálától,
nasztaszja filippovna.
a temetésére nem mehetek el, de
úgysem akarnék ott lenni.
a sok magát halottnak kívánó férfi
végre meggyászolhatja magát. nem is
gonoszság az, vagy bosszú,
ami miatt a maga halálát kívánták. csak
nehéz élő gyászolni folyamatosan. bár
lehet boldogító az a tudat, hogy maga
már nem lehet senkié. no
de életében sem volt. amúgy meg a föld
a legjobb szerető. lehet azért nincs
tökéletes szerelem, mert nem tudunk
földdé válni a másikban mindig eget
hazudva? úgyhogy nem is igazán tudom, mi az
bennem, ami szereti, hogy maga életben van. hogy
válaszol nekem? az sem. hisz megtanultam
már olvasni a fákról hulló leveleket. nem is
tudom. talán csak annyi, hogy néha lélegzik helyettem.

MÁNYOKI ENDRE

TÚZ EMÉSZT EL

**Szilánkok
egy megírhatatlan regényből (4.)**

A rézhegyi faházban éltünk aznap éjjel. A világtól nincsen messze, mert az égbolt egész a kert aljáig ér, csak a falutól. Igaz, kétoldalt kis tanyák sorakoztak, de ilyenkor, tavasz-elő, zárva mind: a szalagszőlők tetejére még csak álmaikban készülődnek vissza a pesti gazdák. „Azt hittem, Pestre megyünk”, mondta Mária, amikor fölkanyarodtam a földútra, „de itt szebb.” Lent a teraszon nem bírt a didergésével. Kihoztam egy sprőd pokrócot, és a vállára terítettem. Nem köszönt meg, de háttal hozzám dőlt. „Egy ilyet akarok én is. Örökre. A világ végén.” Összebb húzta magán a takarót. „A köpenyem lent maradt a placcon, föl van akasztva a fára. Kiment a fejemből, amikor elraboltál.” Nem hagyta, hogy átöleljem: ő maga fonta a melle köré a karjaimat, olyan szorosan, hogy az arcom belesüppedt a nyakába. Aztán, mint aki víz alól bukik fel, mély levegőt vett. „Lássuk, mit kapsz a pénzedért.” Bement a házba, és behúzta mögöttem az ajtót. Leült a sámlira a villanykályha mellé, pont úgy, mint mikor az autóba ült be: azonmód fölhúzta a szoknyáját és széttárta a combját. A mozdulattól kinyílt a pokróc, de még megült a vállán; a radiátor melege így áradt szét a hátán. „Tehát zsaru vagy mégis. Vagy voltál. És dolgoz van velem.” Szép volt. Így volt szép, romlottan, mint a lepusztult kúriák, mint a kivert kutyák, eldobott emlékek, szemétre hányt porcelánbabák.

Hosszú volt az éjszaka a rézhegyi faházban, a világ végén, közel az égbolthoz, messze a falutól. „Sitten voltam. Nyolc év, hat hónap. Halált okozó gondatlan veszélyeztetés, ez volt a balhé”, mondtam, amikor először abbahagytuk. „Minden kurva erről álmodik”, mondta Mária, mintha oda se figyelt volna. Fázósan bújtt hozzám, s magunkra húzta a durva takarót. „Persze nem éppen a sittről. Hanem egy ilyen éjszakáról.” Csöndben nyomult, mintha a hónom felől akart volna a testembe furakodni. Ragadt a haja a festéktől. A töve őszült, és ritkásan tapadt a fejbőrére. Olyan volt,

mint a vénülő kutyák szőre. Vagy mint anyám haja. Akkor mart belém a rémület először, hogy meg fog halni, amikor mellé ültem a kopott plüssfotel karfájára, átöleltem a vállát, és magamhoz édesgettem a fejét. Beletúrtam a hajába, de a törekeny madárkoponyára ráragadt a kezem, s ahogy finoman erőlködtem, ujjaim fésűjében tucatjával akadtak fenn az elhalt hajszálak.

„Mellesleg én voltam sitten. Te meg nem. Azért a balhéért a felét se verik rád.” Kikászálódott a testemből, a mellemen feküdt, és kajánul vigyorgott a szemembe. „Végül is kurvára nem érdekel, hogy ki vagy. De ne nézz hülyének! Ha jót akarsz...” – és már akarta is a jót. Kúszott föl a pléd alól. Lágy, ruganyos mellét túráztatta a számon. Érdes, kemény bimbóival a szemem karcolta. Már a hasa fullasztott, a köldökrésben kapkodtam levegőért. Csatakos szőr, nyers hús tolult a nyelvemre. „Nyaljál, kicsi állat!”, hallottam volna, ha szét nem reped a dobhártyám belülről.

Nem volt szabad villanyt gyűjtani, még akár egy huszonötöst sem. Nem volt szabad, hogy bárki fényt lásson, mielőtt az egész ház fölgyullad. Nem adhattam esélyt senkinek sem, hogy akár az útról, akár a még oly távoli faluból észrevegyenek, és valaki idő előtt idetolja a pofáját. Csak az olajradiátor kapcsolója izzott sárgás pirosan. Oly halványan, olyan bátortalanul, hogy alig tudott a szemem a fényéhez igazodni.

Vissza kellett húznom Máriát a takaró alá. Nehezen ment, mert magam is ájult voltam. Gyöngé, akár a gyík a hajnali hidegben. Húztam magamhoz, és kúsztam hozzá. Vonszoltam a pokrócot magammal, a másik kezemmel meg a radiátort. Aztán néztem az arcát. „Halott”, vert halántékon a látvány, „lehetetlen”, ziháltam, „képtelenség”, és pofoztam, először óvatosan, aztán egyre durvábban. Meg se mozdult. Masszíroztam a kicsi mellét, dögönyöztem a csontját, semmi! Rátapadtam a szájára, befogtam az orrát, pumpáltam belé a levegőt, akár egy filmszínész a drámai jelenetben.

Visszacsókolta. Fuldokolva, aztán puhán, végül olyan módon, mintha megint meg akarna fulladni. Aztán hátrahanyatlott, az álláig húzta a pokrócot, és a sötétnél is halkabban rám szólt. „Nem voltál te sitten. Azért a balhéért két évet, ha kapsz. Felfüggesztve. Én tudom.” Nem válaszoltam. Félkönyökről fürkésztem az arcát. Tényleg ez volna, amire minden kurva vágyik?

Sosem voltam még csak hasonló helyzetben sem. Most sem erre készültem. Úgy terveztem, kötök egy kamu üzletet, elhurcolom a zsákmányt a világ végére, az előre kiszemelt faházba, amerre a madár se jár ilyenkor. Lefogom, betapasztom a száját, és rákötözöm a székre. Elébe ülök, mellet a másik szék támlájának, belehajolok az arcába, himbálózva, és lassan, nagyon lassan, fahangon, tagoltan elmondom neki, hogy mit akarok megtudni tőle. Nyüszíteni fog és vergődni, megpróbál majd a székkal együtt menekülni, szájalmasan. Az lett volna jó, ha közben elvágódik, oldalt ledől, vagy még jobb, ha hátra: hadd koppanjon a tarkója a szálkás hajópadrón. Akkor megígérem neki, hogy futni hagyom, csak semmi átverés. Látom majd, hogy nem hisz nekem. Szűköl, és rázza a fejét, vonaglik a teste, akár ha epilepsziában. De megnyugtatom: „Nem vagyok hülye”, mondom, „nem eresztlek neki a világnak.” Elmagyaráztam volna, hogy csak esélyt adok neki a menekülésre. Egy kést a sarokban, lenn a földön, de ha elég ügyes és kitartó lesz, kiszabadíthatja magát. Addigra én már messze járok, amúgy pedig ki hinne egy áporodott picsának.

Ezt elhiszi, mert el kell hinnie. Bele kell hajszolnia magát a reménybe, más esélye úgyszincs. És akkor lassan, de fájdalmasan letéphetem a szájáról a tapaszt. Sípolni fog a tüdeje, és persze megpróbál sikítani, de csak addig, amíg be nem takarom a száját, és elő nem veszem újra a ragasztótekerccset. Utána már köhögni fog. Elmeséli, mi történt Diósdnál, és hogy miért. Elég, ha csak fuldokolva. Vagyok olyan okos, hogy megértem. Csak a neveket mondja ki tisztán! Addig várok, ha kell, addig nyugtatgatom, ha kell, becézem, ámítom, ha kell, simogatom, édesgetem magamhoz, amíg a neveket ki nem mondja. S mikor ez megtörtént, a háta mögé kerülök óvatosan. Végigsimítok az arcán, a homlokán, a haján. Hallom majd, ahogy megbékél: összeomlik. Mint a koszos macska, úgy fogja belefúrni a fejét tenyerembe. Szűköl a boldogságtól, hátha nem kínzom tovább. Ömlik a szó belőle, már összefüggő, színes mondatokban. Időt kér, mert időt talált a kurva, és úgy hiszi, az idő végtelen: addig tart, ameddig a mese. Aztán meghallja a ragasztócsík sikolyát. Hirtelen elfogy minden: hang, levegő, remény. És marad csak a verdeső tekintet.

Eddig akartam a kurvával lenni, s csak egy kicsit tovább. Anynyit még, hogy lássa, hogyan ágyazok meg a tűznek. Hogyan kötözöm ki a székét mind a négy lábánál a falba előre besrőfolt

horgas csavarokhoz. Dróttal. Hogyan teszem alá s köré a benzinnel és olajjal a szeme előtt átitatott rongyokat. Hogyan locsolom szét a naftát a padlón, akkurátusan: jusson belőle minden zugba. És amíg végül letérdelek a széke elé.

„Én voltam abban az autóban. 1988. június huszonhatodikán déli tizenkét óra tíz perckor az én Trabantom robbant fel a diósdí kanyarban. Én túléltem. Azóta haldoklom. Élek, álmodok, és már egyik a másik. Megégsz, kurva, te is, ahogyan megégték az ikrek. És Kata, a feleségem. Meg fogtok égni mind.”

Elmenőben összegyűrt zsebkendőt, égő gyutacsot dobtam volna a faház ajtajába. S mielőtt a lángok égre csapnak, a kocsim leoltott lámpával, puhán kióvakodik az országútra.

Fáztam, mert nekem nem jutott takaró. Eszembe jutott, hogy ahol azt a malaclopót találtam, lehet egy másik is. Még akár paplan is. De inkább a gúnyám után kajtattam. Fölhúztam a nadrágot, gatyá nélkül, a trikómat, és mindent, amim volt. Sok nem volt. Pulóver sem, kabát sem. Szerencsére a zoknimat megtaláltam, és a cipőmbé is bele tudtam a lábfejem navigálni. Mégis vacogtam. Föl kellett volna állni, hogy megmozgassam magam, de akkor meglódul a padló, és Mária biztosan fölébred.

Mária aludt. Csak a feje látszott ki a plédből. A ragacos haja, a kopaszodó búbja. Az arcából semmi, csupán a pofacsont a halványkék erekkel. Szuszogott, mint a macskakölyök, aki úgy döntött, hogy rátalált a gazdájára. De a teste remegett. Ezt figyeltem, feledkezve a csontig ható hidegről. Ahogyan rángatózott, megbékélt, nyüszögött, összegömbölyödött, kirúgta magát a pokróc alól, hogy aztán újra visszameneküljön a sovány melegbe. Nem tudom, meddig néztem. Hogy néztem-e, vagy csak láttam.

Hajnalodott, és a metsző hidegbe betüremkedett a pára. Mária dermedten feküdt, ki tudja, mióta, és én is inkább fagytam, mint éltem. Akár egy száműzött, úgy kéretőztem be óvatosan a vackába. A testünk, ahogy hozzáértem, összerándult. Mária föl is jajdult. Lassan olvadtunk föl a görcsből, csók és szó és simogató nélkül. Árván, együtt. Míg föl nem károgtak a vetési varjak.

A Kollektív Memóriaazavar Nemzetközi Világnapja

HUDY ÁRPÁD tárcája

A mai napot ünnepélyesen a fenti világnappá nyilvánítom, ugyanis ilyen – meglepetésemre – nem találtam. Pedig van egypár, minden napra jut kettő-három, ha nem négyöt. Mert mindennek megvan a maga ideje – és majdnem mindennek a maga napja, mi több, világnapja. Illetve lesz, remélhetőleg.

Régi hagyományok szerint a Vízözön előtt a bölcsek megörökitették a tudást, hogy átmentsék a túlélőknek. Ókori történetírók (az egyiptomi Manetho vagy a zsidó-római Josephus Flavius) írásjelekkel televéselt kőoszlopokról, középkori muzulmán tudósok (a perzsa Ibn al-Balhi, az egyiptomi Akbar al-Maszudi) piramisokról tesznek említést ezzel kapcsolatban. A monumentális emlékköveken aztán évezredekig rágódhatott az emberiség. De az idő túlhaladta a mementók e primitív, nehézkes formáit, ahogyan zsebkendőnkre sem kötünk már csomót. (Próbálnánk csak a foszlós papírra, meg úgyis rögtön eldobjuk utcán, parkban, erdőn-mezőn.) Ehelyett világnapokat tartunk, egyre többet. Bágyadtan csócsálja őket a média, időnként megüti valamelyik a szemünket-fülünket, de aztán apatikusan lépdelünk tovább a mindennapok taposómalmában.

Pedig érdemes jobban odafigyelni. Mennyi szent együgyűség, forradalmi tettvág, abszurd humor van a világkalendáriumokban, melynek napjait az egyházi év ünnepeinek laikus lenyomataként nagybetűs emlékeztető időpontokká nyilvánítják nemzetközi szervezetek, mozgalmak, valamiért vagy valami ellen küzdő szakmai és ideológiai csoportok, bürokraták és rajongók. Emeljünk ki találmányra néhány ékkövet a nemzetközi és világnapok szinte óráról órára gazdagodó tárházából!

Ha hiszik, ha nem, van Világnapja a Napnak, és természetesen a Holdnak is, a Világúrnek meg egész Világhete, még szép. De a

tengerekkel szűkkeblűen bánunk, meg kell elégedniük Az Óceánok Világnapjával. Viszont a Víz amúgy túl fontos ahhoz, hogy megússza egyetlen világnappal, megidézzük még A Vizes Élőhelyek, valamint Az Elsivatagodás és Kiszáradás Elleni Küzdelem Világnapján is. Nyilván megérdemelnek tőlünk huszonnégy órát a Madarak és Fák, mint ahogy A Háztáji Állatok is, kirekesztjük azonban a hullóket és bokrokat. Ráadásul a Vándormadaraknak külön világnapjuk van, akárcsak az Ifjú Zenebarátoknak, szemben az Agg Zenegyűlölőkkel. Rutinszerűen sorakoznak a családtagok (anya, apa, gyerek – de anyós az nincs!), foglalkozások nemzetközi napjai, váltakozva a betegségek, testi-lelki és társadalmi nyavalyák ellen mozgósító világnapokkal. Mint például Az Egészség és Biztonság Nemzetközi Napja a Bányaiparban, vagy A Biodiverzitás Világnapja.

Az Adatvédelem, A Szabványosítás, A Vám, A Bíróságok, A Biztosítás, A Vese, A Szív, A Biodízel, A Sztómások, A Bölcsődék vagy A Korruptió Elleni Világnap prózai egyhangúságát derűsen töri meg A Tej, A Tojás, A Torta, Az Origami, Az Alvás, A Takarítás, A Balkezesek vagy A Vécé Nemzetközi Napja, nem is beszélve A Planetáris Tudat, A Polgári Nemzetbiztonsági Szolgálatok, A Gördeszkások vagy A Szabadtéri Sütés-Főzés Világnapjáról. A Dadogás Elfogadásának pedig egyenesen Nemzetközi Világnapja van – bizonyára a politikusok nyomására. A Fehér Kendő Napja kész talány (tessék utánanézni), akárcsak a Törülközőnap (erről annyit elárulok, hogy egy „húséges ateista” emlékét hivatott hirdetni a naptárban). Itt van aztán Az Emberszeretet Világnapja, és – nem csalás, nem ámítás! – A Boldogságé! Az ENSZ-közügyülés, jobb dolga nem lévén, 2012. június 28-án (az első világháborút közvetlenül kiváltó szarajevói merénylet egyáltalán nem világnapján) nyilvánította a mindenkori március 20-át A Boldogság Világnapjává, a következő indoklással: „A boldogság keresése az emberi lét egyik alapvető célja.”

S én borzadva kérдем, mondjuk Az Ordas Eszmék Világnapján: mi lesz még? Mikor lesz Kérdések Világnapja, meg Feleletek Világnapja? És ha van világnapja a kézmosásnak, miért nincs a lábmosásnak? (A katolikusoknál persze van, de nem higiéniai gyakorlatként.) Mikor ébred rá a Világszervezet, hogy a pénzmosás vagy az adócsalás is az emberi lét egyik alapvető célja? És hogy milyen foghíjas még a világnapok regisztere. Miért nincs,

teszem azt: A Világnap Világnapja, A Magukat Rekedtre Ordító Futballszurkolók Világnapja, Az Éjszaka Az Ágyban Álmatlanul Forgolódók Világnapja (vagy stílusosabban: Világéje), A Pofátlan Hazugságok Világnapja, A Hova A Francba Tettem A Szemüvegem Világnapja, A Naplopás Világnapja, A Bársony Nesz Inog Világnapja, A Karthágói Hadiárvány Világnapja, Szküllá és Kharübdisz Világnapja, A Kerti Törpék Világnapja, Az Odaégett Rántás Világnapja, Az Elszalasztott Lehetőségek Világnapja, Az Örök Ifjúság Világnapja, A Herék Világnapja (amely nyilván nem ugyanazt jelentené a dolgozóknak és a feministáknak), A Feledés Világnapja, A Nyakatekert Mondatok Világnapja, A Kiöntött Ürgék Világnapja, A Kiöntetlen Ürgék Világnapja, Az Ürgeöntők Világnapja, Az Ürgét Nem Öntők Világnapja, Az Ürgeöntők Világnapját Ellenzők Világnapja, A Világnapokat Lesajnálók Világnapja, A Sötétben Botorkálók Világnapja, A Halál Világnapja, a Csapd Le Csacsi Világnapja, A Seggrecpaci Világnapja, A Mindenki Menjen A Fenébe Világnapja?

És egyáltalán: miért nincs legalább az év egyetlenegy napján A Ma Nincs Semmilyen Világnap Világnapja?

Monica Hayes fotója

Beszéd a palackból

Szócs Géza

Sziveri és akiknek soha nem kellett avagy: erdélyi ősmagyarkodás felvidéki kiadásban?

Szerbhorvát Györgynek lepedőnyi, egész oldalas haragját váltotta ki az Ésen (Sziveri és akiknek nagyon kell, Élet és Irodalom, 2014. március 21.) egy tavaly nyáron megjelent kiadvány.

Ez:

Carbonaro – Ha polip szuszog Kolozsvárott. A Sziveri-beszélgetőkönyv 21 története, amelyeket Szócs Géza azért mesélt Sziveri Jánosnak, hogy elvonja barátja figyelmét a gyászos gondolatokról élete utolsó hónapjaiban. Jánosi Andrea 21 illusztrációjával. Méry Ratio Kiadó, Somorja 2013.

Szerbhorvát minden koherenciát és szövegszervezési logikát nélkülöző förmedvényének főbb állításai (inszinuációkat, kétélynek álcázott sunyiságokat itt mellőzve) a következők:

Sziverit azok ünneplik és próbálják mártírrá avatni, akik ma a konzervatív nemzeti jobboldal és „a szélsőjobbos radikalizmus határmezsgyéjén lébecolnak”. Ami annál is furcsább, szögezi le a szerző, hiszen a költő-főszerkesztőt nem jugoszlávok és nem szerbhorvátok zavarták el szülőföldjéről, hanem éppenséggel nemzettársai, a magyarok. Értsd: azok, akik ma Sziverit ünneplik (mindjárt meglátjuk, kik ezek), ugyanazok, akik személyesen indítottak hajszát a költő ellen a nyolcvanas évek elején. Vagy ha nem, akkor mindig is egy gyékényen árultak ezek ketten, az egykori hajtóvadászok és a mai hátramezsgyés lébecolók. Ettől „annál is furcsább” ez a könyv.

Ehhez a briliáns gondolatmenethez fűzi hozzá előzményként, mint bizonyítékot, hogy két éve Navracsics miniszter és Szócs államtitkár nyitotta meg Veszprémben a Sziveri Intézetet, „pénz nélkül, egy munkatárssal”. Ez nagyjából igaz, az intézet valóban kevés pénzből működik. (Vajon mekkora lenne Szerbhorvát haragja, a kurzus agressziójának milyen döntő bizonyítékát látná abban, ha a kormányzat kitömte volna pénzzel az intézetet, ahol 10 munkatárs dolgozna azon, hogy Sziverit beemelje a szélsőjobb Pantheonba.)

Szerzőnk valamilyen okból maga elé képzel egy minisztériumi munkatársat is, aki feleszmél: nehogy már egykori ellenzéki lapok és írók tanulmányozására adjunk támogatást, „amikor ma azt kellene bebizonyítani, hogy az egykori demokratikus ellenzék itthon és a határon túl nyilván nem volt ellenzéki, mert nem ült börtönben”.

Tessék? Ez már a delírium. Akkor most ki kicsoda, és mit akar? A miniszter és az államtitkár akar-e valamit – mondjuk, intézetet –, és valaki a minisztériumból ezt felülírja, vagy a minisztériumi fantom akar-e, mit is?

Megtudjuk. Íme, a meredek átcsatolás:

„E rezsim ikonjai Nyíró József, Tormay Cécile és más (fél)fasiszták.” Szócs pedig egyfelől Nyíró hamvait hozza-viszi, Zentán „viszont” arról beszél, hogy a költő kultuszát kell építeni. Szerbhorvát fölajdul: Mi lesz itt? A fiatakorában balos Sziveri a „nagymagyar, szálasista, antiszemita írók társaságában köt ki?”

Az ellentmondás valóban drámai, csak sajnos álságos és mondvacsinált.

Kezdjük Nyíró hamvaival. Ma már mindenki tudja, hogy az író temetésén táskámban nem az író urnája volt velem, hanem Uz Bence című műve. Szórakoztató és tanulságos olvasmány, ajánlom mindenki figyelmébe, például a Számi zsidó alakját ábrázoló antologikus fejezetét. De az egész könyvet is. A búcsúztatásra azért vittem magammal demonstratív módon a táskát, mert reméltem, hogy a rendőrség le fog csapni rá, és nagy dérral-dúrral ki fogja emelni belőle – hát szóval csak a regényt, amelyet erre

a célra kértem kölcsön Szász Jenőtől. Performanszom azonban csak 50%-osnak bizonyult – akiknek szólt, azaz a rendőröknek, azok rájöttek, hogy a táskában nem lehetnek ott a hamvak. Azt is mondhatnám: több eszük volt, mint gondoltam, és jóval több eszük, mint azoknak, akik ma is a táskámban vitt urnáról vízionálnak. Arra azért jó volt az egész, hogy elgondolkodtassunk mindenkit: vajon a holtak tisztességes eltemetéséhez való jogot – mit jogot, törvényt! –, amely a görög drámák koráig nyúlik vissza, semmissé teheti-e a bukaresti propaganda?

Hogy mit kerestem ott Székelyudvarhelyen, egy eltemetetlen székely író búcsúztatásán, ahol csak egyetlen író fedeztem fel a sokaságban? (Igaz, mindenféle félelmetes hírek keringtek arról, hogy milyen vérfürdő készül. Na de kérem!)

Hogy mire gondoltam akkor? A zsarnok szavaira, mint Nagy Imre temetésén is 1989-ben. Trencsényi-Waldapfel Imre átültetésében:

...de eltemetni őt soha

Nem fogja senki, akkor sem, ha szent sasok

Jönnének őt Zeusz trónjához ragadni fel.

Az ikonokról annyit: nemrégiben Óbudán felfigyeltem arra, hogy egy utcát átneveztek Gelléri Andor Endre utcára. Megörültem, mert nagyon szeretem Gelléri tündéri realizmusát. Aztán a Margit híd mellett megálltam az Elvis Presley parknál. És elgondoltam: milyen jó, hogy megjelentek ilyen új köztéri nevek. A parkban felütöttem egy napilapot, amely – miként Szerbhórvát – a Wass-kultusz fenyegető elharapózásával riogatott. Eltöprengetem: ha mifelénk utcákat neveznek el valakikről, bizonyos agyakban vajon ez miért úgy csapódik le, hogy Gellérit Nyirőnek olvassák, Presleyt pedig Wassnak?

„Amit Szócs tesz, a kultusz- avagy mítoszépítéssel egybekötött történelemátírás (például annak elhallgatása, hogy Sziveri milyen lapot csinált) annál inkább beleillik abba a tendenciába, amelynek ma tanúi lehetünk Wass Albert istenítésétől a szoborkompozíciókig.”

Szóval, ha valamiről nem beszélünk – egy ezüst pókhálóról egy fekete piramis közepén mondjuk –, azt elhallgatjuk. Aki elhallgatja, hogy Sziveri milyen lapot főszerkesztett, az Wass Albertet

isteníti, és átírja a történelmet. Ezt a beteg logikát még az sem zavarja, hogy a perhorreszkált Sziveri Intézet megalapítását éppen azzal a céllal támogatta a démonizált államtitkár – magát Szerbhorvátot idézem –, „hogy majd ott tanulmányozzák Sziveri műveit, és egykori ellenzéki folyóiratokat is, az Új Symposiont” stb.

Egyfelől az a baj tehát, hogy létrehozunk egy intézetet, amelynek feladata a Sziveri által szerkesztett Sympót (is) kutatni, feldolgozni, értelmezni – másfelől (amellett, hogy nincs elég pénz az intézetnek) az is baj, hogy átírjuk a történelmet, és Wass Albertet istenítjük azáltal, hogy elhallgatjuk – ismétlem az igekötőt, el –, hogy „Sziveri milyen lapot csinált”. Milyen lapot, hát jó lapot. Még rólam is esett szó benne, miért hallgatnám el – tenném hozzá ironikusan, ha nem gyanítanám, hogy Szerbhorvátnak aligha erőssége a humorérzék. Az intézet említett, egyetlen munkatársa nem mellesleg Sziveri szerkesztőségi csapatának utolsó pillanatig tagja volt. Ha valaki, ő tudja, milyen lapot „csináltak”, hiszen ő maga is csinálta. Ugyan miért hallgatná el, milyen volt a lap?

Szócs „arra is kísérletet tesz, hogy az erdélyi ősmagyar haza lakosává tegye Sziverit.” Ez a 12 szó a valótlanságok olyan halmaza, amely párját ritkítja. A könyvben egyetlen szó nincs erdélyi ősmagyar hazáról, vagy bármiről, amit annak lehetne értelmezni. Ráadásul többszörösen is kritikus az erdélyiekkel (mindenekelőtt a kolozsváriakkal) szemben, semmifajta múltbarévedés, árvalányhajás, sámános, táltosos romantika nincs benne. Ha jól emlékszem – nem mintha szégyennek tartanám leírni –, a magyar szó is csak egyszer-kétszer olvasható benne. A hegyek között megmaradt öreg dák ember felsorolásában: Az ősi dák földet sokan próbálták meghódítani, „kelták, hunok, avarok, osztrákok, gepidák, magyarok, románok, szarmaták... oroszok, németek, szovjetek”. Olvasható a könyvben „a legszebb magyar szó” kifejezés is, valamint az a mellékmondat, hogy „abban az időben a megyei párttitkár egy különösen becsvágyó karrierista volt, Mokutza elvtárs, akit mi magyarok mindközönségesen csak Mókucinak neveztünk”.

Ennyit az ősmagyar, nagymagyar, félfasiszta nemzeti tartalmakról.

Ami pedig azt a „kísérletet” illeti, hogy az Erdélyben sosem járt költőt ottani lakossá tegyem – ebből annyi igaz, hogy baráti, tré-

fás ígérekkel, biztató invitációkkal próbáltam barátom kedélyén javítani. Gyere el, majd eljössz, meglátod, így lesz, úgy lesz, jó lesz. Vagyis mindez remélt és képzelt jövő idejű, poétikus és virtuális volt, mint a könyvből textuálisan kiderül. Szerbhorvát azonban azt sugallja, mintha Sziverit már ténylegesen belehelyeztem volna az erdélyi valóságba, úgy véve, mintha erdélyi volna. Ez biztosan nagyon provinciális kísérlet volna, e merénylet azonban szerencsére csak Szerbhorvát fejében létezik (szerintem ott sem, csak ütni akar a kormányzatot, még a választások előtt; talán azt remélte, ezzel ellensúlyozza a Simon Gábor-ügyet).

Bármilyen ügyefogyott volna is egy ilyen kísérlet: ha ezt tettem volna (Erdélyhez „közelíteni” vajdasági barátomat), miért is ne tettem volna? Erdély netalán tiltott tartomány, belépés oda csak (fél)fasisztáknak? Itt lepleződik le Szerbhorvát alantas, kirekesztő, intoleráns, gyűlölködő, aberrált gondolkodása. Arról értekezik ugyanis, hogy Sziveri aligha akart „erdélyi történetekbe menekülni” (ki mondta, hogy oda akart „menekülni”?) – hiszen, mondja, a vajdasági magyar értelmiség „annyira el volt foglalva magával Jugoszláviával és a Vajdasággal, hogy ez így meseszerű”. Mármost, hogy a nagybetegen is Vajdasággal elfoglalt költőt érdekelhette-e Erdély. Nem. Így hát „Szócs teljesen értelmetlenül és feleslegesen közelíti Sziverit a ma oly vehemensen épített Erdély-kultuszhoz”. Számos vajdaságit ismertem, akik személyesen eljöttek Erdélybe, vagy figyelmük nagyon is intenzíven fordult a vallásszabadság, a tolerancia, a legnehezebb körülmények közt is a szívós szellemi építkezés ethoszát követő tartomány felé. Ám itt egy érdekes ígére figyelhetünk fel: közelíti. Ez a bűnöm. Hogy egy vajdasági magyar költőt Erdélyhez „közelíttem”. Nemcsak az Erdély-kultuszhoz, hanem magához Erdélyhez. Figyeljünk: „Talán csak azért nem szédült volna az abszolúte sík, bánáti Muzslyáról származó költő a székelly havasokban, mert rövid ideig katonai pilótának tanult”. Püff neki. Még szerencse, hogy az ugyancsak a Bánságból Erdélybe szakadt, pátriájául Erdélyt választó Molter Károly meg Kós Károly nem szédült nagyon a zordonborz havasok között. Sziveri kalandkereső, minden tapasztalat iránt nyitott és kíváncsi személyiségét így hamisítja köldöknéző, csak a síkvidék iránt érdeklődő, eltompult szellemű fantommá a pesti propagandistává lett honfitárs.

Az Erdély-fóbia a példátlan írásmű utolsó mondatában foglalódik össze abban a vádban, hogy Sziverit politikai mártírként és er-

déli ősmagyarként jeleníteném meg. Ezt a vádat egy-két bekezdéssel fennebb is megfogalmazza: „A baj a hamis kultusz építése. Mert ha valami újra meg fogja ölni Sziverit, az pont egy olyan emlékmű, ami kiragadja őt, illetve műveit eredeti környezetéből, és átteszi – például Erdélybe”. E mondatokkal, úgy általában, én is teljesen egyetértek. De semmiképp nem érzem magamra vonatkoztathatónak őket. Sem őt, sem műveit nem ragadtam ki, és nem tettem át sehova. Erdélybe sem. Csak meghívtam oda látogatóba – ami azáltal is tökéletesen irreális és játékos volt, hogy jómagam akkoriban a lábam sem tehettem Erdély földjére. Amit Sziveri is pontosan tudott, s ha Szerbhorvát elolvassa a könyvet, nemcsak a fotókat nézegeti benne, ő is tisztában volna vele.

Gyilkossági kísérletben elmarasztaltatván, hadd jegyezzem meg szerényen, lesütött szemmel: valóban próbáltam tenni Sziveri (nem hamis, hanem tényleges) kultuszáért ezt-azt. Nemcsak róla írott nekrológiaimmal (hol volt még akkor, 1990-ben a Fidesz-kormány?!), és neki írott verseimmel. Nemcsak a veszprémi intézet gründolásában vagyok elmarasztalható, de a Sziveri-művek kiadásának támogatásában is. Újvidéki előadásomban az ottani egyetemen, annak fennállása óta először, én ejtettem ki először Sziveri János nevét, legalábbis nyilvánosan. Meg is állt a kés a levegőben. További Sziveri-ellenes merényletem, hogy részt vettem a Sziveri János Baráti Társaság megalapításában, amely évről évre kiad egy Sziveri-díjat, s amely egyik gyenge pillanatában ezzel a díjjal Szerbhorvát Györgyöt tüntette ki. De mindezt csak a nagyon tájékozatlan olvasónak említem, magamra is neheztelve, amiért nem tudom megállni, hogy vissza ne szóljak az engem becsmérő ripóknek.

Sziveri Jánost mindig az érdekelte, ami izgalmas, szokatlan, fantáziában gazdag volt, ami nem volt kincstári, fakó és közhelyes.

Hogy foglalkoztatták-e ősmagyar tartalmak, nem tudom. Valószínűleg nem.

Szerencsére, mint említem, neki mesélt történeteimből annyi az ősmagyar vonatkozás, mint farkasüvöltés egy madrigálban. Semennyi.

vénytakarójának lázító tartalmú mintázatáról, lányokról, kóbor macskák alakjában tanácskozó erdélyi fejedelmekről, felfelé folyó patakokról, a másvilág határáról, egy halottszállító autóról, ilyenekről. Ezek csak a legaberráltabb elmék számára jelenthetik azt, hogy ősmagyar. Ahonnan már csak egy fél lépés a félfasizmus.

A magyar közvélekedés alakításának vannak olyan szereplői, akik kreáltak maguknak két fantomot, úgy hívják őket, hogy Wass meg Nyíró, és ezekkel ijesztgetik egymást, meg akit lehet. Mindeközben a magyar irodalomtörténet, filológia és politikatörténet adósunk maradt e szerzők életpályájának és életművének rendszerezésével és értelmezésével.

Azt minden olvasó képes megállapítani, hogy (miként egy kiáltványban olvassuk), „központi szerepet” játszik-e az antiszemitizmus, rasszizmus, nácizmus ezeknek az íróknak az életművében. Tormayból nem vagyok felkészülve, de Wass és Nyíró regényeiben mindezen tartalmaknak nyoma sincsen. Az olvasó nem hülye, és előbb-utóbb rájön, hogy be akarják őt csapni. Nem teljesen világos, hogy vajon miért is – de azzal tisztában van, hogy mennyit adjon ezentúl ezeknek az embereknek a számára. Tulajdonképpen ez az SZDSZ valóságunkból való kikopásának is a története. A választó is – nem gyorsan és nem azonnal – rövidebb-hosszabb idő után visszautasítja a terelhető, terhelhető, megnyírható, becsapható birka szerepét.

El fog jönni az idő, amikor Wass Albert és Nyíró József (negatív vagy akár pozitív szimbólumból) azzá válnak, amik voltak: elég jó írókká. Amellett persze emberek is voltak, olykor esendőek, olykor ostobák, még az is megtörtént, hogy egyikük Goebbelst dicsérte. De nem regényeiben.

Sziverinek valóban – anélkül, hogy át kellene stilizálnunk a múltat – politikai üldözötként kellett Budapestre menekülnie. Ezt Szerbhorvát is többször hangsúlyozza, még mutogatva is azok felé, akik ebben vétkesek voltak. Hogy tehát a költőből „erdélyi ősmagyart” faragtam volna – ezt mindazok judíciumára bízom, akik veszik maguknak a fáradságot, hogy fellapozzák a könyvet.

Az egész írásból süt, ordít az a verném-a-fejem-a-falba érzület, hogy miért is nem emeltük be a baloldali kánonba Sziverit.

(És tényleg. Miért nem?) Mert most, lám, tessék, lenyúlják a fél-fasiszták.

Bár eszmei fölmenőim nem tartoznak a tárgyhoz (Sziveri Jánoshoz és vele való kapcsolatomhoz), de miután Szerbhorvát a legprimitívebb „bal–jobb” dichotómia mentén próbál igazságot osztani, egyszer s mindenkorra hadd rögzítsük, hogy:

Sem a Magyarországon ma használatos, sem a klasszikus meghatározások szerint nem vagyok jobboldali. Baloldali sem. Ha elkerülhetetlen az önbevallás, azt mondanám: polgári meggyőződésű, szabadelvű transzszilván magyar ember vagyok. Szellemi értékrendemet, már literátori pályám legelső (tizenévesen írt) írásában is, Hamvas Béla, Kemény Katalin, Weöres Sándor és Szentkuthy Miklós művei határozták meg. (Most csak azokat említem, akikkel dokumentálhatóan, írásban is foglalkoztam.) Ez a névsor – Kossuthot (akinek kytakhiai alkotmánytervezetét bámulatos mintának tekintem) és más apostolokat meg a régi idők klasszikusait nem említve – Cs. Szabó László, Dsida Jenő, Márai Sándor, Bibó István, Faludy György életművéhez vagy egyes műveikhez, személyükhöz való vonzódásom és értékelismerésem alapján egészült ki azzá, ami hovatarozásom és azonosságom szempontjából fontosnak mondható. Ez (amellett, hogy pl. Mircea Dinescutól Emily Dickinsonig és Charles Olsonig mennyi mindenkit fordítottam, félfasisztát egyet sem) nem jelenti, hogy ne foglalkoztam volna számos más irodalmi és művészi értékkel, Morus Tamástól és Jacobus Palaeologustól Szimin Behbaháni perzsa költőnőig. Így Wass Albertről is írtam – úgy emlékszem, kétszer is –, és elmondtam, hogy A funtineli boszorkány című regénye, még ha kissé 19. századi narratív mintákat követve is, tagadhatatlanul remekmű. Amellett pedig a legszebb ajándék, amit a román nép a magyar irodalomtól kapott – ugyanis ez a mű (ez sem) ősmagyarokkal vagy negatívan ábrázolt zsidókkal foglalkozik, és nem a náciakat isteníti, hanem a román pásztorok világában követ végig egy történetet, a legnagyobb empátiával és szeretettel.

Nyíró Józseffel szerintem vaskos igazságtalanság történik, amikor – magasan kvalifikált értelmiségiek is – olyan írónak nevezik, akinek irodalmi életművében (vagyis nem efemér publicisztikájában) az anitiszemitizmus „központi szerephez” jut. Nyíró általam ismert irodalmi műveiben egyáltalán nem jut

semmilyen szerephez az antiszemitizmus. Sőt. Hogy egy újság-cikkben vagy interjúban egyetlenegyszer Goebbels személyét dicsérte, ez lehet jellemgyengeség, lehet ostobaság, és lehet politikai ordasság is akár – minderről érdemes volna beszélni –, de mindezeknek, akár egyik, akár másik, semmiképp nem lelhető fel semmiféle lenyomata Nyíró szépirodalmi munkásságában.

Tormay Cécile nevét pedig emlékezetem szerint eddig még egyszer sem írtam le, hacsak nem a Napkelet kapcsán.

Ha nem viszolyognék a pamfletíró személyétől annyira, hogy még levelet sem akarózik írnom neki, kb. a következőkkel fordulnék hozzá:

Nézze, Szerbhorvát.

Valamiért jobbikos kreatúraként szeretné beállítani személyemet. Ez nem fog menni. Önt amúgy sem veszi komolyan senki, nagyjából azóta, hogy mintegy 15 évvel ezelőtt (Az irodalom visszavág, emlékszik?) leírta, hogy amiatt szegődik – ahogyan fogalmazott – a „libcsikhez”, mert azok többet fizetnek. Több ott a suska, a dohány, a zsozsó, a lé.

De meg ha akadnának is olyan naiv, ma született bárányok, akik bármi fontosságot tulajdonítanak a förmedvényeinek, még azok is elgondolkodnának: vajon mi értelme van egy könyvről, amelyben József Attiláról, Faludyról, a hasonmásokról, a hatóságilag összezavart időszámításról és hasonlókról van szó: vajon miféle politikai haszon származik abból, ha sikerülne ezt a könyvet úgy beállítani, mintha az volna az üzenete, hogy nyereg alatt puhítjuk a húst, huj-huj, Erdély, hajrá, Magyarország!

Ezen töprengenének el azok a szelíd juhocskák, és nem biztos, hogy találnának a föntiekre választ.

Ezt hívják úgy, hogy a bárányok hallgatása.

Ilyen levelet írnék Szerbhorvát Györgynek, ha egyáltalán írnék neki.

De nem írok.

Kányádi Sándor köszöntése

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

MAJORANA KOLOZSVÁRON EMLÉKRE TALÁL

Kányádi Sándor 85. születésnapjára

Nyújtom a karom,
az emlékig ellátok,
a piros-fekete
önfeledt táncot.
A tűzpiros magány
szívembe fúlva,
fekete gondokat
ölel bennem újra.
Kétségét az ember
soha nem felejtí,
öröme, ha marad,
az is csak szemernyi.

*Legények csapata, lányok,
tüzes rózsák, vad virágok.*

Némán, kéz a kézben, konok szürkületben,
fényes tekintetük ölelkezik vétlen,
ajkukra az alkony vérsugara surran,
feljön a Hold, s deli széllovakat ugrat.

*Legények csapata, lányok,
az élet nagy tüze lángol.
Feketében feszít a legény,
piros a lány arcán a fény.*

A Szamos partja néma és rideg.
A fodros víz felett emlék siet.
Tükrében szomorú csillagok
oldanak kesernyés illatot.

*Mint aki sohasem táncolt,
nélküle élni is kár volt,
legények csapata, lányok,
tüzes rózsák, vad virágok.*

A tűzpiros magány
szívembe fúlva,
fekete gondokat
ölel bennem újra,
a piros-fekete
önfeledt táncot.
Nyújtom a karom,
az emlékig ellátok.

Kányádi Sándor köszöntése

SOHÁR PÁL

Amit zúzni kell

*„még kifele menet is mindig
kopogtatok az ajtón”*
(Kányádi Sándor: Dilidál)

lehet hogy ő szerény
a végletekig illedelmes
kopogtat az ajtón
még kifele menet is
mosolyát viseli
a svájci sapka alatt

de ha becsapják az ajtót az orra előtt
akkor az illendőség azt sugallja neki
dörömbölgjön addig
amíg az ajtót össze nem zúzza

(mert csak azt zúzza össze
ami a lélek útjában áll)

ilyenkor
ha az a ajtóból
valami még maradt
elfelejt kopogtatni

Kányádi Sándor köszöntése

VASZILIJ BOGDANOV

A kóbor kutya

A fiatal, égő szemű, sovány magyar költővel
a Bükkben találkoztam. Fák és bokrok között
kerengtünk, levelek szűrte, sápadt fényben,
gombákat gyűjtöttünk a kék tasakokba.
Egy óránk volt, egy óra! Utána a nagy,
rögbilabda alakú tisztáson kellett találkoznunk,
hogy szalonnát süssünk, megkóstoljuk a bort,
és eszmét cseréljünk végre a kolozsvári írókkal.
Egy óra, csak egy óra. „Mit is mondhatnék?
Felszínen tartom magam: élek!” – kezdte a költő,
egy vastag, barna gombát vizsgálva. Ők medvegombának
nevezik. Ezen hosszan derültem. „A manysik,
önök rokonai, ha jól tudom, istennek tartják a medvét,
állandóan türelmesen várják alászállását a égből,
amelyet a sámánok nem véletlenül felső világnak neveznek.”
„Ezek szerint – hűmmögött a költő, hosszan vizsgálva
egy vargányát – létezik alsó világ is.” „Természetesen –
bólintottam. – Oda a bűnösök kerülnek, akikkel a sámánok,
a tűz körüli táncukat követő hallucinatórikus állapotukban,
szintén kapcsolatba lépnek. Különös, nem?”
„Hallottam, ön élt Szibériában” – nézett rám,
tasakjába süllyesztve a gombát. „Igen, a háború alatt” –
bólintottam. „Nagyapám még az első háborúban volt ott
hadifogoly – hűmmögött a költő –, amire hazakerült,
ugyanabba a faluba, ahonnan elment, már egy másik
országba érkezett, megváltoztak időközben a határok.”

BOGDÁN LÁSZLÓ

„Elmondaná egy versét?” – kértem, de magyarul, előttem ez a nyelv sem teljesen ismeretlen, fordíthattam már Petőfit, Vörösmartyt, Arany Jánost. Leeresztette a tasakot és elkezdte a kóbor kutyáról szóló versét, amelyet még hazatérésünk után lefordítottam, de nem tudtam közölni is. A szerkesztők vonakodtak. Nem értették, vagy egyszerűen nem akarták érteni.

*„Előbb csak háztól házig verték,
azután ki a faluból.
Most két falu között tétován
hol ide, hol oda lohol.*

*Bátor kutya volt, eleinte
még meg-megkapta a botot.
S nézzétek:
hogyan elgyámoltalanodott!”*

Akkor nem tudta folytatni. Kurjongató, vidám román költők tűntek fel, Zsenya társaságában, már megkezdtek egy üveg bort, minket is megkínáltak, este viszont, a fogadáson, a kertben, ahol Baconskyval is beszélgethettem, megkértem, fejezze be, és adja ide a kéziratot, s még más verseket is, amelyeket, ha nincs ellenére, oroszra fordíthatnék. Különösen megragadott a kóbor kutyáról szóló költemény vége.

*„Menti a bőrét céltalanul.
Csak a bőre van, semmi más. –
Hol késel,
irgalmas vadász!?”*

„Nem is mutatkoztam be még” – suttogta, töprengő arcát pohár bora tükrében, hosszan elnézegetve. „Kányádi Sándor. Alexander” – mosolygott. „Önöknél több cárt és anarchistát is így hívtak, ha jól emlékszem Lenin bátyját is, akit...”

Most sem tudta befejezni, megint megzavartak spicces, daloló költők, ezért ez az este sehogyan sem akart véget érni.

+ A vers egy másik erdélyi költőbarátjával, Kányádi Sándorral való megismerkedését jeleníti meg! Vele is, akárcsak Szász Jánossal, Zaharia Stancuval és Anatol Baconskyval, bensőséges, baráti kapcsolatba került. A költő is rendszeresen elküldte verseskönyveit, s nagypapa A kóbor kutyán kívül, melynek részletei versében is szerepelnek, lefordította még néhány igen szép versét, de nem tudta közölni is őket, a szerkesztők vonakodtak! (Zárójelben jegyzem meg, hogy három kötetre tervezett műfordítás-gyűjteményében nyilvánvalóan majd Kányádi Sándor fordításait is szerepeltetem...) Kányádival is leveleztek s szerepelteti „A levelek az önkéntes száműzetésből” című ciklusában is, Neki ajánl egy igen szép verset.

Tatjana Bogdanova

Monica Hayes fotója

Kányádi Sándor köszöntése

SÁNTHA ATTILA

Az ünneplőbe öltözött lélek költője

Most, hogy Sándor bátyám 85 éves, egy kicsit elgondolkodtam azon, hogy igazából az ő versei kapcsán éreztem: a költészet ünnep, s ha nagy szavakat akar-nék használni, azt is mondhatnám, a lélek ünnepe. Írjon ugyanis bármiről – de ő elsősorban, sőt kizárólag arról szól, amit megélt, vagy megéltünk többes számban –, Kányádi Sándor ünneplőbe öltözteti a lelkét, s olyasfajta szépséget szóltat meg, amelyre nemigen van példa irodalmunkban. Ezekről a versekről mindenfajta pejoratív mellékhang nélkül lehet azt mondani, hogy szépek: csillagok gyúlnak és oltódnak ki, és menták és cédrusok nyúlnak a nap felé, de igazából teszik azt, amit szoktak, a lehető legtermészetesebben. Valahogyan könnyűvé és természetfelet-tivé válnak a dolgok, mikor pedig egyébként a legvaskosabban mindennapiak lennének, ha leásnánk a dolgok velejéig (de mi-nek?), hogy aztán súlyossá komolyodjanak, ha arról van szó. Merthogy szép és komoly ez a költészet, amellet, hogy játékos, valahogy oly módon, mint József Attila szép és komoly fiai, akik kipörögnek a napvilágra.

S tudom ugyan, ma már nemigen szokás szólani arról, hogy a költő nemcsak önmaga: esetleg népe szócsöve is lenne, ám ő az, aki a közösségi költészetet is olyan magasságokba emelte, hogy fel sem vetődik, fel sem vetődhet, hogy kiművelt elitértelmezők fanyalognának rajta. Merthogy beszél Kányádi olyan témákról is, amelyek biztosan kivernék mások esetében a biztosítékot, például népe küldetéséről, de ezt olyan veretesen, ünnepi ruhá-ba öltözött lélekkel mondja, hogy nincs az az elvetemült indivi-

dualista, akinek lenne szíve belekötni, például: „meg akkor váltódott e nép / és küldetését akkor kapta / mikor a röggel az igék / magyarul hulltak a halottra”. Igen bizony, ránk hullnak majd egyszer az igék a földdel együtt, beleásnak minket is majd abba a nyelvvel keveredett földbe, az anyaföldbe, akarom mondani az anyanyelvbe, s akkor már csak egyetlen dolog számít, ha számít egyáltalán: tudtunk-e kezdeni magunkkal valamit azalatt, mikor megadatott nekünk, hogy nyelvünk teremtette világunkban lehessünk.

S noha nem tisztem nekem dicsérni Sándor bátyámat, mégis el kell mondanom, olyan életet mondhat magáénak, értsd: olyan verseket írt, amelyek nyelvünket, értsd: világunkat bera-gyogják. S ha ugyanezzel az érzéssel térnék vissza én is majd az anyanyelvbe, én lennék a legboldogabb a világon.

Kányádi Sándor köszöntése

LAIK ESZTER

Sándorok közt Sándor bácsi

Jó néhány évvel ezelőtt egy könyvkiadóban dolgoztam, s ő bejött valami papírügyeket intézni, szerződés-aláírás egy pályázathoz vagy valami hasonló... Otthonosan huppant le az egyik félreeső, kopott fotelbe, simléderes sapkáját az ölébe ejtette, én pedig a dokumentumokkal sertepertéltem körülötte, és mutattam, mit, hol kellene szignózni. Nem tudtam, hogyan szólíthatnám. Itt kellene aláírni, s itt... Kávéval kínáltam, ásványvízzel, de kínban voltam – „Kányádi úr”? Szörnyen hivatalos. „Sándor”? Ez túl bizalmas, először találkozom vele személyesen, hogy jönnék én ehhez. „Ön”? „Iszik-e Ön kávé?” Még viccnek is rossz. Így hát, minden feltűnés nélkül, elegánsan megkerültem a megszólítást. Mondom, feltűnés nélkül, olyan észrevétlenül siklottam át e zavarba ejtő kis kommunikációs csapdákon, ahogyan olajozott felületen siklik egy gépelem.

Aztán egyszer csak, fel sem pillantva a papírokból, mintegy mellékesen megkérdezte:

– Miért nem szólít Sándor bácsinak?

Torkomra forrott a szó. Micsoda éles szemű, akarom mondani, éles fülű, mekkora emberismerettel bíró, tapasztalt vén róka! Hogy rátapintott a problémás pontra, és hogy kihallotta egyből, *hol a lényeg* itt és most kettőnk között, míg elveszve matatunk a hivatalos iratok halmában! Bármilyen banális, számomra mégiscsak nagy tanulságok rejlenek a történetben (ez teszi egyáltalán történeté), melyek Kányádi költészetéhez, *Sándor bácsiságához* is kulcsot adnak.

Személyesség nélkül ugyanis értelmét és emberségét veszti minden mozzanat. Még ha csak egy papír aláírásáról van is szó. Személyes megszólítotttság nélkül nincs költészet sem – az van a legkevésbé –, a költő, aki folytonosan égnek vagy földnek fordított arccal beszél, maga marad a maga közönsége.

Nem kerülhetjük ki a megszólítást. Ehhez talán kérdeznünk kell, hisz nem biztos, hogy rögtön értjük egymást, ha egy nyelvet beszélünk is. Később tudtam meg erdélyi barátoktól, hogy a bácsi arrafelé a tisztelet jele – nem úgy, mint mifelénk, a fővárosban. Meg kell hát tudni ezt-azt a másikról, megismerni, honnan jött, és hogy mi mit jelent neki, ami nekünk esetleg mást. Venni kell a fáradságot a megismeréshez. S aztán élvezni a gyümölcsét. Semmi sem jólesőbb, mint a közös alapokra felépített személyesség. Lelkesen szólítom azóta Sándor bácsinak, tudván, hogy a szeretetteljes tiszteletnek ez a legadekvátabb formája. Minden egyéb erőltetett, nyakatekert képtelenségnek tűnik ehhez képest – Kányádi nem lehet más, mint Sándor bácsi.

Abszolút értékét tekintve, és relatíve is, eddig élt Sándoraink mellett. A magyar költészetben mindent elmondanak a nevek: a szinte gyerekfejjel forradalmárrá érő Sándor csak Sándor lehetett, még szüleinek is; a meglett bölcsként is kisgyerek Sanyika nem vetkőzhette le huncut Sanyi-manóságát egész életében. És itt van harmadikként Sándor bácsi, aki szólaljon meg bármilyen hivatalos eseményen, Sándor bácsiként teszi. A gyerekek néha keverik is a Sándorokat. Mint egyszer elmesélte, őt is olykor Petőfi Sándor bácsizzák, amikor verset tanít a legkisebbeknek. A kócos fejekben a költészet még nem bonyodalmasan szétszalazott magánügyek sokasága, hanem egy és oszthatatlan, a Sándorok dolga. Csak jólesően méríteni kell belőle, mint egy nagy fazék finom levesből, mindegy, hogy ki teszi a tányérunkra. És talán így is van.

Kányádi Sándor bácsi az a típus, aki abban leli örömét, ha ízlik a „leves”. A költészet örömszakácsa. Ha körülülük az asztalát, betöltötte a küldetését. És körülülük, évtizedek óta, nem hagyják felállni sem. Fogalmam sincs, mi a titka. Nem népies, nem modern, nem erdélyi, nem pesti, nem gyerek és nem felnőtt, nem kötött és nem szabad ez a verselés – hanem az összes együtt. De még az sem. Sándor bácsi, ő maga. A költészete csakis önmagával jellemezhető, önmagával szorozható és osztható.

Amikor végeztünk a dokumentáció aláírásával, szedelőzködött, aztán elbúcsúzott. Rákérdezett még egyszer a keresztnevemre. Ha szélesebben tovább is sodort bennünket az idő, akkor és ott fontos volt neki, hogy tudja.

Kányádi Sándor köszöntése

VARGA MELINDA

A versről

*Születésnap köszöntő Kányádi Sándor
Atyafiság című körömversére*

*„a vers is akár
a beton évekig hőt
termelve köt meg
s ha megkötött vulkáni
kőzetekkel lép atyafiságba”*

A vers képzelt világok kapuja.
Túlélőcsomag a valóságra,
a hóillatú tavaszokra, amikor az
ember arcát véresre csipkézi a dér.
Képzelt hajókat tervezhetünk vele
az Isten háta mögött lakóknak,
felölthetik, mint alkalmi ruhát,
úgy érezhetik magukat benne,
mint kik méltók a szeretetre.
A vers játékos fortély
a rémálmok szmogos előszobájában
mosolyogni akaróknak,
a szürrealális városok látomásai így
nem tűnnek valósnak.

A grafit színű rím egyre magányosabb
és ódivatúbb, helyette elegáns
szövegszerkesztők, ujjak alá
puhán simuló kockabetűk
veszik át a stafétát.

A vers halálát sokan emlegetik,
mégis, mint rejtélyes sámánének
fel-fel ébred az énekelni tudó ajkakon.

A versben meg lehet pihenni,
napfürdőzni sikkes szonettek hátán,
a vers így lesz néha
lusta nyári árnyék,
máskor meg kohó, vulkánokban forró
erő, ami városokat rombol,
majd épít másarcú tornyokat homokból.

A vers a lehetetlen szerelmek
szövege, amik úgy égnek a bőrünkre,
olyan észrevétlen, mint hegyi nap selyme,
s olyanok leszünk tőle,
mint az Olümposzon lakó istenek.

Az igazi vers az, amit mondani kell,
évtizedes szavatosságú elixír,
és nem a pillanatnyi állapotok
udvarias szolgája,
az igazi versek közetét nem bomlasztják
meg sem földrengések, sem hegyi patakok
csiklandós-finom érintései,
megmarad gépiesített évszázadokra is
amolyan luxuscikknek,
amit csak néha, nagy ünnepekkor
fogyasztanak az ingyencsek és egészen
különleges álmodozók.

Kányádi Sándor köszöntése

MURÁNYI SÁNDOR OLIVÉR

ÁTLÉP?

– Kányádi Sándor *A szelíd medve* című versére –

Ha az ember hosszú időn keresztül nézi, és hallgatja a vizet, olyan dolgokat vesz észre rajta, amelyek elkerülnek mások figyelmét. Gyerekkorom óta a víz áll legközelebb hozzám a négy főelem közül. Nem hiába volt felsorolva a valókok közt a napi többórás fürdés. Talán az anyaméhbe kíváncszom vissza öntudatlanul, amikor ilyen hosszan időzöm a kádban. A fürdőkhöz is többet maradok a megengedettnél. Akárhányszor nyitom meg a zuhanyzórózsát, mindig másféle sugarakban zuhan testemre. Minden horgászatom alkalmával másképp veszi körül a combcsizmám vagy a csónakom, attól függően, hogy pisztrángra legyezek a hegyi patakokban, vagy pedig egy nagy folyamban keresem a harcsákat. Ugyanaz és mégsem az, más és más, a másság mássága, a folyton új és új alakokat és hangokat alkotó, a látszólag hasonló, a mindent szülő és felemésztő. Csepeg, csobog, csorog. Morajlik. Azt látom benne, mint amikor kamaszként úszva nem számoltam a folyó mélységével, míg észre nem vettem, hogy elúszik mellettem egy ló, széles örvényeket kavarva maga körül, vagy amikor hajók mellé úsztam be a tengeren: megannyi szín és forma, de inkább zöldből kékbe játszó, majd barnából feketébe homályló körök és csíkok egyvelege. Egyszer több különböző méretű, sok száz buborékgömb halmaza, máskor rézsútosan mozgó vonalak tömege. Vonalorkán.

Nem tudom, mennyit haladhatok előre, amikor egy fenyő mögül elém lép a nagyvad. Jóval természetesebb, mint a tigris. Száját kitátja, elővillannak fogai. Két lábra áll, és pofozni próbál hatalmas mancsaival. Elhajolok, majd visszatámadok. Magam is csodálkozom, hogy ezúttal nincs veszélyérzetem. Megragadom két kézzel a fülét, hogy fejét lehúzzam, de akkora erő van benne, hogy nem bírok vele. Újra felém csap. Összekapaszkodunk. Rövid ideig állunk mozdulatlanul, aztán szabadulni igyekszünk egymástól. Ekkor többször is a jobb alkaromba harap. Szerencsére véd a szivaccsal bélelt kabátujj. Bal tenyerem szemére tapasztva igyekszem ellökni magamtól egy hirtelen csípőmozdulattal. A lehetetlennel próbálkozom. Újra és újra egymásnak feszülünk, miközben kihajlásokkal igyekszem elkerülni a pofonjait. Annyira közel kerül hozzám, hogy hátsó lábaival rálép a bakancsomra, és éles körmei felhasítják lábszáram. Oldalt lépek, és két tenyerem jobb vállába tapasztva meglököm. Leül a bozótban. Rohanni kezdek a dombon lefelé. Lejtőn nehezebben ér utol. A patakon átjutva érzem: erőm fogytán, nem bírom tovább. Ő is átjön? Lassuló léptekkel igyekszem a főút irányába. Nem fordulok meg, elképzelem, hogy az állat közeledik. Szépséges fejét feltartva figyel. Világosbarna bundáját megrázza. A levegőbe szimatol, és felmordul. Mintha lépteit nyomán megcsobanna a víz.

Kányádi Sándor köszöntése

ORBÁN JÁNOS DÉNES

Vannak vidékek mindenütt

A 85 éves K. S. úrnak

Vannak vidékek mindenütt.
Megváltam az erdélyi tájtól,
már csak néha egy-egy régi fénykép,
mit a Pofakönyv
népe lájkol.
Szerelmes lettem Adriámba,
Trau utcáin kóborolok,
vannak vidékek mindenütt,
bár ugyanaz a vér csobog.
Bár ugyanaz a víz folyik,
és ugyanaz a nap ragyog,
még néha-néha ott vagyok,
de közben mindig, mindig itt.
Vannak vidékek mindenütt.
Versvidékek, verstengerek.
Amikor Adriámba lépek,
kékvizű teste megremeg.
S a hullám hegyén valaki,
hallom, hogy valaki jár,
nyomában visszatükröződik
egy hűvös hargitai táj.

Véres komolytalanságok

BÁRDOS JÓZSEF rovata

Újabb szócikkek a BALKÉZIKÖNYVHÖZ

Benyomás: Szinesztéziás kifejezése annak, ha egy nő nagy hatással van egy férfinak, illetve irodalmiasan kifinomult kifejezése annak, amit egy ilyen férfi az adott nővel e hatás eredményeképpen csinálni szeretne.

Hallomás: Az irodalom legfőbb forrása. A halláskárosult író félreérti az eseményeket, és így azok irodalmi formát öltenek.

Látomásos író: Olyan realista alkotó, akinek (például politikai elfogultsága miatt) jelentős szemsorvadása van. Nézi a világot, de egészen más, amit lát. Sci-fi szerzőknél ennek néha pozitív hozadéka is lehet.

Orvosi műszó: A laikus betegek gyógyszerek nélküli kábítására alkalmazott, jól hangzó, érthetetlen szakkifejezés. Eredete állítólag a latin nyelv, de a mai formáknak kevés közük van az eredetihez. Az orvosi műszók sikerén felbuzdulva újabban az irodalomelmélet szakemberei is megpróbálkoztak ezzel a kábítószerrel, amely hasonlóan más kemény drogokhoz, elsősorban az agyműködést rombolja. Azóta már ők sem értik egymást.

Paradicsom: Az emberiség ősi, a gyermekkor elvesztésével újra és újra, mindenkiben feltámadó egy valamikori, tökéletes, boldog állapot utáni, a művészeket megihlető vágyának kivételése. Sajnos manapság, mint neve is jelzi, legfőljebb paranormális eszközökkel érhető el.

Parisztokrácia: XXI. századi, kelet-európai, diktatúrára emlékeztető államforma, a parisztokraták (lásd ott!) gazdasági-politikai hatalma.

Parisztokrata: olyan kelet-európai újjgazdag, akire sem a népi kultúra, sem az európai polgári műveltség nem volt hatással.

Teleregény: más néven szappanopera. Nevét onnan kapta, hogy a forgatókönyve eredetileg annyira semmitmondó és üres volt, hogy semmi másra nem volt alkalmas azon kívül, hogy szappant csomagoljanak bele. Így már tele-regény lett belőle.

Dr. BÓDI KATALIN irodalomtörténésszel, *A Vörös Postakocsi* debreceni szerkesztőjével beszélgettünk képzőművészetről, online és nyomtatott folyóiratokról, felvilágosodásról, feminizmusról, kasztrációról, hallgatókról és családról.

A kasztrációtól félő férfi tudósok

2011 óta a Debreceni Egyetem Irodalom- és Kultúratudományi Intézetének adjunktusa vagy. Számos alkalommal hallhattunk irodalomelmélet- és történet mellett képzőművészetről előadni, olvashattuk publikációidat a témában, például a Fekvő testek a késő reneszánszban című tanulmányodat a Studia Litterariában, amelynek szerkesztője vagy. Mi vonzott irodalomtudósként a képzőművészet felé?

Ez egy kicsi korszakváltás is volt a kutatásaimban, mondjuk így, mert amikor megjelent a doktori disszertációm a levélregényekről, akkor próbálkoztam a folytatással, és egy kicsit zsákcába jutottam, merthogy elfogtak azok az anyagok, amiken gyakorolhattam volna, vagy folytathattam volna lendülettel ezt a kutatást. Igazából akkor jöttem rá, hogy nem feltétlenül maga ez a műfaj érdekelt, hanem az egész kornak, az egész felvilágosodásnak az emberképe, az, hogy hogyan gondolkodik az ember önmagáról a 18. században, ami mégiscsak a modernitásunknak az eredője. Igazából akkor kezdtem el figyelni arra, hogy a szövegek irányában van valamiféle illusztrációjellege a képzőművészeti alkotásoknak, ami más perspektívából segít megérteni az emberről való gondolkodást. Például megmutatják akár a kultúrának azt a sajátosságát, amit a zsidó-keresztény és az antik kultúra hagyományának kettősségével tudunk megjelölni. Ugyanakkor az eltérések is izgalmassá váltak számomra, hogy miben saját például a képzőművészeteknek az emberképe. Mindemellett, nyilván, ami nagyon izgalmasan mutatkozott meg ebben, azt kezdtem el érzékelni, hogy a 18. századra a képzőművészeti alkotásoknak a témaválasztása radiká-

lisan redukálódik a nőknek a megmutatására, a nőknek, mondjuk így, az eltárgyasulására, míg a férfiábrázolások sokkal inkább lecsökkennek, már a reneszánszban is érzékelhetően elsősorban inkább csak Krisztus alakjára koncentrálnak, és mondjuk így, hogy a nők mutatnak valamiféle hegemoniát az ábrázoltságban, ugyanakkor ők maguk némák maradnak az írásokban.

Itt a férfitekintetről van szó, gondolom.

Így van, itt a férfitekintetről is szó lehet. És ez valahol persze összekapcsolódik a levélregényekkel is, még akkor is, ha ott nagyon sok esetben férfi a levélregények szerzője, megszólalója, ugyanakkor benne valamiféle femininitás mutatkozik meg érdekes módon.

A Független Képzőművészeti Tanszék az Irodalomtudományi Intézet szervezeti kereteit igénybe véve tömbösített képzőművészeti kurzust és workshopot szervezett március 7-8-án. Milyen érdekességekkel találkozhattunk itt?

A félév elején keresett meg a Független Képzőművészeti Tanszék, mert több felsőoktatási intézményben tartottak már, illetve terveztek tartani kurzust. Nagyon izgalmas kezdeményezést vállaltak fel, ha jól tudom, Szegeden és Kolozsváron már megtartották előző félévekben ezt a rendezvényt. Az is látható ebben a kezdeményezésben, hogy nincs elég szó a felsőoktatásban a képzőművészetekről, és egyáltalán értelmiségi körökben is van egyfajta fenntartásunk vagy félelmünk a kortárs képzőművészetről való gondolkodásban. Nincsen hozzá módszerünk, nincsenek szavaink, hogy értelmezni tudjuk ezeket az alkotásokat, meg kell tanulnunk a látásmódot és az értésmódot, hiszen nem adott ez a képesség. Talán az egész kultúratudománynak itt van a tétje, hogy megtanítt értelmezni, megtanítt találkozni az idegenséggel, megtanítt saját magunkat is felismerni ebben az idegenségben. Azt hiszem, hogy részben valami ismeretlen vár ránk, ha kortárs képzőművészetről fogunk beszélni, ebben a témában Menesi Attila és Molnár Ráhel Anna tart majd előadást. Mélyi József előadásában egy másik nagyon aktuális kérdésről, az emlékműállítás 20–21. századi trendjeiről lesz szó, vagyis részben arról, amiről akár György Péternél is olvashatunk: mit is lehet manapság kezdeni az emlékezettel, a kulturális emlékezettel, a nemzeti emlékezettel, az emlékmű kultúrája hová is alakult a 21. században. Ennek mostanában kifejezetten aktuálpolitikai kapcsolódásai vannak, amiről szükségképpen szót kell ejteni, ám éppen ez

az, ami szerintem sokak számára idegen, hogy erről tudjunk valamiféleképpen gondolkodni. A szombati nap hasonlóképpen felforgatónak ígérkezett, Pál Rebeka képzőművész tartott workshopot *Miért kellene félni egy kalaptól?* címmel. Ha a mostani hallgatók közül valaki a pedagógus-pályát választja (még ez is megtörténhet), akkor szerintem nagyon fontos, hogy megtanuljon bánni saját magával, saját testével, hangjával, ki merjen állni más emberek elé, vagy együtt tudjon dolgozni ismeretlen emberekkel.

Értem. De mégiscsak furcsállom, hogy nem tudunk hozzászólni a képzőművészethez, amikor a vizuális kultúra a 90-es évekre már bejáratott tudomány. Le vagyunk egy kicsit maradva?

Részben igen, részben persze zajlik a felzárkózás, és ez például abban is látszik, hogy akár az ELTE-n, vagy itt, Debrecenben az irodalomtudományi intézetek ma már a nevükben is ott viselik azt, hogy kultúratudomány. Ilyen vonatkozásban a kultúra szemléletének mediális kiterjesztéséről van szó, ami a figyelmet nemcsak az írott szövegekre, hanem a vizuális reprezentációra is fordítja, ugyanakkor ennek még nagy valószínűséggel hiányoznak szerintem akár a pedagógusképzésben is az elméleti és a gyakorlati alapjai. Holott nagyon sok kezdeményezés van, amibe bele lehetne kapaszkodni, akár itt Debrecenben ilyen szerencsés kapcsolatot mutat, mondjuk, a MODEM-mel való együttműködés, ahová a gyakornoki pozícióba be lehet lépni. Szoktunk vinni hallgatókat kiállításokra, vagy akár te is nagyon jól tudod, hogy mennyi kulturális rendezvénynek ad helyet a MODEM, de keresni kell még mindig ezeket az alkalmakat, hogy tényleg ne csak nagyon redukáltan, az irodalomra koncentrálva lépünk be a kultúrába, mert a művészetek közösen szólnak az emberről.

Talán a Studia Litteraria is segítséget nyújthat abban, hogy jobban értsünk a képzőművészethez. A szóban forgó kiadvány mellett A Vörös Postakocsi rovatvezető szerkesztője is vagy 2007 óta. Hogyan állsz a munkához, milyen szerkesztői elveket vallasz?

Itt a konkrét munkám összekapcsolódik a legfontosabb és legmeghatározóbb hobbimmal és időtöltésemmel, nem nagy meglepetés: nagyon szeretek olvasni. Ráadásul így olyan szövegekkel is találkozom, amelyekhez egyébként nem biztos, hogy hozzáfér-

nék. Nagyon korán elkezdtem odafigyelni arra, hogy az egyetemen megismert hallgatóimat kapacitáljam, ha látom bennük a tehetséget. A magyar szaknak nagy tétje, hogy a hallgatókkal a kritikai és a tudományos szövegek írását is gyakoroltassuk. Egészen lenyűgöző emberekkel találkoztam eddigi, rövid pályám során, akiket be tudtam léptetni ebbe az írói körbe, akár filmkritika, akár street art, akár a színház témájában meg tudtam őket szólaltatni. Kicsit gonosz szerkesztő is vagyok annyiban, hogy sokat dolgozom az íráson, és nem szoktam teret adni a felületes szövegeknek.

Hogyan érintett benneteket az anyagi támogatás megvonása a nyomtatott lapnál? Miben különleges A Vörös Postaköcs az online piacon?

Amikor hét éve elindítottuk a folyóiratot, tisztában voltunk azzal, nem azért csináljuk, hogy megéljünk belőle. Hét évvel ezelőtt is nagyon nehezen lehetett hozzájutni támogatásokhoz. Vannak olyan nagy múltra visszatekintő folyóiratok, ahol akár több főállás is kapcsolódik a szerkesztőséghez, de ez sajnos nagyon ritka manapság. Nagyon sok ember vagy másodállásban, vagy hobbiból és az esetleges bevételekből végzi a lapszerkesztést. Nyomtatott lapszámot csinálni óriási küzdelem, s nemcsak azért, mert nagyon kevés bevétele van szerintem minden folyóiratnak az eladott lapszámokból. Igazából ez egy döntés volt, amikor megszűnt a nyomtatott verzió, hogy folytatjuk-e online, kevesebb költséggel.

A nyomtatott lapszám megszűnése azt jelentette, hogy most már nem kell törődni a problémáival, nem vagyunk szoros határidők-höz kötve, nincs lapzártas. Felszabadulás, ugyanakkor azóta sokkal több szöveget közlünk, de jobban el tudjuk osztani. Évente önkormányzati támogatásból viszont mégis össze tudunk hozni egy best of számot, ez szerintem nagyon fontos a szerzőknek. Azt mondják, a mai fiatalok digitális bennszülöttek, de szerintem mindenki számára fontos egy nyomtatott lapszám kézbevehetősége. Persze a honlap látványvilágában is törekszünk szépségre, egyszerűsége.

A vidéki lapoknak megvan az a sajátos arculatuk, hogy próbálnak a saját régiójukhoz kötődni a szerzők megkeresésében, a saját programjaikat színre vinni, propagálni, az adott nagyvárosi kulturális jelenségeket kicsit menedzselni. Ez a regionalitás nálunk is megvan. Amikor az online-t elindítottuk, belépett a csapatunkba Borbély Szilárd. Az ő nevéhez és tevékenységéhez bizonyosan hozzákap-

csolhattuk a pályakezdő szerzők támogatását, nagyon figyelt erre, ki tudta válogatni jó érzékkel a fiatalok jó szövegeit. Nagy bajban vagyunk, ez a veszteség persze sokkal egyetemesebb, de ki kell gondolnunk, hogy hogyan lehet ezt az űrt betölteni, ha lehet egyáltalán.

Talán abban egyedi még a lap, hogy vannak kritikaszorozataink, esszészorozataink, melyek meglehetősen egyedi hangvételűek, kiemelném egyrészt a kritikai sokkezest, a másik nagyon érdekes rovat pedig a „talált tárgy”, vagyis az *Objet Trouvé*, ahol különböző területek, festészet, film, street art, kiállítás és így tovább egyfajta talált tárgyként illeszkedik az adott esszé gondolatmenetének ívébe.

Térjünk vissza a tudományhoz. 2010-ben publikáltad a Könny és tinta című munkád, amelyben a 18–19. század fordulóján megjelent magyar levélregényeket és heroidákat (hősleveleket) tanulmányozod. Várható-e a közeljövőben újabb monográfiád? Várhatók-e újdonságok Debrecenben a felvilágosodás irodalmát illetően?

Igen, mindenképpen, és nemcsak azért, mert az ember (lány) publikációs kényszerben van kutatóként. Ahogy említettem a képzőművészet vonatkozásában is, kicsit véletlenszerűen is visz minket tovább a pályán a saját érdeklődésünk vagy épp a tanításból adódó tájékozódásunk. Már jó néhány éve folynak itt Debrecenben a textológiai csoport munkálatai Kazinczy Ferenc műveinek kritikai kiadása körül. Ebből nagyon sok kötet jelent már meg, például a *Pályám emlékezete*, a *Fogságom naplója*, fordításkötetek, drámakötetek. Ebben a sorozatban az én feladatom Kazinczy Ferenc folyóiratban megjelent tanulmányainak és cikkeinek sajtó alá rendezése. Ezen dolgozom jelenleg, illetve ehhez kapcsolódóan, remélem, nem a nagyon távoli jövőben megjelenhet egy újabb monográfiám, amelynek részfejezetei már készülgetnek. Kazinczy Ferenc képzőművészeti eszményét tárgyalják, s úgy tűnik, hogy a Kazinczy-filológiában ez egyfajta hiánypótlás lehetne. Jelenleg csak töredékeiben van meg ez a nézőpont a Kazinczy-életműre, ráadásul Kazinczy maga sem koncipiálta képzőművészeti elveit egy nagyobb szabású munka keretében. Ezek szétszórva jelentek meg akár a *Pályám emlékezetében*, levelezésében, illetve az említett tanulmányokban és folyóiratcikkekben. Reményeim szerint meg lehet fogalmazni egy kidolgozottabb és nagyobb perspektívájú elgondolást arról, hogy miként is viszonyult Kazinczy a neoklasszicizmushoz és ennek a művészetszéménynek milyen jelenségei vannak a Kazinczy-életműben, például

a recenzióiban vagy, ami nagyon érdekes kérdés, az ízlésűjítási törekvéseiben. Ez most számomra egyszerre közeli s távoli cél.

A Komparatistikai Műhely keretében május 21-én a Francia Tanszék oktatója, dr. Tegye Gabriella ad elő Női identitás – poétikai identitás: francia íróknak a 19–20. század fordulóján címmel, te moderálsz. Kutatási területeidhez tartozik a nemi szerepek és a nőábrázolás a magyar és a francia irodalomban. Mégis, magyar szakon, illetve talán az egész magyar tudományos életben mintha kevés szó esne dzsendertudományról, feminista kultúrákritikáról. Mit gondolsz erről?

Nagyon sajnálatos, hogy így van, de nagyon sok fontos kezdeményezéssel vethetünk már számot, sőt, talán ennek már van valamiféle története is, pl. az ELTE-n ott van Menyhért Anna, aki fokozott figyelmet szentel a dzsendertudományoknak az irodalomtudományokban való jelenlétére, és egyáltalán arra a problémára, hogy a magyar irodalomtörténet hangsúlyozottan a férfiak irodalomtörténete. Nálunk Debrecenben itt van Séllei Nóra, aki az angol tanszék professzoraként foglalkozik ezzel a kérdéssel – szerencsések az angol szakosok, hogy őt hallgathatják. A dzsendertudománynak az eredője mégiscsak az angol nyelvű tudományosság, és Nóra, mint az angol filológia egyik jeles ismerője, nagyon izgalmasan tudja ezt játékba hozni a saját irodalomtudói pályáján. De magyar szakon a magyar szakos hallgatók számára ez alapvetően kimarad, csak nagyon szűk perspektíva nyílik a dzsenderelméletekre az irodalomelméleti oktatásban. Nem tudok igazából okosat mondani, amit ne lehetne félreérteni. Ami nagyon feltűnő jelenség: ha dzsenderről, feminizmusról beszélünk magyar irodalomtudományos kontextusban és társaságban, akkor ezt mindig gyanúval illetik. Ezt én nagyon szomorúan veszem tudomásul. Akinek a száját elhagyja a feminista kritika vagy a női írás, a dzsender, feltételeznek róla valami harcos politikai feminizmust. Lehet, hogy félelmet keltő a férfiak számára, valamifajta lázadást, vagy rossz szóval élve valamiféle kasztrációs szándékot feltételeznek, ami ijesztő lehet a tudományosságban. (Nevet.) Averzióimat, félelmeimet az oktatásban hangsúlyozni szoktam, például, ha felvilágosodás-kori embereszmenyről, szabadságeszmenyről, egyenlőségről beszélek órán, akkor hozzáteszem, hogy ez csak a férfiakra vonatkozik. A nőknek valóban van egy alternatív története, és hogyha szövegeket olvasunk, bárhogyan is gondolkodunk a női írás létjogosultságáról, arra bizonyosan tekintettel kell lennünk, hogy a nőnek és

a férfinak különbözik a története az európai kultúrában, erre a képzőművészet és az irodalmi szövegek is példát mutatnak. Mindenképpen fontos tehát, hogy foglalkozzunk ezzel. A magam részéről fontosnak tartom, hogy beszéljek róla, ugyanakkor a dzsendertudomány alapszövegeit nem szoktam a hallgatókkal olvastatni. Nem azért, mert nem tartom fontosnak, hanem azért, mert nem tanítok ilyen jellegű kurzusokon. Kint is vagyok, bent is vagyok, azt hiszem.

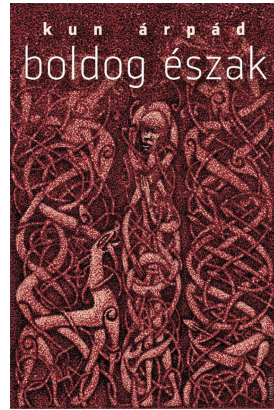
A tudományos és szerkesztői munkád mellett háromgyerekes anyuka is vagy. Hogyan jut időd, energiád mindehhez? A hallgatók a markmyprofessor.com oldalon olyanokat írnak rólad, mint „élvezet minden óra”, illetve szó esik arról is, mennyire felkészültnek tartanak.

Ennek mindig örülök, mert az ember harmincnyolc évesen eljut odáig, hogy mérlegelni tudja, mi is az, amit csinál. Talán nem nárcizmus örülni az ilyen típusú megjegyzéseknek. Engem nagyon inspirál az oktatás, ami rengeteg energia egyébként. Az ember (lány) tanárként mindig színre viszi magát, minden órára úgy kell bemennie, hogy rendesen felkészült, nagyon észnél kell lennie, hogy mit mond, és hogyan mondja. Ez nagyon sok erőt felemészt. Azt tudnám válaszolni a kérdésre, hogy nagyon fáradt vagyok. (Nevet.) A magánéletem és a szakmai életem kettőssége miatt.

Szóval nagyon sok energia, és biztos, hogy nagyon közhelyesen hangzik, de ezek az élmények inspirálnak és örömet szereznek, hogy az ember látja a visszajelzést, látja az eredményt, és akkor nem tűnik olyan értelmetlennek az, hogy Kazinczy tanulmányaival és folyóiratokban megjelent cikkeivel foglalkozom. Ha ez egy zártabb világ lenne, ami rám zárulna, akkor ez sokkal értelmetlenebbnek tűnne. Lehet, hogy butaság ez a szerep-összekeverés, de a hallgatóimhoz úgy tudok viszonyulni, mintha a gyerekeim lennének. Sokszor említem a kollégák előtt úgy őket, hogy nem a csoportomról vagy a tanítványairól beszélek, hanem a „gyerekeimről”. Nekem ez így érzelmileg fontos, és ha nem is tyúkanyóskodok fölööttük, mégis van bennem érzelmi nyitottság a hallgatók felé.

HORVÁTH IMRE OLIVÉR

KUN ÁRPÁD *Boldog Észak* című regényében egymás mellé kerül az afrikai és az európai kultúra, amely a szellemvilággal és a skandináv szociális ellátással megspékelve végső soron Aimé Billion norvégiai beilleszkedését mutatja be. **GARACZI ZOLTÁN** írása.

Magyar multikulti vuduregény?

Kun Árpád az ELTE BTK magyar–történelem szakán végzett 1991-ben, majd egy évet tanult a Sorbonne-on, 1996-tól esztétikát hallgatott Budapesten. Első könyve *Ilion* címmel 1989-ben jelent meg, ezt követően még öt verseskötetet és egy regényt (*Esőkönyv*, 1995) publikált 2011-ig. Új nagyzprózája, a *Boldog Észak* több kritikus szerint is az idei év legjobb műve. Kun családjával 2008 óta él Norvégiában, a helyszín és az itt tapasztaltak inspirálták a könyv megírásában.

Alcímként a következőt olvashatjuk: *Aimé Billion mesél*. Az elbeszélő a szerző állításai szerint egy létező karakter, akinek élettörténete az íróban érlelődő mű tökéletes alapjául szolgált. Aimé ereiben vietnami, benini és francia vér folyik, családjában egyaránt található hugenottáktól származó francia értelmiségi, és dahomeyi alkormányzóból lett vudu gyógyító, „aki a vudu Luther Mártonja lehetett volna, ha fűti némi becsvágy”. Ez a kulturális sokszínűség teszi a karaktert problematikussá, hiszen nincs releváns értékrendje, melyen keresztül a világot szemlélhetné. A támpont nélküliség vagy inkább a túl sok kulturális hatás miatt a karakter ijesztően őszintévé válik. Például részletesen beszámol feléledő szexuális vágyairól: „Gyakorlatlan kézzel megmarkoltam a fitymámat, és óvatosan elkezdtem fel-le húzkodni a makkomon. Nem kellett hosszasan erőlködnöm. Néhány rántás elég volt hozzá, hogy kilövelljek. Felszakadó, tiszta öröm kísérté a magömlést”. Ápoltjainak gondozását a lehető legnaturalisztikusabban ábrázolja: „Annyi folyadék és olyan gyorsan távozott Arve székletében, hogy azt a vattás bélés nem bírta mind

magába szívni, körbefutó, gumírozott pánt viszont szivárgásmentesen megállította. A pelenkanyitás ettől olyan volt, mintha zsilipet húztak volna fel. A felgyúlt béliszap fröcsögve tört magának utat. Ami nem rögtön a földre zúdult belőle, az végigömlött Arve lábszárán, egyenesen bele lehúzott nadrágjába, eláztatta a zokniját, szempillantás alatt csurig töltötte az edzőcipőjét, majd egyesült a lenti tócsával, amely több ágra szakadva terült szét közben a fürdő márványpadlóján”.

Ilyen mértékű nyíltság mellett aligha kételkedhetünk a mesélő szavahihetőségében, ám itt is csak egy szerzői játékba futunk bele, melyre az epilógusban találunk utalást. „A sok nyelvet beszélő, számtalan kultúrát ismerő Aimé egyik jellemző tulajdonsága, hogy szellemileg nyitott és hajlékony. Ennek ellenére esetenként érzelmi alapon gyermeki makacssággal tudott ragaszkodni egy-egy tévedéséhez. Ennek érzékeltetésére írtam bele a könyvbe azt a mókás számárságot, amit állítólag egy útikönyvben olvasott, és nem lehetett róla lebeszélni: szerinte a norvég házigazda bizalmi kérdést csinál abból, hogy vajon a vendége elfogadja-e vagy sem a számára felkínált papucsot...” Ez és sok hasonló részlet az elbeszélő hitelességének kérdését vetheti fel, ahogy arra már Bán Zoltán András is utalt.

Aimében egyszerre társalognak, küzdenek és kompromisszumra lépnek olyan kulturális elemek, a vudu megidézte szellemek, melyek más esetben csak komikus színjátékká vedlenének. A regényben természetesen erre a félresikerült ábrázolásra is találunk példát: Madame Bettyt, a cotonoui alpolgármester feleségét, aki a marxizmus után a vudu híve lett, ám fiát elcsábította Mamy Wata a szirén, egy félvér diáklány alakjában. A lány kiszipolyozta a fiút, és a párizsi metró hajléktalanjává tette. Anyja „akkor már nem a vudu szellemekhez könyörgött, hanem, mivel felháborodásában katolizált, a cotonou-i püspökkel mondatott miséket...”. A történet végén pedig „Madame Betty kibékült a vudu szellemekkel, de jóban maradt a püspökkel is” – legalábbis Aimé szájából így hangzik a történet.

A regény három részre bontható: az első a családi gyökerek elvesztésének a története. „Meghaltak sorban nagyapám, apám, anyám. Mindhárom ember, akihez egyáltalán valami közöm volt. A haláluk kellett hozzá, hogy újrakezdődjön az életem, és

elutazzam Beninből.” Aimé Afrikában európainak érzi magát, mivel a cotonou-i, az egykori francia gyarmaton található nemzetközi iskolában nevelkedett: *„Az iskola kerítése lyuggatott betonfal volt, amelyet minden évkezdés előtt ragyogó fehérre meszeltek. Ezen a kerítésen kívül kezdődött számomra Afrika, amit olyan idegenkedéssel tudtam szemlélni, mint valami távoli egzotikus kontinenst...”*. A fekete kontinensen európai értékekről és a történelemről tanult, ami vágyott és idillikus képet alakított ki benne Európáról. *„Amikor az utolsó iskolaévem első történelemóráján a tanárunk levetítette azt a jelenetet, ahol Helmut Kohl és François Mitterrand kézen fogva állnak a verduni csatatéren, könnyeztem hazafias megrendülésemben a német–francia megbékélés láttán.”* Később azonban szembe-sülnie kell azzal, hogy az európai toposznak vannak árnyoldalai, és a vízumkérelmi bürokrácián is csak megvesztegetésekkel lehet túljutni. A francia nemzetiség végül csak egy lényegtelen címke lesz Aimé alakuló identitásában, mégis garancia európai mivoltára.

A második rész az útkeresés története, amelyen keresztül Aimé eljut Norvégiába, és ott találkozik egy meglehetősen zárt és tőle szokatlanul idegen világgal. A skandináv szociális ellátó rendszer teljes valójában és meglehetősen árnyaltan tárul fel az olvasó előtt. A norvégok távolságtartása ezen a téren kimagasló professzionalizmussal társul. Az ellátottak iránti empátikus megnyilvánulást egyedül csak Aiméinél lehet tapasztalni. *„Búcsúzáskor arra számítottam, hogy olyan észrevétlenül fogok távozni, mint ahogy ez a norvégok között szokás, de Oddvar elkapta a kezemet és hosszan szorongatta.”* Aimé felfogásában az időskori demencia, a mentális sérülések mind szellemi eredetűek, eleinte belenyugvó az elesettek sorsával szemben, hiszen arcukon látja Legba, a vudu legfőbb és elérhetetlen istenének csillogó mosolygását. Egy páciensnél azonban (idősebb Knut Bolond) Aimé titokban alkalmazza nagyapja csodaszerét, melyet különböző gyógyszerekből kever ki. A betegnek a szer-től kitisztul az elméje, ráébred saját öregkori tehetetlenségére, és ennek hatására halál utáni vágya felerősödik. Az elbeszélő így szembesül a nyugati kultúra halálfélelmével. A betegeken keresztül precízen jellemzi a sokszor méltatlan helyzeteket teremtő időskori rászorultságot, de érdekes módon ezt soha nem kérdőjelezi meg.

A harmadik rész a szerelem bemutatása köré szövődik, melynek során Aimé megtalálja az otthonát és a helyét a világban. A történet érdekessége, hogy Aimé asszimilációjának első lényeges lépcsőfoka egy szakmai tabu átlépésével kezdődik. Egy ápolójával kerül szerelmi viszonyba, aki egy (valószínűleg) kitalált betegségben, a Szinyakov-szindrómában szenved. Grété karaktere Aimé számára a beilleszkedés kulcsa, ám ehhez le kell vonnia, azt az egyszerre előnyös és mégis ijesztő végkövetkeztést, hogy idegensége valójában senkit nem érdekel, őt leszámítva. Ez magában hordozza az újrakezdés tökéletes lehetőségét, de jelenti egyben a környezete érdektelenségét és annak a veszélyét, hogy afrikai múltja, kultúrája csak számára lesz elérhető, és tovább nem örökíthető.

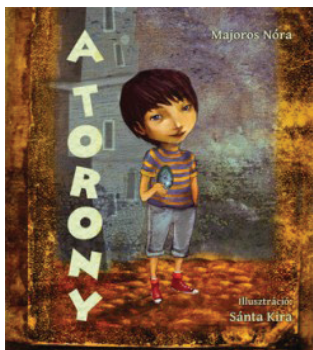
A regényben végigkövethető egy kettősség és szimmetria. Ennek egyik szintje a földi és a szellemi világ párhuzama, melyet csak vékony függöny választ el egymástól. *„A szellemek világába több út is vezet. Az egyik a látóhatár függönyén keresztül, ami az egyszerű halandó előtt, aki mindig csak közeledik feléje, anélkül, hogy valaha elérné, fokozatosan húzódik félre az újabb és újabb táj elől, de soha nem nyílik meg. Egyedül a javasemberek képesek hirtelen felrántani.”* Ez a szellemi sík végigkíséri Aimé történetét, és nemcsak a vuduval átitatott Afrikában van jelen, hanem Norvégiában is. Aimé maga is felismeri a két eltérő kultúra azonos elemeit: *„[a] vízesés körül a hegyoldal máskor semmiben sem különbözött a táj többi részétől, de most a jég halványkék, csalóka függönye mögött más világgá változott. Azt gyanítottam, hogy ha Norvégiában lennének javasemberek, azok valószínűleg nem a horizont függönyét elrántva, ahogy nagyapám szokta volt annak idején, hanem ilyenfajta befagyott vízeséseken át lépnének be a szellemek világába”.* Ilyenfajta hasonlóságot érzékel az európaiak világfája és az afrikaiak dassa-zouméi nagy baobabfája között.

A *Boldog Északban* megjelenő másik kettősséget Benin és Norvégia jelenti. A két teret különös miszticizmus öleli körül. Benin esetében ez természetes, hiszen a vudu, a mágia itt az emberek mindennapjainak a részét képezi, szoros összhangban élnek a szellemvilággal. Ezt a környezetet pedig érdekes mellékszálakkal egészíti ki a szerző, mint például a cselekménybe beékelődő fikatív, renegát sivatagi népcsoport, a bnokimók tör-

ténetével, akiket a földjük alatt található kőolajért majdnem kiirtanak. „Azok a ritka bnokimók, akik túléltek mindent, és elmenekültek, ma csádi menekülttáborokban tengődnek. A CNN onnan leadott tudósításaiban a riporter mögött időnként feltűnik egy-egy meztelen, csillogó anyaggal kifestett táborlakó.”

Norvégiában, Hamuvölgy és Kakashalom környékén (nem tudni, valós helyszínek-e) folytatódik a történet. A térség furcsán zárt világ, az itt élő családok évszázadok óta egymás között házasodnak. Ez egyfelől magyarázat Aimé számára az itt élők néha bizarr és érthetetlen viselkedésére, másfelől ez is ellentétet képez közöttük. Az elbeszélő folytonosan nagy szerepet tulajdonít saját idegenségének és bőrszínének, melyre stigmatként tekint. „Valamelyik ritka szellem árnyéka vetült rám, mert az jutott eszembe, hogy csak a tökéletesen fehér, tejszínű ember lehet igazán boldog.” Az idegenség érzését felerősítik benne az eltérő szokások. A beniniek közvetlensége és empátiája élesen szemben áll a norvégok távolságtartásával és szűkszavúságával. Mindezt a regény végén csak a házasság, a „gyökerek növesztése” lesz képes feloldani.

A regény legnagyobb erőssége, hogy a véleményalkotást az olvasóra bizza. Aimé hangjának őszintesége zavarba ejtő, ám mégse láthatunk teljesen szavai mögé. Sajnos a műből erősen kirí az elenyésző számú szerzői megnyilatkozás, például az író saját élménybeszámolója egy elhagyott bőröndről. A mű hibái makro és mikro szinten megegyeznek. A történet egyes elemei, ahogy arra már Babiczky Tibor felhívta figyelmet, nem vezetnek sehova, nem teljesednek ki. Néhol a végletekig precíz, ám túl részletező és ezért terjengős mondatok lassítják az olvasásélményét. Ezért a 434 oldalas regény kitűnő alappal dolgozik, de néha nem használja ki a történetben rejlő lehetőségeket.

MAJOROS NÓRA *A torony* című, 8-10 éveseknek szóló gyerekkönyve képregényszerűen mutatja be, mi történik bolygónkkal és az ősi tudással, ha nem vigyázunk rá. **SZŐCS HENRIETTE** írása.

Sci-fi mese környezetvédelmi tanulságokkal

Bármilyen korú az ember, azt kutatja, mi végre jött a világra, mi dolga a Földön. Minél fiatalabb, annál őszintébben, nyitottabb szemmel, füllel és lélekkel fürkészi az őt körülvevő világot, veszi észre rezdüléseit. Még szerencsésebb a helyzet, ha ehhez olyan kiváló lakhelye van, mint Majoros Nóra sci-fi-szerű meséjében a főhősnek, a kislfiúnak a torony. *„Ezen a bolygón is volt legmagasabb hegycsúcs, de hiába nyújtózkodott kevélyen az ég felé, a torony legfelső ablakából még így is alacsonynak tűnt.”*

Majoros Nóra tájépítő mérnök, aki extrém építésszettel is foglalkozott; valószínűleg e két tapasztalat határozza meg vonzódását a sci-fi műfajához és természetközeli témaválasztásait. 2002-ben az Új Akropolisz alapítvány Történet- és mesepályázatán nyert az *Erdőőre kéreg apó* című mesével, majd 2007-ben az *In Memoriam Lázár Ervin meseíró pályázon* ért el első helyezést az *Aranyos gépmadárral*.

A történetben szereplő kislfiú a toronyban él. Az épület az ősi tudás őrzője, azonban a fiúcskán kívül más nem léphet be oda. Így a felnőttek kénytelenek őt kérdezetni gondjaink megoldásáról. Mivel a válasszal nem elégedettek, maguk veszik kezükbe sorsukat, s természetesen itt kezdődik a valódi bonyodalom.

Az események az elképzelt jövőben történnek, és gyakran a tudomány társadalomra gyakorolt hatását mutatják be. A rengeteg rajz képregényszerűvé teszi a mesét, ami a sci-fi egyik kedvelt fogása. Szerepel benne ürrepülés, idegen lények, földön kívüli élet egy másik bolygón.

A szerző szívesen használ ősi jelképeket meséiben, mindig megtölti őket valami szokatlan, új jelentéssel. Ebben a történetben sincs ez másként. A torony jelképezi a tudást, amelynek révén a főszereplő kiemelkedik környezetéből. De ugyanakkor a magány szimbóluma is.

A zseniális lelkek egyedül élnek, és nem, vagy csak nehezen értik meg őket. Majoros a harmincoldalas füzetecske első lapján szembesíti az olvasót ezzel a szomorú ténnyel: *„a felnőttek egyáltalán nem hittek neki”*. Kikérik a kisfiú tanácsait, de csak tessék-lássék, aztán *„átfogó kutatási programot indítanak”*.

A barátság törekenységét, időszakosságát az író egy hőemberrel jeleníti meg, amelynek hidegsége ellenére *„szíve van”*, de természetesen elolvad, amikor kisüt a nap, s a kisfiú ismét egyedül marad. Majoros jól ismeri a gyermeki lelket, gyakorló anyaként megtapasztalta, a kicsik szívesen találnak ki láthatatlan, nem létező barátokat, hogy aztán velük osszák meg bújukat-bánatukat, ilyesféle szellembarát a hőember is.

Az illékony barát ajándéka a cukor, melyet a gondos főszereplő ahelyett, hogy elfogyasztana, elültet, a hajtást óvja, védi, gondozza. Ez mintegy a reményt jelképezi, emlékeztetve az olvasót *A kis herceg* rózsájára és a természet egykori egyensúlyára: *„Ahol egykor erdők álltak meg rétek zöldelltek, ott most mindent szürke kavics borít, és a kavics alól acélszínű lemezekben bújik elő a föld magját rejtő kéreg. De a torony körül csivített és zsongott a cukorkaerdő, mert oda menekültek a környék kis állatai: madarak, cickányok, pókok, siklók és csigák, és még egy borz is. A kisfiú már nem volt egyedül”*.

A felnőttek a kisfiú vállára helyezik a bolygó legnagyobb gondját, vele kerestetik szerte a toronyban a megoldást. Szerencséjükre a főszereplő meglesi a választ a falon függő festményekben. A nyomtatott könyvben külön üzenete van a rajzoknak. Sánta Kira eddig leginkább fantasy-sorozatok illusztrátoraként vált ismertté, nevéhez fűződik például Lauren Beukes *Zoo City* című műve főszereplőjének, Zinzi Decembernek a képi megteremtése. *A torony* az első általa rajzolt mesekönyv. Sánta gyakran egész oldalas illusztrációi tökéletesen kiegészítik a szöveget, segítik a megértést, képeskönyv jellegűvé teszik a mesét, bár a történet véletlenül sem a leporellókat forgatókhoz szól, hanem inkább a nyolc-tízéves korosztályt célozza meg. A képek hangulata komor, emlékeztet a fantasy világára, de

legalább is szomorkás, mint a történet alaphangja. A színek általában hidegek. Ha elvétve találunk egy-egy vöröset, mint például a hőember sálját, sapkáját, az mindig vidámságot hordoz, esetleg valami fontosat emel ki. A felnőttek méretben mindig fenyegetően a gyermek fölé magasodnak, arckifejezésük mogorva, kioktató.

Majoros szerint sohasem tudhatjuk, milyen katasztrófából születik boldogság. A kissé komor hangulatú mese a remény érzékeltetésével zárul. A kisfiú szerint az új emberek ugyan sokban hasonlítanak a korábbiakhoz, abban azonban különböznek, hogy *„amikor elmesélte, mi történt vele, hittek neki”*.

A mese nyelvezete egyszerű, viszonylag rövid mondatok jellemzik, nincsenek túlzó leírások, sallangos hasonlatok, a gyermekkönyvekre néhol jellemző modoros, kedélyes magyarázatok. Ez a szövegfűzés még jobban aláhúzza a történet komolyságát, komorságát, gondolkodásra késztet, nem csupán könnyed szórakozást nyújt.

Összességében *A torony* egy fiús mese a repülés, az úrhajók és a technika világából: *„Megálltak az égen a csillagok, elhallgatott a robaj és a szél, és a füstben a kisfiú látta, ahogy minden, ami a bolygón megmaradt, a sziklák, a kövek, az acélszínű lemez töredékei, mind leszakadnak a világűrbe, és ameddig a szem ellát, kitárul két óriási szárny”*.

Majoros modern teremtéstörténete lehetne akár segédeszköz is az alsós környezetismeret oktatásánál, mivel játékosan felvázolja bolygónk pusztulását, és arra figyelmeztet: vigyázzunk rá! Kiválóan beilleszkedik abba a vonulatba, amelyet az Abrakadabra Kiadó felvállalt a környezettudatos ismeretterjesztés terén. *A toronnyal* egy időben megjelent *Erdőlakók* című kötetük valóságos természetvédelmi munkafüzet, melyben szintén szerepel Majoros Nóra állatmeséje.

KNUT ØDEGÅRD *Hangok és látomások* című kötetében egybeolvad a norvég népi hagyomány, a modernizmus és a hétköznapi apró mozzanataiban megélt misztika. **CSEPCSÁNYI ÉVA** írása.

Kortárs norvég misztika

Knut Ødegårdnak eddig tizenegy verseskötete jelent meg, műveit húsz nyelvre fordították le. A 2013-ban kiadott, magyar nyelvű, *Hangok és látomások* válogatás eddigi életműve legjavából. Szappanos Gábor, a versek fordítója kiválóan adja vissza a havas norvég tájakon átfújó szél nyers erejét, a tenger időtlen moráját, a tér tágasságát és a hosszú-hosszú norvég éjszakák egészen felbukkanó égi tünemények csöndjét, melyek mind ott lüktetnek a költő verseiben. Knut Ødegård világában természetesen módon keverednek a hétköznapi naturalisztikus, bagatell mozzanatai, a szentmise misztériumai, a próféták komor víziói és az emberi fájdalom. A *Hangok és látomások* versei nem siklanak el az apró részletek felett, de nem is vesznek bele, úgy mutatják be a világot, mint egy tudós, aki mikroszkóppal vizsgál egy sejtet, nem feledkezve meg arról, hogy az csak parányi alkotóeleme a nagy egésznek.

A kötetben ciklusról ciklusra tágul a valóságos és a belső tér. „Mikor megöregszünk kedvesem, / És eljönnek értünk a varjak, / (kár, kár, és egy szárnycsapással már föl is kapnak) / hol lesz akkor a szerelmünk?” – kezdődik Ez az egész című verse, és a továbbiakban is ezek az első rész legfontosabb témái: a halál és a szerelem. Nehéz ezekről újat mondani a romantikusok, a szimbolisták és az egzisztencialisták után, a kortársnak csupán a szenvtelen tárgyilagosság, a cinizmus maradt, vagy a lektúr és a bődületes közhelyek. Ám mindezen felülemelkedve, merészen átszínezve Ødegård ezt írja az *Ablak, szélesre tárva* című versében: „olyan gyengéden simogatod kopasz fejem búbját, mintha – mindennek ellenére – / mentes volnék az idő minden pusztításától, minden bűntől, és

*úszom, / akár egy gondosan fényesített koponya a föld méhében,
egy mag, / mely közeledik a nagy feltámadáshoz a szerelemben. /
A rohanó fehér felhők alatt. Bent, tefeléd. Felfelé, beléd”.*

Míg az *Ablak szélesre tárva* finom hasonlatokkal, az *Énekek énekéből* vett motívumokkal dolgozik, addig a *November*, *vihar* és a *Február* című versekben már nyíltan erotikus képeket találunk a sokszor még mindig tabunak számító időskori testiségről. A szeretkezésben összesűrűsödik az idő, felvillannak a fiatalkori emlékek, és kiderül, hogy belül, a „magban” változatlan időtlenség uralkodik.

A második ciklus távolodik a lírai én jelenlegi állapotától, érzéseitől, a költő szülővárosa, Molde lakóit, gyermekkorát írja le. Bizarr és meghökkentő keresztút veszi kezdetét, a bűnösök és megcsömörlöttek menete, a békés városban villámok cikáznak, a templom harangjai maguktól zúgnak, de az apokaliptikus vízió már csak a gyermekként megjelenő lírai én álmában folytatódik. A kisvárosi tömeghisztériával keveredik a kereszt misztériuma, a szent és a profán felfejthetetlenül bogozódik össze. A hivatalos hatóságok viszont véget vetnek ennek az „őrült” menetnek, és racionális érvekkel „teszik helyre” a népet: „*A lelkész a fekete palástjában felállt / Lundli margarinosládájára a város főterén: „Eridjetez haza! – / parancsolta –, ez tévedés, beteg, háborodott / elmék gondolata. Jézus nem szó szerint értette, / amikor a keresztről beszélt, jellekes volt”.*

Részletesen, realizisztikusan ábrázolja a költő gyerekkorának fontos mozzanatait a *Kiköltöztettük oda a kaptárokat*, a *Kikelet* és a *Szép kilátás-tanya*, külön hangsúlyt fektetve az apához fűződő emlékekre. Utóbbi teljes családi legendáriumot mutat be, az eredetet, a gyökereket, és próbálja felfedezni önmagában a dédapák, dédanyák örökségét. Az emlékezésen túlmutat mégis, mert az öröklét felé való utazásként értelmezi az életüket, és eszkatologikus távlatokkal hagyja nyitva a verset.

A második ciklus utolsó három műve összetartozik. Fikció és életrajzi elemek fonódnak egybe a *Bolti eladónők*, az *Otthon* és a *Látomásokról és hangokról* című versekben. A két főszereplő, Lisbeth és lánya, Mette reménytelenül hétköznapiak induló, majd félresiklott, depresszióba és szkizofréniába fúló életén keresztül jut el a költő saját fájdalmaig, melyet a Hangok és látomások hosszú versfolyamában rögzít. Segélykiáltás ez, az apáé, akinek lánya szkizofréniában szen-

ved, zárt intézetben tengeti mindennapjait borzalmas képek, hangok, látomások és fájdalmas gyógykezelések között, ő pedig tehetetlen elementáris fájdalmában: „*A lányom egy másik országban, van telefon, egy hang / és egy pillantás a hang mögött. A kábel / az óceánfenék alatt tele gyötrellemmel / közöttünk*”. A vers zárlatában az apa végső elkeseredésében a királyhoz fordul segítségért, akár a mesékben. Legbelül tudja, hogy ő sem segíthet a beteg lányon, de megírja a levelet, és vár a csodára. A címadó *Hangok és látomások* a kötet legkiemelkedőbb, legnagyobb sodrású alkotása. Intenzív és merész képei, képzettársításai, áthallásai a kötet legerősebb versévé teszik.

A harmadik ciklus Isten és ember kapcsolatára fókuszál. Ez a kapcsolat Ødegård költészetében nem negédes és idealisztikus, de a „sírva-bűnözve” önmarcangoló istenkereséstől is távol áll. A magyar költészetben leginkább Pilinszky misztikus, ambivalensen bensőséges istentapasztalatával, a kortársak közül pedig Iancu Laura természetes, csöndes, reális istenélményeivel rokoníthatók leginkább ezek az alkotásai. A *Jelek*ben azt a megrendítő egzisztenciális tapasztalatát rögzíti a költő, hogy nincs egyedül a nagy univerzumban, valaki figyel rá, személyesen foglalkozik vele. „*És vannak gyöngye jelek / végtelenül messziről, egészen a / szíved mélyéről – szinte csak, mint interferencia / a finoman hangolt hallókészülékekben a megfigyelőállomásokon, / amelyek kiterülnek, mint a keréknyom / a világ-egyetem felé, és azt mondják: Igen, gyermekem.*”

A *Legkisebbek* című mű viszont már a munkáján és a globális problémákon merengő férfi szemszögéből láttatja a világot, a lírai én perspektívaváltását pedig két Down-kóros fiatal váltja ki, akik miatt először bosszankodik, majd eszébe jut az evangéliumi tanítás a „legkisebbekről”: „*és mennyieien gyönyörű szemükkel úgy mosolyogtak rám, / mint a nap, Uram / és hallottam, amint halkan csendülnek e szavak az ajkamról: Áldottak, / igen, áldottak ezek a legkisebbek!*”

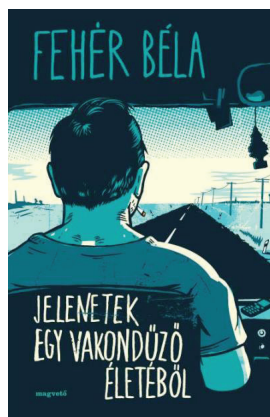
A kötet negyedik ciklusa, az *Iskarióti Júdás* hosszú, „többszörös” versfolyam, amely apokrif, kortörténeti, lélektani és fiktív forrásokból merítve rajzolja meg az Evangéliumokból ismert Júdás komplex személyiségét, belső világát. „*Elhagytam Érte Apámat, Anyámat meg a tanítóimat. / Most már Ő volt a mindenem. / Olyan különös szeme volt, korábban mintha homályos tükörben vagy kútban láttam volna már: irdatlan csillagfény-robbanást pillantottam meg benne – mennyi dal odalent a mélységekben.*” Modern pszicho-

lógiai elemzésekre támaszkodva úgy mutatja be Júdást, mint akinek életét áthatotta a kisebbségi komplexus és az öngizolás vágya. A magát felakasztani készülő tanítvány visszagondol a Jézussal töltött évekre, a rajongásra, majd a csalódásra, amikor kiderült, hogy nem a korabeli zsidóság által elképzelt politikai, társadalmi rendet és Izrael dicsőségét helyreállító Messiás ő, hanem valami teljesen újat akar. Szkizofréniát súroló meghasonlottság, szégyen, szorongás, drámai kétségbeesés váltakozik a versben. Kiderül, hogy Júdás nem értette meg Jézus küldetését, a Mester iránti szenvedélyes rajongásból kélty és kiábrándultság lesz, ez okozza tragédiáját.

A *Hangok és látomások* ötödik, záró ciklusa a *Missa*, mely a római katolikus szentmise állandó részeit veszi végig. Sajátos mise, az élet, a bánat és kiszolgáltatottság miséje ez. Az emberi nyomorúságba és rémületbe a latin nyelvű liturgia szavait szövi a költő, mintha a misén részt vevő hívek gondolatai, könyörgései lennének kihangsúlyozva, saját életének drámáját is belevéve. A *Gloria* című résznél viszont a szenvedő ember panaszát föl váltja az élővilág imája, hálaadása és dicsőítése, lázas igyekezettel próbálja kiírni magából a felmenők fájdalmát, mindent, ami a családjában gyász és teher, különösen az anya betegségét és halálát. A mű zárata, az *Agnus Dei* még utoljára felidézi a gyermekkort, kozmikus távlatokat adva neki, élete minden szegmensét egybeforrasztva a Megtestesülés misztériumával. Végül a *Transzcendens* békességében és áldásmondásában simul el a kötet, e szavakkal: „*Giling-galang a sírod / mellett, Apa. Giling-galang / és a Bárány békéje mindnyájunknak. / A Bárány békéje. / És hamu és füst fölött, üvegszilánkok és tükrörben eltorzult / arcok fölött pacem pacem.*”

Ødegård szabadverseiben egybeolvad a norvég népi hagyomány, a modernizmus és a hétköznapi eseményeiben megélt misztika. Kétségtelen, hogy olvasásához és a megértéséhez szükséges a Biblia alapvető ismerete, mivel szinte mindegyik versében találunk szentírási utalásokat, motívumokat. Vallástól és világnézettől függetlenül egyetemesek azonban örök emberi kérdései, érzései, giccs- és pózmintes, a lényeg megragadó leírásai, melyek túlmutatnak ugyan az evilági lét határain, de mindig a hétköznapi jól ismert mozzanataiban gyökereznek.

FEHÉR BÉLA *Jelenetek egy vakondúzó életéből* című új regényéből remek pillanatok, zseniális figurákat emelhetnénk ki, miközben tagadhatatlan, hogy kínosan gyenge rész is akad egynéhány. De a mű szinkronban van saját korával. **HUSZÁR TAMARA** írása.

Kortárs magyar kisember

Sokan el tudjuk képzelni Fehér Béla új regényének (*Jelenetek egy vakondúzó életéből*) központi alakját, Ecsedi Gyulát, a magyar kisembert. Mindent egy vállrándítással intéz el, már abba is belefáradt, hogy véleménye legyen. Ecsedinek, mire megismerjük, már mindenből véglegesen és visszavonhatatlanul elege van.

A fiatal Ecsedi – maga mögött hagyva kommunista pártfunkcionárius apját – 1983-ban Franciaországba emigrál, hogy egy már kint élő barátjával új életet kezdjen. Ecsedi élete Nyugatra érkezésétől kezdve akár sikertörténetté is alakulhatna, de Fehér regénye nem operál pozitív fordulatokkal: főszereplőnk egy szemeteskocsi sofőrjeként dolgozik. Évekkel a rendszerváltás után hazajön, de akkorra apja már bujdosik, anyja pedig Svédországban él ifjúkori szerelmével. Ecsedi francia nyelvtudására építve leginkább tolmácként szeretne elhelyezkedni, aztán terveit feladva mindent elvállal: segédmunkás lesz, taxizik, takarít, és a pizzafutárkodást is kipróbálja, mielőtt nekikezd a vakondirtásnak.

Ecsedi egy minilakásnak berendezett Robur busszal járja az országot, részletesen beavatva az olvasót, hogy éppen mely útvonalat választja. De kit érdekel, hogy jut el A-ból B-be? Ha Fehér előző regénye, a *Kossuthkifli* a kalandregény, akkor ez az antikalandregény. A jelenben nem történik semmi. Már csak helyváltoztatás van, rutin, a hétköznapi mechanikussága. Ha egy-egy könyv cselekményének jellemzésekor előkerül a *hétköznapiság*,

akkor túlnyomórészt egyáltalán nem az Ecsedi Gyulák napjaira gondolunk. Nem az agyban elraktározott, előhívható térképekre, nem az ember már-már gépszerű működésére. Elég hamar világossá válik, hogy a motivátlanság, a totális fásultság nem kiindulópont. Nem lesz tragikus vég, sem pedig feloldás. Ecsedi Gyulát nem féltjük, és egy percre se hisszük, hogy egy váratlan fordulattal majd túljut a helyzetén. És még szeretni se szeretjük, mert szótlansága nemcsak a környezetétől, hanem az olvasótól is elzárja. Kevés a helyzeteket árnyaló, belső monológ, és a megcsalt Ecsedit a feleségének szóló alpári, dühös levelei sem tudják közel vinni az olvasóhoz – de még megsajnáltni is alig.

A cím ugyan utal arra, hogy minden bizonnyal egy jelenetfüzért vesz kezébe az olvasó, de a zárójeles címekekkel ellátott jelenetek akár időrendi sorrendben is követhetnék egymást. Az idősíkok jelöletlen váltogatása azonban újabb kortárs magyar győzelmet arat a lineáris történetvezetés felett. Pedig a mozaikos szerkesztés egyáltalán nem átlagolvasó-barát, ugyanis egyrészt nehezzé teszi az elmerülést a szövegvilágban, másrészt a kritikusokon kívül senki sem vezet listát az első tizenöt oldalon előkerülő, gyakorlatilag semmihez sem köthető nevekről. Ha pedig két összetartozó információ túl messzire kerül egymástól, előfordulhat, hogy meg sem történik az összeolvasásuk. Hiába mozog Paflek úr a szereplők belső zsebében az első oldalon, mire kiderül, hogy az úr egy bizonyos fehér vakond, csak az ideális (a kezdetben értelmetlen részletekre és a szövegvilág vándorló motívumaira koncentráló, vagyis tulajdonképpen nem létező) olvasó csap a fejére, hogy nahát. Egészen jó részek eshetnek áldozatul a szerkesztésmódnak, például amikor Ecsedi Gyula a purhabos flakon „bánatos, kurva anyjáról” tesz megállapításokat, az utalás a következőkben kibontakozó szerelmi történetre, ám az olvasó első nekifutásra valószínűleg nem tudja összekapcsolni a kettőt.

Mindemellett a szerkezeti „slendriánsággal” azért nyer is a szerző. Ecsedi Gyula ugyanis nem egy beszédes, eseteket kommentáló figura. Érzelmi reakciói többnyire hiányoznak vagy szegényesek. A múlt nagy pillanatait, amelyekből Ecsedi lelkivilágára következtetünk, a különböző jelenetekben szétszórt információk miatt elég lassan állnak össze, így amikor az olvasó megérti, hogy mire ment ki a játék, annak tényleg erőteljes

hatása van. Fura is lenne, ha a cinikus Ecsedi szavakba öntené az érzelmeit, például ha elkezdené részletezni, mit gondol az anyjáról. Épp elég, hogy amikor hosszú évek után elrepül hozzá, hogy találkozzon vele, megfutamodik az épület előtt. Fehér tehát úgy oldja meg a figura lelki vívódásainak bemutatását, hogy mindeközben szereplőjének nagyon keveset kelljen kimondania.

Bár 46 évesen úgy dönt, hogy ideje megnősülnie, a fontos kérdést is csak egy véletlen mondatja ki vele. Ecsedi ugyanis kiesik a megszokott ütemből, amikor a választott nőhöz, Péntek Masához igyekezve kutyaszarba lép: „... *bekövetkezett, amitől a legjobban tartottam. Zavarba jöttem. Ez padlóra küldött, nem tudtam belőle felállni*”. Masa gyerekei fujjognak, a kutyaszar mindenben nyomot hagy, Masa a találkozó felét mosással tölti – a rész könnyűszerrel képes az olvasóban is szégyenérzetet kiváltani, igazi gyöngyszem a kötetben.

De sorolhatnánk még. Fehér Béla könyvéből remekbe szabott pillanatokat, zseniális figurákat emelhetnénk ki, miközben tagadhatatlan, hogy kínosan gyenge rész is akad egynéhány. Az Ecsedi és a főnökök közti párbeszédekben Fehér brillírozik, de a főhős női szereplőkkel folytatott beszélgetései általában kellemtelen olvasói élmények.

- *Mert akkor cidázok magának, ha nincs ellenére.*
- *Mit csinál?*
- *Leszopom.*
- *Mármint engem?*
- *Igen. Mégpedig most. Néhány napja eldöntöttem, hogy ennek meg kell történnie. Remélem, nem utasít vissza.*
- *Ne vicceljen, Ilona. Mit szólna ehhez Masa?*

És mégis... van lendület a Jelenetekben. Valamiféle düh működteti a regényt, amely mintha nemcsak magából a történetből következne, bár a tematika is biztos alapot ad az indulatos szólamoknak. Kizárólag katasztrofális, örömtelen és szeretet nélküli emberi kapcsolatokra látunk rá. Szülő-gyerek kapcsolat egyáltalán nincs, Gyula dühös Masára, mert a nő megcsalja, és megveti Ilonát, aki elcsábítja a feleségét, Masa pedig mindezért a pokolba kívánja a férfit. A gyűlölködő sorok, a trágár kifeje-

zések tulajdonképpen a nyelvi erőszaknak a megjelenési formái, amelynek hatása alól az olvasó sem szabadulhat.

És akkor nem beszéltünk még a munka során felbukkanó mellékszereplőkről, akik folyamatosan egy élheterlen, korrupt országról beszélnek. Mindenki politizál, mindenki kötelességének érzi, hogy mondjon valamit a „régí időről” – „A szocializmussal a sofőrbecsület is sírba szállt (...) Jegyezze meg, atyeckám, aki a volán mögött ülve keresi a kenyérét, szétkent kutyaszarnak se érzik az új világban” – és a jelenkorról is: „a meleg szart is kilopják az ember alól”, „Enyves kezű nép, enyves kezű vezetőkkel. Ez Magyarország”. Mindenkinék az ország helyzete jut eszébe bármiről: „a magyar demokrácia lényege, hogy a pofátlannak áll a világ, minél nagyobb szakítás, annál biztosabb, hogy megúszod!” És amikor Gyulának kétségei akadnak egy-egy ügyel kapcsolatban, a főnöke mindig kész az ország működésére vonatkozó tanácsokkal ellátni: „Engedély? Ne röhögtesse! (...) Nem vette észre, hogy ebben a kurva országban mindenki azt csinál, amit akar?”

Nehéz eldönteni, hogy Fehér csak rögzíti a mindennapok automatizmusként működő mondatait, vagy – és ez már nyilván a mű durva (félre)értelmezése – valamit sugallni is szeretne. Mindenesetre Ecsedi fogja a bőrröndnyi életét, és búcsút int. Nem úgy tűnik, hogy, mint egyszer Franciaországból, majd újra viszszerne.

Szexuálisan túlfűtött kisiskolások, gimis és egyetemista anekdoták, posztmodernkedés és erőltetett humor – **NYERGES GÁBOR ÁDÁM** *Sziránó* című prózakötete címszavakban. **BRAUN BARNA** írása.

Sziránók Möbius-szalagon

Ha lenne magyar South Park, az egyik szereplőjét minden bizonnyal Sziránónak hívnák. Nyerges Gábor Ádám első kisregénye (meglátásom szerint novellafüzére) sokban hasonlít az amerikai rajzfilmsorozathoz: zömében túlkorosnak tűnő általános iskolásokat vonultat fel egy oktatási intézményben, ahol minden megtörténik velük, aminek ilyenkor meg kell történnie: csínyek, egymást szekáló, verekedő fiúk, nyavalygós-hisztizős lányok, idegbeteg tanárok, meg persze sztereotip szülők.

A történeteket egy cinikus, magán és társain intellektuálisan élcelődő karakter egyes szám harmadik személyű elbeszéléséből ismerjük meg. Róla szól a könyv, ő *Sziránó*, „akiről már akkoriban mindenki tudta, ki tudat alatt, ki fölött, hogy egyszer novellák főhőse lesz. Talán Esti Kornél óta nem járt semmilyen magyar oktatási intézménybe olyan regényes alak, mint ő.” (58.) A hős nemcsak azért irodalmi alkat, mert gúnynevét „arról az orros fasziról” kapta, hanem verseket ír és olvas, magasan fejlett retorikai készséggel bír, s irodalmi pályára készül. Minden ízében humanista jellem, mondhatni „reneszánsz gazember”, bölcsész, aki merő undorral figyeli az emberiséget és magát, hogy gúny tárgyává tegye, szöveggé alakítsa. Megfigyelői, „olvasói” beállítottsága arra is képessé teszi, hogy minden vitás helyzetben maximálisan helytálljon: visszaszól tanárainak és diáktársainak is. Kissé úgy érezhetjük, hogy saját távolságtartására és önelemzésére túlságosan is büszke elbeszélővel van dolgunk. Ez a fajta elbeszélői attitűd Nyerges Gábor Ádám verseire is jellemző.

Éppen ezért kiált a szöveg, hogy bulvárolvasóként az egyes szám harmadik személyű elbeszélőt mégis Nyergessel azonosít-

suk. Tudja ezt a szerző is, és egy ügyes csellel, egyébként az egész könyv legérdekesebb elemével, bevédi magát. A novelláskötet utolsó harmadában az író színre viszi a szerzőt. (A zárófejezetben pedig egyértelművé teszi a megoldás ottliki mivoltát: „mi vagy te, Medve Gábor” (231.).) Remek eszköz: elmegy a kedvünk a könyv „valóság tartalmát” firtatni. Ezt erősíti a függelékben közreadott, Parti Nagy Lajos írói alakjait (Sárbogárdi Jolánt és társait) idéző helyreigazító levél, melyben az egykori fiktív osztálytárs és egyben Lónyai-Molnár Réka olvasó kikéri magának az egész könyvet, ahogy van, mert mint fogalmaz: a valóságban nem így történtek meg a dolgok.

Az egy karakterre épülő történetek magukban hordozzák a veszélyt, hogy unalmassá válnak. Ezt Sziránó sem kerülheti el. A könyv kétharmadánál teljesen ellaposodik, hiába a gimis, egyetemista epizódok, érdemben nem tesznek hozzá a főszereplő jelleméhez. A történet érdektelenné és kicsit kínossá is válik. Nem tesz jót neki, hogy az elbeszélő a szereplőkben ugyanazokat a dolgokat ragadja meg hatévesen (magány, fanyar humor stb.), mint huszonevesen.

Később jövőnk csak rá, hogy ez is a szerzői önvédelem része: valójában nem is egy Sziránóval van dolgunk. Mint megtudjuk, ő afféle embertípus, aki szétszóródik a nagy magyar valóságban, hol egyetemista fiúként, hol szerelmes kiskamaszként, hol pedig általános iskolás gyerekként tűnik fel. Sziránó karaktere úgy működik a könyvben, mint egy Möbius-szalag: ahogy olvassuk a történeteket, minden idősíkon megjelenik egy-egy Sziránó, aki bár sokban hasonlít a többiekre, mégsem ugyanaz, az élete ugyanakkor pont olyan viszonyok között folyik tovább, mint az előzőeké.

„Senkinek se lehet kétsége, hogy mindenkor és mindenhol áll ilyenkor egy én és egy Sziránó a tanári előtt értetlenül sutyorogó diákok közt valahol” – olvashatjuk az elbeszélőtől, aki éppen kihallgatja a tanáriban kifakadó iskolaigazgató ordibálását. Az igazgató úr azon akadt ki, hogy egyik volt tanítványuk („a szerző”, aki éppúgy lehet egy sokadik Sziránó is), az iskolás éveiről adott közzé könyvet (mint az, amelyet a kezünkben tartunk). Abban pedig megcsúfolja a valóságot és gyalázza a tanári kart.

A *tejföltintás hattyúdal* című fejezetben már úgy érezzük, végre lelepleződik a „hős”, és Sziránót valójában Berger Ákosnak hívják. De mégsem, mert kiderül: nem ő az utolsó és egyetlen Sziránó a világon. A *Felültetettek Klubja* című szakaszban szintén mintha csupa Sziránó várakozna az iskola előtt randipartnerére. Sőt egy helyütt azt olvashatjuk, hogy „Sziránó és Sziránó már jó ideje összenőttek”. Ez a fajta megosztottság és a folyamatos időbeli ugrálás (a szövegek nem kronologikusan követik egymást) egy kicsit a *Vissza a jövőbe* című film hangulatát juttatja eszünkbe. Egyébként „Sziránó feltalálta az időutazást” is, melynek lényege: „most arra gondolok, ahogy a jövőben visszagondolok arra, ahogy most a jövőre gondoltam. Ez akkorra már emlék lesz.”

Ezek a fontos és érdekes játékok sem képesek azonban elfedni a könyv gyengeségeit. A történetekben megszólaló gyerekek dialógusai nem hitelesek. Sokszor összekeverednek a hangok: hatéves gyerekek szájából hallunk kamaszokra jellemző mondat-szerkezeteket. Például az alsó tagozatosoknak nincsenek olyan szexuális ingereik (csak a South Parkban), mint amilyenekkel a szerző felruhazza őket: „Ez a minden frigidek legfrigidebbike nő életében először és talán utoljára *nedvesedett*” (kiem. az eredetiben, 86.) Más helyen a következőket olvashatjuk: „szidni az anyját, a testvéreit, csúfolni vele, hogy állat, hogy buzi (buziállat stb.), hogy nemi beteg, hogy bizonyára mosdatlan és *merevedési zavara* van” (kiem. tőlem – Braun B., 36.). A megszólalók emiatt veszítenek hitelességükből, így paródia-jellegükből is.

Sajnos nem igazolódik be az az állítás sem, miszerint Sziránó „Karinthy Frigyes első számú földi helytartója”, hiszen, lássuk be, a kis „önmarcangoló” nem sokszor tud megnevetetni minket „humorával”. Sutkái többnyire borzasztó izzadságszagúak: „fél szav is megért egy”; „f...hahaha...f...fasztyú!” vagy a tanárok és diáktársak gúnyneveit idézve „Sonka Elemérné Mangalica Ilona” illetve „Hakanázy Vera”, Verát (vagy ahogy Sziránóék hívták: Hakapeszi Makit”.

A kötet egyik kiemelkedő írása *A Halálnak Nagy Albuma*, a 201. oldalon közölt elmélkedés a halálról. Bár Sziránó szájából hangzik el, gyöngé metaforikája ellenére is kiforrottabb, mélyebb, mint a többi szakasz, szinte a jobb Esterházy-sorokat jut-

tatja eszünkbe. Nem véletlen ez a helyénvaló, romantikus emelkedettség. Ebben a szakaszban Sziránó – vagy az egyik, vagy az összes, vagy a szerző, vagy akárki – mégiscsak megöli magát.

Nyerges Gábor Ádám prózai debütálása tehát nem elsöprő, de a *Sziránó-színfőna* (igen, í-vel és n-nel) vontatottsága ellenére is olvasható könyv. Túlzásnak nevezhető viszont Darvasi Ferenc megállapítása, amely a fülszövegen egyenesen „generációs regénynek” titulálja a művet. Igaz, sok benne az utalás a 90-es évek végi, kétezres évek eleji popkultúrára, számítógépes játékokra, a kártyacserélgetés rituáléjára, az esemesezés mámorára, mégsem ezek kovácsolnak eggyé egy nemzedéket. Sziránóból meg mindenhol csak egy van.

Mindenki emlékezik, álmodik, elköltözik **SZŐCS PETRA** első kötetében, a *Kétvízközben*. A versek rideg egyszerűségük ellenére izgalmas halálköltészetet alkotnak. **HORVÁTH IMRE OLIVÉR** értékelte a könyvet.

Egy lakóközösség halálköltészete

Szőcs Petra forgatókönyvíró, rendező, fotóművész, fordító, költő 2013-ban jelentkezett *Kétvízköz* című első verseskötetével. A címben megnevezett kolozsvári városrész, Kétvízköz – ahogyan a költő láttatja velünk – nyomaszó hely, csupa elmúlás, csupa halál, csupa emlékezés.

A kötet egészét áthatja a rögzítés szervezőereje: emlékek, álmok, elköltözők, emigrálok, haldokló családtagok jelennek meg a versekben. Állandó érzés az elhagyatottság és a magány, az egyik elbeszélő egészen az öngyilkosság gondolatáig süllyed. Azért is indokolt az „elbeszélő” kifejezés, mert a versekből történet áll össze: egy lakóközösség, egy család és a szomszédok története. De senki sem marad sokáig. Ahogy Szőcs Petra írja *Lakók* című versében: „mindennap új lakót hozok, / és lekaparom a falakat, hogy még nagyobb legyen a ház, / és szépen elférjenek”. Szép parafrázisa ez a borítófülön található Jékely-versrészletnek (*Elhagyott lakások siratása*).

A rögzítés, a versek és a bennük szereplő fényképek, használati tárgyak révén a lakók mintha sosem tűnnének el teljesen. Sőt a kötet záróversében egészen a testbe rétegződik a múlt: „mélyen zsebbe süllyesztem / a kezem, mert nem akarom, hogy látsszon a körmöm alatt / a rósa pirosa, nefelejcs kékje, Karl Trauser zöldje” (*Festék, költözés*). Bár a *Kétvízköz* egy kolozsvári polgári család története köré szerveződik, mintha egy letűnt, molyrágta kor halálköltészete is lenne ez. A petróleumlámpák, Leningrád, a krumplileves motívumokként torlódnak egymásra: „Petróleumlámpa takarja el a kifordult konnektort. / Anyám el akarja adni a házat” (*Függöny, lámpa*).

Visszatérő elem a szem és a hozzá kapcsolódó problémák, a sérülés és a vakság – a *Kétvízköz* versei erősen vizuálisak. A láttatáshoz több figurát hív segítségül a kötet, amely így a szereplírának is érdekes terévé válik. Megszólal a nagypapa, a nagymama, néhány névtelen, de behatárolható alak, sőt, a zseniális *Pihenő* című versben a keleti útját félbehagyó Kőrösi Csoma Sándor. A Kelet lenyomatai, az ortodox vallásosság, az orosz nyelv, a román utcanévek összefonódnak az elmúlás, a veszteség, az emlékezés gondolatával, mint az említett versben is: „*bennem már nincs meg az emlékek Ázsiája*”.

Nemzedékének többségéhez hasonlóan Szócs Petra is prózaverseket ír, ezért a formai bravúr rá sem jellemző. Nyelve sem kifejezetten költői, a versek líraiságát a szerkezet és a vizualitás adja. Ritkán használt trópusai viszont egyéniek és izgalmasak, például az *Este van* című versben: „*Egy repülő összeköti a Hold szarvait*”. A költő hajlamos az abszurd, groteszk megoldásokra is: „*Fertőzött vízben haldokló öregek úszkáltak, / s mohos köveken törtük össze csontjaikat*” (*Meghívás*). Szóképei itt-ott már-már Nemes Z. Márió bizarr hangvételt idézik: „*Vettem egy felmelegíthető gyereket, / négyşögletű nejlondobozban adták, / speciális zsírba fagyva. / Mikor rátettem a radiátorra, mosolygott*”. Izgalmas, szép versei mellett azonban találhatók olyan szövegek, amelyekben szinte csak a halál csupasz leírásának brutalitása adja a feszültséget, ilyen a *Kétvízközben* című kétsoros („*nincsen pestisjárvány, / mégis sokan meghalnak*”) vagy a *Visszahívó*, ahol a sorok tördelésén és Hamlet megidézésén kívül alig utal valami arra, hogy versről van szó.

A két fenti szöveg a többihez hasonlóan mellőzi a szóképek használatát, de minimalizmusukkal talán nem a legeltaláltabb alkotások a nyúlfarknyi kötetben. Ugyanígy elhagyhatónak érezhetjük a legtöbb verscímet: a *Festék*, *költözés*, a *Függöny*, *lámpa* vagy az *Önbizalomhiány* nem éppen frappáns címek, és keveset tesznek hozzá az értelmezéshez. Ennek ellenére a versek többségének mindenképpen előnyére válik a díszítetlenség, a pátosz hiánya, a túlírás elkerülése. A *Kétvízköz* rideg egyszerűsége hiteles költői hangról árulkodik. Több, mint jó kezdés.

Az Irodalmi Jelen esszé-sorozatot indított, és kerekasztal-beszélgetést szervez Márai Sándor *Hallgatni akartam* (Helikon Kiadó, 2013) című művéről. E munkáról számos recenzió született, de eddig szinte kizárólag csak irodalmárok értékelték, történelmi szempontból nem vizsgálták figyelemre méltó problémafelvetéseit. Ezt a hiányt igyekszik pótolni az Irodalmi Jelen, amikor történészeket kért fel, hogy esszéiben fogalmazzák meg véleményüket Márai Sándor munkájáról.

BARTHA ÁKOS

A harmadikutas Márai vallomásai

Őrök otthon egy kötetet, Márai Sándor Röpirat a nemzet-nevelés ügyében című írásának 1942-es kiadását. „*A magyarság Európa sorsának intézésébe nem szólhat döntő szóval, de saját sorsának intézése a kezében van*” – olvashatjuk a 36. oldalon. Ehhez nagyapám – aki 1944 márciusában szerezte be a könyvet – az alábbi széljegyzetet írta: „1944. III. havában már nem”. Mindig nyugtalanított a történelem efféle közelsége, a „velünk is megtörtént” banalitása, így ez a kissé kopottas könyvecske jutott eszembe, amikor hírért vettem a Márai-hagyaték kísértésének.

Szögezzük le: nem túl elegáns dolog egy – ez esetben szó szerint – korszakos író hagyatékát „a tudomány jelenlegi állásának” nekifeszülve korrektúrázni, még akkor sem, ha több helyütt cinkosan összekacsint velünk. Hentesmunkám mindenestre igyekszik kitérni az ideológiai buktatókra, előrebocsátva, hogy társadalomtörténészként a politikatörténet boszorkánykonyhájáról kevesebbet fogyasztottam.

A vállalt feladat nem könnyű. Márai hangsúlyozottan nem történeti értekezést készített, hanem egy kortárs művész – egy kivételesen érzékeny történelmi szenzor – tapasztalatait igyekezett rögzíteni. Szerzőnk valóban kiváló megfigyelő és több szempontból bölcs jó volt, amit jelez, hogy lappangó írásának több „házi feladatához” csak napjainkban látott hozzá a történelemtudomány. Hogy egy példát is említsek, ő már a negyvenes évek végén prognosztizálta, milyen bonyolult feladata lesz a társadalomtörténészeknek pártatlan-

nul elemezni a korabeli „»jobbboldaliság« igazi értelmét”, s valóban: e kihívásnak csupán az utóbbi néhány évben tett eleget a szakma.

A két részből álló írás alaptézise szerint 1938 és 1948 közt, a különböző diktatúrák szorításában „megszűnt egy életforma és egy műveltség”, a polgárság, mely teljesítményalapú, értékorientált erkölcsiségével az európai kultúra fő letéteményese a reneszánsz óta. Minden további sor ezt a tételt hivatott alátámasztani, a kísérlet kémcsövébe helyezve szerzőnket, jóllehet Márai – bármily fájó – nem volt polgár a szó társadalom- és gazdaságtörténeti értelmében. E népszerű fogalom alatt ugyanis a piachoz kötött középosztályt (iparosokat, kereskedőket, magántisztviselőket) értjük, miként egyetemi kézikönyvként használatos társadalomtörténeti szintézisünk is megkülönbözteti a polgárságot az „élethivatással” bíró értelmiségi középosztálytól (például az íróktól). Ennek ellenére a két csoport életmódja nagyon sok közös jegyet mutat (mint ahogyan eltérőeket is, gondoljunk csak Thomas Mann *Tonio Krögerére*), vagyis a Márai által oly sokszor és oly plasztikusan ábrázolt polgári lét valóban tapintható, ám elsősorban viselkedésszociológiai jelenség volt a két világháború közti Magyarországon (is). Ráadásul ehhez a polgári világhoz szerzőnk legalább annyira felemásan viszonyult, mint a parasztságból érkező népi írók a néphez – ám a megsokszorozódó, mozgó identitások szövegkonstruáló, kifinomult tükörijátéka már az irodalmár kollégák terepe.

A mi kiindulópontunk az Anschluss (1938. március 12.), Ausztria Harmadik Birodalom általi bekebelezése. A sorsdöntő márciusi napokhoz Churchill emlékiratainak segítségével, a nagypolitikát megidézve közelít a szerző, sőt mintegy színekdochészerűen a polgárság megszűnésének sűrűsödési pontjaként tekint erre az eseményre. Érzékelhetően José Ortega y Gasset (*A tömegek lázadása*) és Oswald Spengler (*A Nyugat alkonya*) szelleme lengi be a változásról és az új korszak kollektív emberéről írt részeket. A folyamat Máraínál nem letargikus, hanem egyenesen tragikus; nem véletlen, hogy – Németh Lászlóhoz hasonlóan – a görög műveltségéből hozza analógiáit (cserépszavazás, eufória, tragédia). Ennek némiképp ellentmondani látszik állítólagos megkönnyebbülése a honi polgárság megszűnéséről (helyesebb lenne felszámolásról beszélni, hangsúlyozva a tendencia időigényességét), jóllehet az új életforma kialakításában is fontos szerepet szán feltételezett osztályos társainak. De erről majd később.

A lebilincselően olvasmányos szöveg lényegi kérdésekben pontatlan és/vagy következtelen, vélhetően az anyag töredékes-ségéből, torzószerűségéből is adódóan. Márai nagyvonalú állításai mentén évszázadok csúszhatnak össze (így kerül például a svábság a török hódoltság kontextusába), másutt pedig a retorika útvesztőjében találjuk magunkat, mint például az iskoláztatási mobilitás kérdésénél. Eszerint a (nagy)birtokos osztály „még a legutolsó évtizedekben” sem zárta ki „egyetlen fiát sem a művelődési lehetőségekből” („ez a vád hazugság”) és a munkások és parasztok gyermekei „nagyon sok esetben” továbbtanulhattak, „számtalan” tehetséges és szorgalmas emberrel gazdagítva a társadalmat, ahol „aztán a polgári rendben helyet kaptak”. Szerzőnk ugyanitt elismeri, hogy ez a műveltség mégis a polgárság és az arisztokrácia „írásos előjogok nélkül is kisajátított tulajdona volt”, hiszen „a nagy tömegek nem jutottak az írás-olvasás alapvető ismeretein túl”. Zavarba ejtő a szöveg retorikai megformáltsága, hiszen nem kell a kliometrikus, azaz statisztikai adatokra építő történeti iskola feltétlen hívének lenni, hogy elbizonytalanodjunk a „sok ember”, a „viszonylag jelentős emberréteg”, a „számtalan” tehetség, vagy a „nagy tömegek” olvasásakor. Ha csak a népi írók többségére gondolunk, meg kell hajolnunk az „optimista Márai” megállapításai előtt, sőt annak utolsó félmondata egy nagyon fontos, sokáig politikai okokból negligált szempontot emel a szakmai párbeszédbe. A régebbi szakirodalom ugyanis megelégedett a népiek „osztályhűségével” („*Nem menekülhetsz*”), és megelégedett arról, ha ugyanők a Magyar Nemzeti Bank sajtóreferenseként dolgoztak, többszobás budai lakást tartottak fenn, elit kávéházakat látogattak, egyszóval polgári életet éltek. Márpedig a „sok” népi tehetség zöme valóban igyekezett integrálódni a polgári társadalomba, noha a folyamat feltárásával még adós a történelemtudomány. Ha viszont a számok nyelvén szeretnénk olvasni – és történetesként ez szomorú kötelességünk –, ez a „sok” valójában igen kevés (á la pesszimista Márai): 1930-as adatok szerint ugyanis a közszolgálati és szabadfoglalkozású értelmiségi keresők nem egészen 3%-a jött az agrárszegénységből. Még zavarba ejtőbbek a polgárság művelődésének esélyegyenlőségéről írottak, hiszen Márainak tisztában kellett lennie a *numerus clausus* gyakorlati következményeivel.

A szerző történet szemlélete sem egyszerű képlet. Érdekes módon úgy mutat több ponton rokon vonásokat a népi mozgalom

múltértelmezésével, hogy szinte végig azt a (keresztény-tradicionalista, „idealista”) történetfilozófiai iskolát követi, melyet korábbi műveiből is megismerhettünk, és melynek talán legismertebb mai képviselője John Lukács (noha ő egy bő fél évszázaddal kitolja az általa csak „újkor”-ként definiált epocha alkonyát). Márai a százötven éves török hódoltságot – hazánkban érthető és bevett módon – „sarcoló, fojtogató, barbár önkényuralomként” értelmezi. A kurrens külföldi szakirodalom ezzel szemben az iszlám terjeszkedésének kultúraformáló erejét hangsúlyozza. A pusztítás következményei főként a Kárpát-medence közepén voltak szembeötlőek, ami egyben a „nemzeti kötőanyagként” definiált polgárság itteni gyengeségét és „torzulását” is eredményezte.

További kapcsolódási pont Márai Budapest-ellenessége, ami azonban nem egyfajta – népi, konzervatív vagy épp antiszemita – modernitáskritika jegyében fogalmazódott meg, hanem művelődési alapon. Írónk a felvidéki és erdélyi polgárságot, valamint a vidéki zsidóságot tartja a legőszintébb magyar kultúrafogyasztónak. Így került pellengérré a „Duna–Tisza közírók paraszt, a dzsentri, a pesti ügynökölő, kereskedő polgárság zöme”. Végső soron tehát Márait is foglalkoztatja a parasztpolgárosodás (hiánya), ráadásul szóhasználata is emlékeztet helyenként a népiekre. Például amikor Trianon és a földkérdés kapcsán „sorskérdésekről” értekezik.

Alapvető különbség mutatkozik a dualizmus megítélésében, ahol a népiek az elmaradó szociális reformokat és a közjogi kérdések túlréprezentáltságát hangsúlyozták, esetenként egyfajta mentális törést is feltételezve (Németh László). Márai szerint a kiegyezés kora „nem volt hősi korszak, de a békés építés és a művelődés korszaka volt”. Itt mindkét olvasatnak van valóságalapja, mindazonáltal a „boldog békeidők” urbánus polgárosodása mintha hangsúlyosabb lenne a történészek jelenlegi szakmai párbeszédében. Banális okai is lehetnek e tendenciának, hiszen a parasztság időközben felszámolódott, míg a modernizálódás nyomai velünk maradtak (lásd: Budapest). Végezetül megemlítendő, hogy bár Márai egyáltalán nem szimpatizált a népiekkel, a Horthy-korszak legsúlyosabb problémájának Trianon mellett az elégtelen földreformot tekintette, mely hitében osztozott a „túlzó, paraszti gyűlöletől és kapzsiságtól elvakult, falusi származású” írókkal. Ennek tükrében érdekes kettősség (következetlenség?) a nagybirtok mellett lándzsát törni. A történettudomány friss eredményei ezen a téren osztják

Márai cizelláltabb vélekedését a szakszerű nagyüzemi gazdálkodás 1945 előtti jelenlétéről, és kultúrantropológiai elemzések tárgyalkódás az általa okkal kiemelt úr–cseléd viszonyt is (ami bizony nem jött rosszul a tévesztés kivitelezésekor, az önálló parasztság erőszakos felszámolásakor).

A revízió kényes kérdésére térve megállapítható, hogy bár az „anyások” vs. „bennszülöttek” szinte koloniális egymásra csodálkozása „nem jön át” a manapság is népszerű korabeli filmhíradókból, a második részben hosszasan elemzett visszasságokat a legfrissebb kutatások megerősítik. Nehéz ügy ez. Érdemes összevetnünk Márai kötetbeli, negyvenes évek végén papírra vetett, megsemmisítően szarkasztikus sorait nevetségesnek titulált hazatéréséről (menetoszlopba szervezve, díszlépésben masírozva) és alábbi, 1938-as tudósítását: *„E pillanatban Kassa népe, az ünneplők és a névtelen közönség nem tud betelni a kormányzó nevének éltetésével. Ez a »Horthy! Horthy!« nem egyszerű üdvözlés; ez a pillanat, amikor egy nép üdvözli szabadítóját, s utoljára így talán csak Rákóczi Ferencet üdvözölte Kassa és Felső-Magyarország népe az utcákon”*. Tíz évvel később, visszatekintve már úgy tűnik: „az öröm nem volt olyan mély, őszinte.” Láthatóan igen nehéz és a kisebbségi magyarság miatt különösen felelősségteljes feladat hárul ehelyütt a történészekre, hiszen egymásnak ellentmondó adatokból kell(ene) kihámozni egy 75 évvel ezelőtti, sokrétű valóságot. A sérelmi (tudomány)politikát meghaladó kiutat a revízió kapcsán (is) az ágensi perspektíva, a saját történetek megismerése és az „őslakók” vs. „gyarmatosítók” újszerű értelmezési kerete nyújthat – ehhez pedig fontos adalékokat kapunk a kötetből.

Márai a magyarság számára „belső használatra” szánta munkáját, melyben kendőzetlenül ír 20. századi történelmünk legsötétebb oldalairól. Például arról, hogy 1938-ra „a magyar polgári társadalom nagy többsége rokonszenvezett a nemzetiszocialista eszmékkel”. Állítását az 1939-es – immáron egységesen titkos – választások eredménye igazolni látszik, hiszen a szélsőjobboldali pártokra leadott mintegy 900 000 szavazat a kormánypárt első számú kihívójává tette a radikális alakulatokat. Kisebb pontatlanságokat itt is találunk, „a határozottan és bátran náciellenes” arisztokraták kapcsán a szörszálhasogató történésznek kötelessége megemlíteni (nem túl) „üditő” kivételként Pálffy Fidél és Festetich Sándor nevét.

Zavarba ejtő az 1944-es nyilas államcsíny forradalomként való értelmezése is, noha „az eszme” valóban forradalmi megújulást hirdetett (szürreális terveken keresztül). Az önállóan gondolkodó, hagyományörző polgárságot azonban nemcsak totalitárius rendszerek akarták felszámolni, az erodálódás korábban kezdődött. Márai a szóbeli stigmatizáláson keresztül érzékelteti, mit jelentett a Horthy-korszakban „destruktívnek” lenni, és mit takart 1945 után a „reakciós” kifejezés. Másutt az esszencialista fogalomhasználat veszélyeire figyelmeztet, vagy épp az egyik diktatúrából másikba békésen átvándorló sztereotípiákra mutat rá. Fontos részek ezek, mivel ma sincsen megfelelően benne a történeti tudatban, hogyan ágyazott meg a barnuló etatizmus – a német és olasz mintájú állami ideológia – harmincas évekbeli térnyerése a későbbi vörös diktatúrának. Nem a kétfajta diktatúra közkedvelt – és eredendően sematikus – „egykutya” felfogását hiányolom, hanem annak bemutatását, hogyan kondicionálta a társadalmat az állam saját túlzott hatalmára (tervgazdálkodás, hadigazdaság, állampolgárok bizonyos csoportjainak diszkriminációja).

Márai már kortársként felfigyelt a minőségellenesség és a harácsolás kifinomult formáira, a zsidótörvények hiénahangulatára és a strómanrendszer által szavatolt kontraszelekcióra. Értékelését, szomorú társadalmi tablóját az újabb szakirodalom megerősíti. Nem ennyire egyértelmű a helyzet a felelősséget illetően, ami még manapság is élénk vitákat gerjeszt (nemcsak szakmai berkekben). Szerzőnk itt ahhoz a vonulathoz csatlakozik, akik méltányolják a „hivatalos körök” uszítva is életmentő politikáját, és a német nyomást hangsúlyozzák. Nincs mindenben igazuk: a magyarországi deportálás németek által is csodált rekordteljesítményét egyáltalán nem az író nemzet-karakterológiai fejtegetéseiben taglalt „édes lomhaság” jellemezte. Hozzá kell tennünk azonban Márai következtetését is, miszerint „mindezt viselnünk kell a felelősséget”; nemcsak a bűnt elkövetőknek, de a szerepét be nem töltő értelmiségnek, a történelmi egyházaknak és végső soron az önkény előtt meghajló teljes társadalomnak. Ami pedig a politikai felelősséget illeti, vitriolos megfogalmazása szerint „a királytalan királyság kiskirályainak fellengzős panoptikuma” leszerepelt a nagy vizsgán. Sapienti sat.

Kukacoskodjunk tovább. Itt van mindjárt a Vitézi Rend, mely szervezet semmiképp sem az „új elit” szándékával hozták létre, hanem nemzetvédelmi, politikai és szociális okokból a kurzus bázisaként

– ez pedig komoly különbség. Közismert tény az is, hogy Bárdossy nem üzent hadat a Szovjetuniónak, „csak” bejelentette a hadiállapot beálltát. A legfrissebb kutatások megcáfolták a „guruló márkák” mítoszt is, miként az egységesen nácibarát honi svábság e könyvben is felsejlő tézise sem tartható. A társadalmi berendezkedés Szekfü Gyulára hajazó elnevezését („neobarokk fasizmus”) szintén el kell vetnünk, hiszen mértéktartó megítélés szerint a Horthy-kori Magyarország nem fasizmus, hanem autoritatív jellegű, korlátozott parlamentarizmus alapján működő állam volt. Mindez persze mit sem vesz el a döbbenetes jelenet hitelességből, amint a magyar belügyminisztérium névmagyarosítási osztályán kapacitálják Grosschmid urat „jó németes” neve megtartására („jó németes” időkben).

Megjegyzendő, hogy mind Bárdossyról, mind Bethlenről kiváló portrét kapunk, főképp utóbbi sikerült szellemesre, noha Trianon említésre sem kerül az elmulasztott reformok kapcsán (ami azért igazságtalanság). Ha pedig kitekintünk a világpolitikára, szerzőnk mindössze akkor téved nagyot, amikor Hitler bukását Lengyelország lerohanásához köti a Szovjetunió elleni hadjárat helyett. Társadalomtörténeti szempontból pedig a konkviztádorok polgári mentalitása és az amerikai pionírok idealizálása („erkölcs és haladás”) kapcsán hümmöghetünk, fejet hajtva az amerikai modern társadalomtörténeti iskolák bennszülöttekre fókuszáló eredményei előtt.

Míg Márai tehát helyenként pontatlan, bizonyos kérdésekben megelőzte korát. Ilyennek tekinthetjük a nemzeti eszméről papírra vetett gondolatait: „Sokat gondolkoztam az elmúlt években, van-e még jogosultsága a nemzeti érzésnek.” Vélhetően nem kell külön ecsetelnünk, hogy ez a kérdés korunk értelmiségét még élénkebben foglalkoztatja, mivel a hagyományos megközelítések (kultúrnemzet vs. államnemzet) ma már tartatlannak látszanak. Márai ezt még nem tudhatta, de látnoki képességekre vall a következő gondolatmenet: „Ha Nyugat-Európában egy napon megvalósítják nagyobb területek, több országok között a vámközösségeket vagy éppen a közös pénzt, ez már önmagában is elég, hogy a nemzeti országhatárok idővel spiritualizálódjanak, s az ilyen példa vonzása elől a dunai népek sem térhetnek ki.” Figyelemreméltó, Németh László „tejtésztvériségével” rokon megállapítása szerint „a Duna-tájnak közös sorsa van”. Kár, hogy a szép eszméből vajmi keveset igazolt a történelem (amiről persze aligha írunk tehetnek).

„Mi az, ami a polgárságból történelmi szerepkörnek megmaradt?” Szerzőnk reménykedik, „hogy ez a humanista polgári szellemiség lesz a tömegek pionírja az új társadalmi életforma, a szocializmus felé való – *meggyőződésem szerint elkerülhetetlenül szükséges* – fejlődés nehéz útján” [kiemelés: B. Á.]. S bár Márai érzékelte saját naivitását, meglepőek a szocializmusról mint „egy nagyobb szabadságot ígérő hazáról” írt sorok. Persze az emigráns szocializmusa nem Rákosi kommunizmusa: „Eljutottam a meggyőzéshez, hogy a kapitalista termelési rend csak akkor tud az eltömegesedett világban egyénnek és tömegnek életformát mondani [sic!], ha emberszabású egyezkedést köt a szocializmussal.” Könnyen asszociálhatnánk ehelyütt Dubček emberarcú szocializmusára, de ne essünk az anakronizmus vétkébe, és utaljunk inkább vissza ismét Németh Lászlóra és a minőség forradalmára. Annál is inkább, mivel Márai szocializmus és kapitalizmus egyfajta ötvözetében gondolkodik, vallva, „hogy az emberi világban az egyetlen, igazán hősies út mindig a parancsuralmak fanatikusa által gyűlölt Harmadik Út.” Így, nagybetűkkel. A polgárságban szocializálódó harmadikutas értelmiségi vallomásai tehát a népiségre irányuló újabb kutatásokat látszanak igazolni, melyek a népi mozgalom csúcspontját épp a Márai által tárgyalt időszakra, 1938 és 1949 közé helyezik. Ekképp különösen érdekes feladatnak ígérkezik a tetőző népi hullám és a pusztuló (poszt)polgári mentalitás összehasonlító elemzése – de ez már egy másik írás tárgya lehetne.

Végezetül szólunk kell a kötet szöveggondozásáról is, mely sajnos elmarad mind az impozáns külső (borító, tipográfia), mind a tartalom mögött. Nem is a szövegben maradt néhány elütés, javítatlan mondat szerkezet, tárgyi pontatlanság zavaró elsősorban, hanem a jegyzetelés – sajnos nincs jobb szó – abszurdítása, vagyis a jelzés nélküli végjegyzetek alkalmazása. Ráadásul sok esetben jobb is, ha nem lapoz hátra az olvasó, hiszen a helyesírási ilag is véleményes megoldások (központosítás hiánya) mellett a szerkesztő gyakorta kritikátlanul vesz át értelmezéseket (Volksbund, Bárdossy). Ezen felül tárgyi tévedések is becsúsztak. A fasizmus, nemzetiszocializmus, hungarizmus egybemosása (Ribbentrop, Szálasi) vélhetően csak a szakmabelieknek szúr szemet, ám a zsidótörvények összekeverése, Teleki Pál első miniszterelnökségének kifejtése vagy a hirosimai atomtámadás 1946-ra datálása már bántó figyelmetlenség.

csakis pozitív lehet. Kevés izgalmasabb dolog van ugyanis, mint egy kiváló elme útmutatásával tapintani rá a történelem ütőerére, tekinteni át az „egész látóhatárt”. Pontosabban félmúltat, amely nekünk mégis már szinte régmúlt. Annak azonban lezáratlan.

Csak az irodalmár kollégáknak lesz igazuk azzal a fránya tükörjátékkal.

Szakirodalom

A magyar jobboldali hagyomány, szerk. ROMSICS Ignác, Bp., Osiris, 2009.

Bevezetés a társadalomtörténetbe: hagyományok, irányzatok, módszerek, szerk. BÓDY Zsombor, Ö. KOVÁCS József, Bp., Osiris, 2006.

DOBOS István, *Az én színrevitele: önéletírás a XX. századi magyar irodalomban*, Bp., Balassi, 2005.

EGRY Gábor, „Két pogány közt”? Régió, nemzet, őslakók és gyarmatosítók a két világháború közti Erdélyben, *Múltunk*, 2012/ 4, 66–88.

FEKETE Balázs, *A modern jog határain túl = Iustitia modellt áll: tanulmányok a jog és irodalom köréből*, szerk. FEKETE Balázs, H. SZILÁGYI István, Bp., SZIT, 2011, 75–112.

FODOR Pál, *A török hagyaték. Magyarország Kelet és Nyugat között*, Rubicon, 2013/9–10.

GYÁNI Gábor, KOVÉR György, *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*, Bp., Osiris, 2003.

GYÁNI Gábor, *Nép, nemzet, zsidó*, Pozsony, Kalligram, 2013.

GYURGYÁK János, *Magyar fajvédők*, Osiris, 2012.

LUKACS, John, *Egy nagy korszak végén*, Bp., Európa, 2005.

KEREPESZKI Róbert, *A Vitézi Rend 1920–1945*, Attraktor, 2013.

Ö. KOVÁCS József, *A paraszti társadalom felszámolása a kommunista diktatúrában: a vidéki Magyarország politikai társadalomtörténete: 1945–1965*, Bp., Korall, 2012.

PAKSA Rudolf, *Magyar nemzetiszocialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma, pártjai, politikusai, sajtója*, Bp., Osiris–MTA BTK TTI, 2013.

PAPP István, *A magyar népi mozgalom története: 1920–1990*, Jaffa, 2012.

PÜSKI Levente, *Főúri identitás a két világháború közötti Magyarországon: Esterházy Pál herceg = Generációk a történelemben*, szerk.: GYÁNI Gábor, LACZAY Magdolna, HIK – TE, Nyíregyháza, 2008, 167–173.

ROMSICS Ignác, *Magyarország története a XX. században*, Bp., Osiris, 2003.

SALLAI Gergely, *Az első bécsi döntés*, Bp., Osiris, 2002, 169.

SPANNENBERGER Norbert, *A magyarországi Volksbund*, Bp., Lucidus, 2005.

TURBUCZ Dávid, *Horthy Miklós*, Bp., Napvilág, 2011.

UNGVÁRY Krisztián, *A Horthy-rendszer mérése: diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon*, Jelenkor, 2012.

KISS ZSUZSANNA – RAB VIRÁG

A múlt csapdái

„...egy problémát nem lehet megoldani azzal a gondolkodásmóddal, amely magát a problémát létrehozta.”

Albert Einstein

Kísérlet és demonstráció

Ez az esszé kísérlet és egyben demonstráció. A kísérlet terepe történelem, irodalom és pszichológia metszéspontjában határozható meg, vagyis interdiszciplináris munka. Demonstráció, mivel az **együtt-alkotás** és **együtt-működés szükségességére** akarja felhívni a figyelmet. Ilyen értelemben kissé rendhagyó intellektuális utazásra hívja az olvasót.

Az esszé megírásának feltétele az volt, hogy a szerző(k) a történettudomány eszköztárával közelítsenek Márai Sándor könyvéhez. A „Hallgatni akartam” életrajzi mű, önvallomás, amelyben a szerző a nemzeti múlt egy darabját mutatja be keserű ön- és mi-kritikával. Ez az író dolga. „Az író, a művész éppen úgy ember, mint mindenki más, de [...] mégis ők az emberek között azok, akiknek idegrendszere legközvetlenebbül, érzékenyen fogja fel az ember és a világ viszonyának minden változását”¹ – írja Márai. Vagyis az író, akár egy szeizmográf, a zsigereiben érzi a történelem „történését”. Valószínűleg sok más ember is képes erre, ám az erre való reflektálás szöveggé formálása már továbbörökített vagy tanulás útján megszerzett képesség. A gondolatok kimondása nagyon fontos. Sokkal fontosabb, mint gondolnánk, ugyanis az a *képesség*, hogy magunkról mesélni tudunk, az autobiografikus tudat kialakulását segíti. Az a gyermek, felnőtt vagy csoport, amely a hallgatást választja, tulajdonképpen akarva-akaratlan a felejtés útjára lép. A kommunikációs passzivitás tehát megakadályozza az emlékezést, megszakítja azt a kontinuitást, amelyre énünket felépíthetnénk.

A történésztől mint az emlékezés „szakértőjétől” általában azt várják, hogy a múlt objektív valós(s)ágát mutassa be, források

¹ Márai Sándor (2013): Hallgatni akartam. Budapest 9. o.

alapján alkosson hiteles beszámolót. E feladatuknak, úgy gondoljuk, többségében tisztességgel eleget is tesznek. A társadalomtudományokban megjelenő posztmodern gondolat és később a kvalitatív paradigma azonban arra hívták fel a figyelmet, hogy egy adott eseménynek mindig van legalább egy átélt univerzuma, és ugyanakkor legalább egy vagy több értelmezési kerete. A 20. század története rengeteg olyan szubjektív írásos forrást hagyott az utókorra, melyek feldolgozása a történészekre vár. Ezek az írások azokat az átélt univerzumokat jelentik, melyek a nagy egész darabjait adják, vagyis azokat a *pszichés valóságokat* tárják elénk, melyek a kortársak észlelését és cselekedeteit meghatározták. E korabeli „szubjektivitások” feltárása mindenképpen több tanulsággal szolgál az utókor számára, mint az archívumok statisztikái. Az emberről szól az embernek, akár az irodalom és a pszichológia; és tegyük hozzá, valójában majd minden tudományos kutatás legfőbb célja ez. A történeti kutatás lényege, hogy bemutassuk, hogyan szövi bele magát az egyén a mindenkori jelenbe. Az ember mindig egy rendszer része, és valójában maga is az. E két rendszer folyamatosan hat egymásra, megszakíthatatlan dialógusban vannak. Vajon mit tudunk mi ezekről a folyamatokról? Van-e sejtésünk a rendszer mélyén ható logikákról, melyek afféle evidenciaként (Foucault kifejezésével) a dolgok „elgondolhatóságának” kereteit szabják meg? Elgondolkodtunk-e azon, hogy a múltképünket vajon mennyire határozza meg a gondolkodás nemzeti kerete, saját jelenünk és saját életünk tapasztalatai? A mindenkori jelen embere saját korszakát gyakran „különlegesnek” gondolja, a múlt eseményeinek kontinuitását alig-alig veszi észre. A történész egyik feladata éppen az, hogy ezeket a folyamatokat feltárja és tudatosítsa, hisz jelenünket csakis a múlt ismeretében érthetjük meg.

Emlékezni tehát – úgy tűnik – nem is olyan egyszerű. A száraz adatok mellett a sok-sok szubjektív valóság vajon hogyan kap teret ebben a megismerési folyamatban? Anélkül, hogy a relativitás (általában tévesen értelmezett) posztmodern útvesztőjébe vesznénk, ezen írás keretében éppen azokra a *csapdákra* szeretnénk felhívni a figyelmet, melyek az emlékezés útját kísérik, s melyekbe rendszerint bele is sétálunk. A csapdából való kijutásnak két elengedhetetlen feltétele van: az egyik a *döntés* arról, hogy ki akarunk jutni a kelepceből, a másik pedig az irány meghatározása, amely – bármerre indulnánk is – végül csakis *felfelé* lehet. Ezért múlt és jelen fölé emelkedve, most egy törté-

neti meta-perspektívából indulunk, hogy a csoport és az egyén (esetünkben egy író) választásait elemezve a jelenhez térjünk vissza. Márai könyvén és személyiségén keresztül mutatjuk be a *választás fontosságát és a döntéssel járó felelősség súlyát*.

Múltértelmezésünk csapdáiról – a választott múlt tanulsága

Az emlékezés az egyik legfontosabb pszichés funkciónk. Ha nem emlékeznénk, akkor elveszítenénk az önmagunkról való tudást, hisz a tudat folyamatossága (vagyis annak érzete) csakis az emlékezés által jöhet létre. Ám az, hogy mire emlékszünk és mire nem; illetve amire emlékezünk, arra hogyan emlékezünk, ez már újabb problémát vet fel, mégpedig a *múlt konstruáltságának* kérdését. A történeti tudás megszerzése a történész részéről folyamatos hermeneutikai munka, sosem lehet teljesen semleges, hisz nemcsak a történész személyisége van benne, hanem a jelen teljes paradigmarendszere is. Vagyis a múlt, jelen és jövő viszonya sokkal inkább egyfajta holografikus mezőként írható le, ahol az egyik rész a másikba ágyazva rendeződik, és a tér minden szelete az eredeti információ egészét tartalmazza.

Az ember képtelen arra, hogy a múltat *teljességében* őrizze meg. A velünk és a nem velünk megtörtént eseményekből képtelenek vagyunk mindenre emlékezni. Ahogy Gyáni Gábor írja, a múlt nagyobbik része valójában élettelenül hever előttünk és senki sem birtokolja.² Egyén és közösség ezért leginkább azokat az eseményeket tartja meg emlékezetében, amelyeknek relevanciája van a jelen számára, vagyis a „múltból” választani kell. Bár ami megtörtént, afölött nincs hatalmunk, vagyis nem választás kérdése, ám *amit a megtörténtről gondolunk, valójában mindig egyfajta választásból következik*. Ahogy egy trauma nem attól válik traumává, mert a borzalom megtörtént, hanem azáltal, amit gondolunk róla; a jelenség értelmezése (attribúció) alakítja traumává. Ez az attribúció pedig ettől a pillanattól kezdve megteremti az esemény pszichés valóságát, és elkezdi alakítani az egyén/csoport észlelését és cse-

² Gyáni Gábor: Hagyomány és történeti tudás. In: Török J (szerk.) (2007): Hagyomány és modernitás 54–63. o.

lekedeteit. A múlt választhatósága azonban nemcsak a múlt eseményeinek értelmezését jelentheti, hanem új origókat is, egyben történetek szelekcióját. Ez utóbbi legmarkánsabb eseteit példázzák a politikai rendszerváltások. Ez esetben az új rendszer képviselői úgy gondolják és érzik, hogy nyilatkozniuk kell arról, hogy kikkel és mivel vállalnak ideológiai kontinuitást. Ez már a fáraók korában sem volt másképp. Az előző fáraó nevét ugyanis, ha nem tetszett a rendszer, egyszerűen kivésték a közintézmények falából. Vagyis úgy tűnik, itt egy reflektálatlan emberi univerzáliával van dolgunk. A csapdát ez esetben az jelenti, hogy e közösségvállalások kizárólag ideológiai csoportok konstruált múltját jelentik. A „történelmi olló” használata ebből a szempontból teljesen logikus, ám csakis ebből a szempontból. A múlt értelmezésének egyik csapdája, ha azt gondoljuk, hogy ideológiai szempontból homogén közösségekben élünk. E téveszme vezet ahhoz az érveléshez, hogy a közös történetből ki lehet ollózni azokat a részeket, melyek nem illeszthetők problémamentesen a közösség önmagáról alkotott képébe.

Márai vallomása erről is szól. Egy emberről, aki visszatekintve átértékeli önmagát, és nyíltan leszámol azokkal az illúziókkal, melyek az Anschluss utáni tíz év politikai történéseit meghatározták. A múlt értelmezésének „nemzeti” és „keresztény” csapdáit mutatja meg kíméletlen, keserű őszinteséggel. Márait akár az a vád is érhetné, hogy nem elég patrióta. Csakhogy ez az ember 1939-ben nemcsak új nevet választott, hanem múltat és sorsközösséget is. Döntést hozott arról, hogy többé nem a magyarországi németekhez, hanem a magyarokhoz tartozónak vallja magát. Persze e döntés perspektíváját meg is fordíthatjuk, hiszen akként is érvelhetünk, hogy Márai mindig is magyar íróként írt és gondolkodott, névmagyarosítása így egy már előzőleg meghozott választás „hitelesítése” volt. Márai azt a közösséget választotta, amellyel sokkal inkább a hely kapcsolta össze, mint apáinak története. Nem tett mást, mint állampolgári jogát gyakorolva, múltat választott. Az ő története bármelyikünk története lehetne, hisz a családunkat (többnyire) nem választjuk, de azt, hogy mely közösség(ek) tagjaként határozzuk meg önmagunkat (nevezzük ezeket Benedict Anderson³ fogalmával elképzelt közösségeknél), már igen. A magyarországi németek közül sokan

³ Benedict Anderson (2006): Elképzelt közösségek. Gondolatok a nacionalizmus eredetéről és elterjedéséről. Budapest.

hoztak Máraihoz hasonló döntést vagy épp ennek ellenkezőjét. Ez is közös történetünk része. A *társas identitásunk* tehát mindig egyfajta *választáson alapul*.

Választott szerepek – identitáscsapdák

Önmagunkról való tudásunk és folytonosságunk érzését az identitás fogalmával ragadhatjuk meg. Életünk lényegét adja, hogy kiként, miként határozzuk meg önmagunkat és hogyan reagálunk azokra a mindennapi kihívásokra, melyek e döntésünket kétségbe vonják. Azt a képet ugyanis, amelyet magunkról megalkotunk – akár egyenként, akár csoportként –, nap mint nap fenn kell tartanunk, ha összeomlik, újra kell építenünk. Ezek a mi mindennapi választásaink. E szerepeinkkel együtt olyan tulajdonságokat, érzelmeket, reakció- és gondolkodási módokat is átveszünk, melyek valójában a szerep részei és reflektálatlanok maradnak. Márai írását ebből a szempontból vizsgálva a „Hallgatni akartam” lapjain egy ember identitás-háromszöge rajzolódik ki.

E triangulum első sarokpontja az *írói szereppel* való azonosulás. Márai számára e szerep különlegességét jelenti, hogy az írónak „előérzetei vannak” (9), zsigereiben érzi a változást és képes arra is, hogy egy „műszer” precizitásával rögzítse észleleteit. Visszatekintve mutatja be, hogyan értékelte át az írói feladatot, és miben látja hivatása igazi lényegét. Kétségbe vonja azt az idealisztikus elképzelést, hogy az író feladata a hősi ellenállás és példamutatás (11) lenne. Az is illúziónak bizonyult számára, hogy íróként égi üzenetet közvetítene az anyanyelvén (23), és hogy az egész nemzet írója lenne (24).

Márai önmeghatározásának második elemét magyarsága jelenti. „Magyar író vagyok”(36) – jelenti ki, és ez hatalmazza fel őt arra, hogy a nemzet történelmének egy darabját megírja, akkor is, ha nem hivatása a történetírás (36), és akkor is, ha e múlt valójában egy választott sorsközösség múltja. A korszak, amelyben élt, már Trianon hagyatékával terhes. E nemzeti trauma következményeképpen Magyarországon megbicsaklott a nemzeti

identitás. A társadalom – Bibó kifejezésével – hisztérikus állapotba menekült, és úgy tűnik, ezt a traumát a mai napig sem heverte ki. Márai ennek a világnak a polgára, magyar identitásának válságában már benne van a sokkoló nemzeti trauma is. Számára a magyarság olyan értelmezési keretté rögzült, amely egész életét végigkísérte. Az általa rajzolt tükörben egy magányos „áldozatnemzet”(25) jelenik meg, melynek „gerince [a sok megpróbáltatás miatt] eltört” (26). E kétértelmű megállapítást a *passzivitás és a hallgatás* kapcsolja össze: A nemzetnek, amely megfáradt a történelem vérzivatarában, úgy tűnik, arra sincs már ereje, hogy a mentális romlást megállítsa. Márai magyarságképében a „finitizmus” sztereotípiái bukkannak fel, noha a tragikus magyarság tana leginkább a népi íróknál jelenik meg a két világháború között. Vagyis a kép, amelyet a magyarságról alkotott, ahogyan ezt a közösséget „elképzelte” (ld. Anderson), jelenének szűrőjévé válik. Számára ez a horgony, melyet addig nem tud eloldani, amíg „az emberek nem valósítják meg a nemzetfölötti társadalmi együttélés eszméit.” (37) Bár tisztában van azzal, hogy „az idő már túlhaladt a nemzetek határsorompói fölött”(36), és komoly kétségei vannak a nemzeti gondolatot illetően, mégsem adhatja fel, mert máskülönben számára „a létezés és a szellemi munka értelmét” vesztené. (37)

Márai önmeghatározásának harmadik pillérét jelenti a *polgári tudat*, mely valójában nem választás, hanem születés eredménye. A polgárság a magyar társadalom zsidó, német, skandináv és magyar nemesi származású elemeinek kohéziójából jött létre.⁴ E társadalmi csoport önálló identitást hozott létre, amely számos szubjektív elemből állt, többek között abból a kollektív emlékezeti tartalomból, melynek őrzője sokáig a család volt. A polgárság azonban sohasem volt homogén, tarka életvilágok különültek el benne, és úgy tűnik, soha nem is tudott volna megfelelni azon írói elvárásoknak (a nemzeti kultúra tartópillére), melyek Márai ars poeticájában megjelennek. A polgárság bomlásához hozzájárult a huszadik század harmincas éveitől egyre inkább erősödő (tőkés)polgár-ellenes tendencia, amely 1945 után sem változott, csupán súlypontja helyeződött át a jobboldalról a baloldalra. Márai irodalmi tükörében az „igazi” polgár-

⁴ Gyáni Gábor: A magyar polgári elit értékrendszere és regionális változatai. Tér és társadalom, 24. évf. 2012/2. 5-16. o.; itt 10. o.

ság Trianon okán elveszett, a „bugris” azonban túlélte. E tartás nélküli réteg, mely képtelen megfelelni annak az elvárásnak, hogy a „nemzet kötőanyagaként” a műveltség terjesztéséről és megtartásáról gondoskodjon, Márai számára örökre elveszett. A Hallgatni akartam olvasásakor azonban az olvasó számára világossá válik, hogy a bukás oka nemcsak az uralkodó politikai rendszerek polgárellenességében keresendő, hanem abban a „bosszúálló” (55), „minőségellenes” (53), „nácibarát” (40, 132) mentalitásban is, mely valójában rendszerektől függetlenül is kezdetét vette a harmincas években. A polgárság, melynek feladata Márai szerint a magyar kultúra megtartása lett volna, nem tudta betölteni ezt a szerepét. „Ebben a tíz évben megszűnt egy életforma és egy műveltség. Ebbe az életformába és műveltségbe születtem, s mikor megtudtam, hogy a polgári életforma az én hazámban nincs többé, *különös nyugalmat éreztem.*” (7) Márai tehát megkönnyebbült, hiszen a polgárság szerepvesztésével megszűnt az a nyomás is, amely a történelmi szerep betöltésének felelősségéből eredt. Ez volt a „különös nyugalom” oka.

Úgy tűnik, Márai identitás-háromszögének mindhárom szerepe válságba került. Írói létének alapja, a magyar nyelv, Amerikában lényegét veszti: „...tudom – írja –, hogy soha idegen nyelven teljes értékű sort nem tudok leírni.” (37) A polgárság, melyhez társadalmilag tartozott szinte „elolvadt” az Anschluss után, és utolsó „romjait” a szovjet rendszer tüntette el. A reflektált múlt okán pedig a „magyarnak-lenni-öröm” érzése többé nem élhető meg feltétel nélkül. Márai számára ez kétségtelenül többszörös trauma. (Gyermekének elvesztése jelentette azonban minden veszteségének legnagyobbikát. Már apa sem lehetett.) Olyan szerepektől kellett búcsút vennie, amelyekkel korábban teljesen azonosult. Reakciója e veszteségre a gyász. Márai ezzel a valomással *gyászol*. A történetet már nem kísérik heves érzelmi reakciók, elfogadja a veszteséget, és szeretetteljes érzésekkel veszi körül az emléket. Ezzel példát mutat a mának; a magyar polgári író példáját.

Különös, hogy az „elvesző” háromszög csapdájából az író lehetőségeit kihasználva nem lép elő MÁRAI SÁNDOR. Az identitás szerepek választása, úgy tűnik, fatális és visszavonhatatlan, nem nyitja a „személyfölöttiség” gyógyító lehetősége felé. Bár felvillantja, de nem lép tovább azon értékek irányába, amelyek

önmagához, önmagán keresztül pedig az emberekhez vezetnék vissza. Tehetetlenül áll a „nemzeti” gondolat nacionalista túlkapásaival szemben, látja azokat a kényszerpályákat, melyek az országot sorsszerűen sodorják egyik diktatúra hatalma alól a másikba, mégsem változtat.

Márai példája elgondolkodtató a jelen számára is: Vajon (lét) szükséges-e, hogy az író elsődlegesen nép-nemzetben gondolkodjon, s nem bölcsőbb-e visszatérni az alanyhoz és az állítmányhoz – ahogy azt Eszterházy tanácsolja.⁵ Hiszen e relációban amúgy minden egzakt módon kifejezhető; pontosan meghatározható, hogy ki a *cselekvő*, és az is, mi a *cselekvés tárgya*. Ki cselekszik, és ki nem cselekszik. Az ágens lehet rejtett vagy mindenki számára ismert. A hangsúlyokat és a perspektívát bárki megválaszthatja. Ez a nyelv szabadsága. Választhatunk aktív és passzív igenemet. „Az irodalomnak megvan az a lehetősége, hogy akkor is tud beszélni szabadon, mikor nem lehet beszélni szabadon. Pontosán tud hallgatni valamiről, konkrétan valamiről.”⁶ Megtanultunk a sorok között olvasni...

Történelem vagy „megtörténelem”? Kiút a csapdákban

Vajon tényleg vannak-e – Márai szavaival – „mértani haladványok” a történelemben? Vajon a nemzet sorsa *alakul, alakítjuk vagy alakítják*? A sorsszerűnek tűnő katasztrófák a történész szemével ritkán tekinthetők pusztán véletlenek, külső történések összjátékának. Az **Anschluss** napja – mely a napló kezdőpontját jelenti – Márai értelmezésében a történelmi idő azon sűrített pillanata, mely „bonyolult tragédiák árán *sodorja* (...) következményeiben a nemzetet a megsemmisülés szakadékának peremére.”(38) De vajon ez a nap önmagában jelenthette volna a magyar nemzeti „megtörténelem” második világháborús szakaszának eredőjét? Kétségtelen, hogy vannak a történelemben döntő pillanatok, melyek valóban *dön-*

⁵ Eszterházy Péter (1984): Kis magyar pornográfia. Budapest.

⁶ Eszterházy Péter: A vesszőtől a párbeszédig. Irodalmi Jelen. 2013. dec.1. (URL: <http://www.irodalmijelen.hu/2013-dec-1-1925/vesszotol-parbeszedig>) (letöltés: 2014.02.12.)

tésre kényszerítenek. E pillanatok gyakran fel nem ismert csapdája, hogy a nem cselekvés (a hallgatás) is döntés(!), és az is képes új utat nyitni a folyamatok alakulásának.

Márai szerint idegrendszerünk bármily érzékenyen reagáljon is az ember és a körülötte lévő világ rezdüléseire, mégsem vagyunk képesek elkerülni a sorsunkat. Lehetnek megérzéseink, melyek előre jelzik a távolabbi valóságot, ennek ellenére előfordulhat, hogy egy napon arra ébredünk, hogy valami, amiben hitünk, nincs többé. Azzal együtt, hogy megszűnt az az életforma és műveltség, amelybe Márai beleszületett (7.), az „én” is odalett, akit ismert, felnevelt, megalkotott, s akinek létezésében addig hitt. (12) Az író ugyan nem tudta, de szorongásai és félelme révén mégis érzékelte (16,28) azt a változást, amely egy kritikus pillanatba sűrűsödve semmisítette meg az álmokat, s mindazt, amely korábban lehetőséget adott a menekülésre. S minden olyan esetben – mondja, amikor a tények egy tragédiára döb-bentenek rá, pánik tör ki rajtunk. Márai nagyon jól látja, hogy a pánikból mindig agresszió lesz, melynek következménye, hogy megtámadjuk önmagunkat vagy másokat (17).

Az író az ember és világ viszonyát közelebbről figyelve, a „megtörténelem” igazolásaképpen így fogalmaz: „A nagy emberi tragédiáknak van valamilyen belső menetrendjük, melyet nem lehet megváltoztatni: meg kell várni, amíg minden megtörténik, és az elkerülhetetlen bekövetkezik, s akkor, egy pillanattal sem előbb, lehet cselekedni.” Miért? Azért, mert „az *emberi természet* (kiemelés tőlünk K. ZS, R. V.) olyan, hogy amíg nyolcszáz kilométer távolság választ el valakit a valóságtól, hajlandó mindent, a valóságot is ködnek és lidércnek tekinteni. Hitler akkor már egy évtizede valóság volt – minden, amit ez a név jelentett, baljós gőzökkel terjengett az emberi légkörben. De valahol Németországban terjengett, tehát mégsem volt igazi valóság. Féltünk tőle, megvetéssel és szenvedéllyel vitatkoztunk a jelenség igazi értelme felől, figyeltük, hogyan rakja le a tüne-mény a petéit a társadalmunk táptalajába is, a kispolgárok és a munkások között. De nem hittük, hogy igazán azt is jelentheti egy napon, amitől titokban féltünk. (16, 17.) Márai ugyanakkor azt is éles szemmel látja, hogy a folyó időben, akár a „proto-plazmában”(32), már benne van minden. A magyar történel-met ugyanis nemcsak az Anschluss alakította, hanem sok egyéb olyan tényező is, amely „addig is volt”(16).

A két világháború közötti európai *autoriter* rendszerek, bár felszíni ideológiájukban, céljaikban kevéssé hozhatók egységes nevezőre, érzelmi mintázatukban, attitűdjeikben kísértetiesen hasonlítanak egymásra. A náciizmus alapérzelmei a *büszkeség* (faji, nemzeti), a *dominancia* (saját csoport túlértékelése), a „*mi*”-*érzés* (saját csoporthoz való erős érzelmi kötődés) és a külső csoportokkal szembeni *negatív attitűd*.⁷ Ezek az érzelmek nagyon is alkalmasak voltak a tömegek mobilizálására, bűnbakkeresésre, a belső és külső ellenséggel való leszámolásra. A 19. század továbbörökített, háborúban „edzett” nacionalista érzelmi evidenciái észrevétlenül szótték át nemcsak Németországra, hanem az európai kontinens jó néhány országának 20. századi történelmére is. A hitleri propaganda érzelmi világát kevéssé értheti meg az, aki nem ismeri az első világháború propagandatechnikáit és a tömegek érzelmvilágát. Igaza van Márainak abban, hogy az ördögöt nem lehetett Belzebubbba kiűzni (33), hiszen nem lehet egy emberellenes rendszert (bolsevizmus) egy másik emberellenes koncepcióval (náciizmus) legyőzni.

Azok az érzelmi mintázatok, melyek politikai rendszerek és társadalmi csoportok ideológiáját kísérik, nem a semmiből születnek, hanem mindig a múlt történéseire adott reakciókból alakulnak ki.⁸ Ezeket az *érzelmi orientációkat*⁹ azért is érdemes figyelemmel kísérniünk, mert az események értelmezésekor egyfajta szűrőként működnek, és behatárolják a fenyegető helyzetekre adható reakciók körét is, vagyis alakítják a jelent. Az érzelmek természetesen szorosan kapcsolódnak bizonyos történelmi eseményekhez is. Ám a közös emlékezés folyamatában néhány ese-

⁷ Kiss Zsuzsanna (2011): A történelmi pszichológia elmélete, és gyakorlata lehetőségei a nemzetiszocializmus példáján. Doktori értekezés. Pécs. URL: <http://www.idi.btk.pte.hu/dokumentumok/disszertaciok/kisszsuzsannaphd.pdf> 130ff

⁸ Bővebben Fülöp Éva–Péley Bernadette–László János (2011): A történelmi pályához kapcsolódó érzelmek modellje magyar történelmi regényekben. *Pszichológia*, 2011, 31, 1, 47-67. o.

⁹ Daniel Bar-Tal: Daniel Bar-Tal: Why does fear override hope in societies engulfed by intractable conflict, as it does in the Israeli society? *Political Psychology* 2001/ 22, 601–627. o.; Joseph de Rivera, J: Emotional climate Social structure and emotional dynamics. In K. T. Strongman (ed.): *International review of studies on emotion*, 1992/2, New York, John Wiley, 199–218. o.; Jarymowicz, M. - Bar-Tal, D.: The dominance of fear over hope in the life of individuals and collectives. *European Journal of Social Psychology*, 2006/36, 367–392. o..

mény „nemzeti evidenciává” alakul, és közben teljesen elveszíti eredeti értelmét, rendszerint heroizálódik vagy szakralizálódik, a közösség pozitív önértékelésének (identitásának) részévé válik.¹⁰ Ez, úgy tűnik, az európai történelem egyik „mértani haladványa”.

A történelmi evidenciák reflektálatlansága Márai naplójában is tetten érhető, hiszen a szöveget figyelmesen olvasva azon történelmi regények érzelmi mintázata köszön vissza, mely a magyar múltat egy dicsőséges rég-múltra és egy ezt követő vereség- és veszteségsorozatra osztja fel.¹¹ A nemzeti történelem alakulásáról szóló részben az ígék passzívvá válnak: a magyarság megpróbáltatásokon „esett át”, „létszáma lepadt”, „elfáradt”, „tűrt”, „alkudozott” (26). A nemzeti kötőanyag pedig (a polgárság), mely hivatott lett volna a nemzet vezetésére, valójában „hiányzott” (26f). A napló a magyar történelem egy korszakának teljes társadalmi és mentális rajzát adja. Az olvasó számára lépésről lépésre tárul fel a „morbus hungaricus” egyik sarokpontja, az áldozat-konkurenciák kényszerpályás világa. A magyar kommunisták a „re-akció” (41) áldozatainak tekintették magukat, „lelkükben semmivel nem engesztelhető bosszúvágygal és ellenérzéssel mindennel és mindenkiel szemben, aki magyar, hazatértek.” (41f). A kommunisták „kegyetlen, romboló közjátékára” (42) épült rá a „szegedi gondolat”-nak nevezett neobarokk fasizmus valóban ’reakciós’ uralma.” (42), és ez már az áldozatok bosszúja. „Minden hivatalban, minden foglalkozási ágban akadtak emberek, akik úgy érezték, a zsidóktól elvett vagyonnal és állással kárpótolhatják most már azt, amit a múltban nem tudtak megszerezni, [...], s amikor a ’fajvédő’ Magyarországon megcsinálták ennek a véres és gonosz közjátéknak mérlegét, a zsidóságot azonosították a bolsevizmussal. Ez a vád hamis volt, igazságtalan.” (44). Vagyis a nemzeti „megtörténelemről” lassan kiderül, hogy mennyi aktív erő alakította. A Horthy-kor „re-akciósaiból” később a szovjet rendszer áldozatai lettek, és az áldozatok ma újra elégtételt követelnek. A „ki az *igazi áldozat*” ördögi körének, úgy tűnik, nincs vége.

Az áldozat-konkurenciák jelenségére a külhoni tudomány már az 1990-es évek elején felfigyelt, hisz nem sajátosan magyar

¹⁰ Rainer Lepsius, *Das Erbe des Nationalsozialismus und die politische Kultur der Nachfolgestaaten des „Großdeutschen Reiches“* (1989). In: *Uő: Demokratie in Deutschland. Soziologisch-historische Konstellationsanalysen. Ausgewählte Aufsätze*, Göttingen 1993, S. 229–245, itt 229. o.

¹¹ László János (2013): *Történelemtörténetek*. Budapest, 168f

jelenségről van szó, hanem az európai térségre jellemző, a kontinens 20. századi történetéből eredő problémáról.¹² Félő, hogy ezekben a vitákban az áldozatok elveszítik egymással szembeni empátiájukat (ez a pszichológia egyik mértani haladványa), és a hangos vitákban nem vesszük már észre a néma áldozatok fájdalmát. A magyar történelem áldozati csoportjai között ott vannak azok az emberek is, akiket a magyar hatóságok emberei kényszerítettek vagonokba, akiket megfosztottak múltjuktól, jelenüktől és jövőjüktől. A zsidókérdésben a „ki nem mondott ’nem’ helyett a németek kikényszerítették [...] a tragikus és félreérthetetlen ’igent’.”(50) Ők a hallgatás áldozatai.

A nemzeti történelem így alakult lépésről lépésre „megtörténelemmé”. A napló minden lapja arról a *pszichés mintázattá merevedett passzivitásról* szól, mely a magyar történelmi pályát végigkísérte és kísér(t)i még ma is.¹³ „Mindezt viselnünk kell a felelősséget, azok helyett és nevében is, akik valóban bűnösök voltak.”(50) – írja Márai. De hogyan értelmezhető az egyén és a közösség felelőssége? Mi a kettő egymáshoz való viszonya? Hogyan tudnánk felelősséget vállalni azon tettekért, amelyeket nem mi követtünk el? Az utódok valóban nem tehetnek arról, amit apáik elkövettek; *nekik azért kell felelősséget vállalniuk, hogy ezek a borzalmak soha többé ne történhessenek meg*. És folytatva a mondatot: hogy abból, ami most is VAN (antiszemitizmus, bűnbakképzés, tettes-áldozatok átörökölt csapdái), soha ne állhasson elő az a konstelláció, ami VOLT. Ez pedig csakis akkor lehetséges, ha megértjük, hogy a múltunkat nem ellenségképeink ápolására kell használnunk; hogy a történelem nem évszámok és hozzájuk tartozó események megtanulandó listája, hanem maga az élet. Az élet pedig nem felosztható, sem diszciplinárisan, sem korszakosan: egyszerűen in-dividuális. A közösség (látszólag) osztható és meg-osztható, csak hogy nem tud felelősséget vállalni, hisz nincs tudata. Erre csakis az egyes ember képes, hisz az embernek emberért vállalt felelőssége mindig egyetemes.

¹² Bővebben: K. Erik Franzen – Martin Schulze Wessel (szerk.) (2012): *Opfernarrative. Konkurrenzen und Deutungskämpfe in Deutschland und im östlichen Europa nach dem Zweiten Weltkrieg*. Veröffentlichungen des Collegium Carolinum 126 / Schriften des Europäischen Netzwerks Erinnerung und Solidarität. Oldenburg, München.

¹³ László János (2013): *Történelemtörténetek 169f*; ill. European Social Survey rendszeres éves felmérései.

Szterczey Szabolcs

1991. július 1-jén született Gyergyószentmiklóson, jelenleg a Kolozsvári Műszaki Egyetem hallgatója. Publikált az Echinóban, a nappalimenedékhely.ro irodalmi és művészeti portálon, a Látóban és a Helikonban. Volt egy önálló Bretter-köre, második he-

lyezést ért el az I. Erdélyi Slam Poetry Bajnokság marosvásárhelyi fordulóján.

Arcleltár

Két magány között
krétaporos kacsintás,
vázlatos mosoly,
arcmercv közöny.
Borosták szállkatengerébe
fulladó tavasz.
Grafitajkak,
origami szeretők.

Debüt

Meleg húsban
romlott akármi.
Talán hűvösebb helyen
kellett volna tárolni.

ahogy vonul

Repülő bálnák jönnek, keletről
hártyás szárnyakon lebegnek
be az idő sarkából kifordított állkapcsán,
lebegnek be a tények sűrű szinapszisába.
A csontos völgy, a fák apró idegsejtek,
ágaik, ahogy hajlanak a tonnás
szárnycsapásoktól, minden ívelés
tűhegynyi titok, apró szúrás az
én szingularitásában, a kibuggyant
vérfoltok lágysága, aztán a vér
elindulása véletlenszerű irányba,
a terjedés bizonyossága, mint a beszédben,
ahogy feltépik a szárnycsapások
a szavak földközépig szigetelt összefüggéseit,
jönnek a repülő bálnák, szétterjednek
a nem-szavak, különböző formájú, ízű,
húsú, színű nem-szavak, mint a véraláfutás
a bőr halvány tükre alatt. Mert a beszéd
féregjárat az elheverő énben, ahogy a reflexben is,
az átgondolatlan mozdulatban is már ott hever
a megnyugvás. A csontos völgy, ahol a tenger
a falnak támasztva, mint egy műanyag tál.

Énekük elhangolt, véres csík.
A repülő bálnák súlyos csendet húznak maguk után,
csokorba kötve sorakoznak a világ koponyavarratánál,
az összegyűrt horizontnál. Szerelmesek a húsba,
pontosabban a kicsorduló húslébe, a szorításba,
ami kipréseli a húsból a levet, a ragacsos
történetet, ami összemosza a teret az idővel,
a test idejét a test kiterjedéseivel,
egymásba fésüli a fákat, az eső párhuzamosait,
egy nagy csíkban hull alá az eső, egy nagy fa van,

egy körhorizont, a középpontja megegyezik a test középpontjával,
a sugara valóság átmérője. A lélek katarzisa
a bálnák énekében, a torok finom rezgéseiben.
Pupillánk előtt vonulnak el, minden hirtelen
pupillaközeli állapotokat vesz fel, minden
óriás lesz és minden mikronnyi lesz,
egy Planck-állandó a szíved,
a váll két mélypontja az indulás és érkezés
tömény koherenciája.
A bálnák átlebegnek a falnak támasztott tengeren,
nem tudni, hová tartanak, hogy hol fognak
megpihenni.

Einstein

A teremtésben heverő nyílt seb magába szippantja
a világ minden vonását-kontúráját,
csak nyeldesi magába a térfogatokat,
mint Kronosz a fiait, cafatokban
szakad vissza a mindenség egy olyan helyre,
ahol a történet egy betű,
a beszéd fekete alvadék, fecskendőbe
szorítva feszül a tenger, a horizont
egy kihullott hajszál a kagylóban,
ahol nincs érkezés és indulás, a két
pont egybeesik, ahol számolatlanul kallódik
az idő minden limlom alkotóeleme.
És többé nem engedi ki magából.

A fénnel írók ideje jön majd.

csókütés

Sz.-nek

vágj ketté. Mint egy narancsot.
Aztán nyomj rá a facsaróra,
szoríts oda, mint egy darab vattát
a nyílt vágásra, és tekerj,
csavarj akármerre.

A mellkasból kimásznak a kis
hentesek, kujtorognak a megszentelt
szűrés irányába (milyen centripetális
erővel is rendelkezik egy megpörgetett
seb, kioltja egymást a vonzás és a
taszítás, nincs hová menned), közben
tormát esznek, és vicceket mesélnek,
részegek is azt hiszem, mindenesetre
remeg az arcuk, megállíthatatlanul
haladnak a vonzás felé, majd
odaérve, beleugranak a titkos nyílásba,
kitágult arccal zuhannak oda, ahova
még ezzel a verssel sem tudom őket követni,
becsukják maguk mögött a csapóajtót.

Az arc mögül kifolyik a húslé,
üres a narancshéj.

Debüt

-
- 3 Böszörményi Zoltán: Majorana: Moderato cantabile
4 Keszthelyi Rezső: Szobasétány
6 Tőzsér Árpád versei
8 Ladik Katalin: Folyékony tükör (regényrészlet)
23 Vass Tibor: <Bibinke és> az áprilisi tréfák I. (vers)
25 Faludi Ádám: Iniciálék (próza)
29 Hegedűs Gyöngyi versei
31 Mányoki Endre: Tűz emészt el – Szilánkok egy megírhatatlan regényből (4.)
35 Hudy Árpád: A Kollektív Memóriazavar Nemzetközi Világnapja (tárca)
38 Szőcs Géza: Sziveri és akiknek soha nem kellett avagy: erdélyi ősmagyarkodás felvidéki kiadásban? (Beszéd a palackból)
47 Kányádi Sándor köszöntése
47 Böszörményi Zoltán: Majorana Kolozsváron emlékre talál
49 Sohár Pál: Amit zúzni kell
50 Bogdán László: Vaszilij Bogdanov – A kóbor kutya
53 Sántha Attila: Az ünneplőbe öltözött lélek költője
55 Laik Eszter: Sándorok közt Sándor bácsi
57 Varga Melinda: A versről
59 Murányi Sándor Olivér: Átlép?
61 Orbán János Dénes: Vannak vidékek mindenütt
62 Bárdos József: Véres komolytalanságok – Újabb szócikkek a Balkézikönyvhöz
63 Horváth Imre Olivér: A kasztrációtól féltő férfi tudósok – beszélgetés dr. Bódi Katalin irodalomtörténésszel
70 Garaczi Zoltán: Magyar multikulti vuduregény? (Kun Árpád: Boldog Észak)
75 Szőcs Henriette: Sci-fi mese környezetvédelmi tanulságokkal (Majoros Nóra: A torony)
78 Csepcsányi Éva: Kortárs norvég misztika (Knut Ødegård: Hangok és látomások)
82 Huszár Tamara: Kortárs magyar kisember (Fehér Béla: Jelenetek egy vakondúzó életéből)
86 Braun Barna: Sziránók Möbius-szalagon (Nyerges Gábor Ádám: Sziránó)
90 Horváth Imre Olivér: Egy lakóközösség halálköltészete (Szőcs Petra: Kétvízköz)
92 Bartha Ákos: A harmadikutas Márai vallomásai (esszé)
101 Kiss Zsuzsanna – Rab Virág: A múlt csapdái (esszé)
113 Szterczey Szabolcs versei – Debüt

Irodalmi Jelen Könyvek

CSIBRA ISTVÁN

Simonyi Imre
pályaképe

ANTOLÓGIA

Irodalmi Jelen

VERS TÖRT ÉN ÉS

Acsai Baki Bárdos Bora Böszörményi
Debreczeni Dobai Faludi Fenyvesi Freund
Géczi Gittai Jász Jónás Kalász Kántás
Kántor Keszthelyi Korányi Lackfi Ladik
Lászlóffy Makkai Marczinka
Muszka Nagy S Nagy Z Nyerges Papp
Payer Prágai Rónai-Balázs Simándi
Sós Szálinger Szügyi Tandori Tóth E
Tóth K Tözsér Vasadi Végh
Wehner Zalán Zudor

Csibra István

Simonyi
Imre
pályaképe

íj k

<http://shop.irodalmijelen.hu>

www.irodalmijelen.hu

500 forint, 6 lej, 1,50 euró

